

”PALKKATYÖLÄISIÄ YRITTÄJÄN RISKILLÄ”

Hallinnan analyttinen tutkimus freelance-journalistien työstä

Joonas Miettinen

Sosiologian pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

kevät 2008

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

”Palkkatyöläisiä yrittäjän riskillä”

Hallinnan analyttinen tutkimus freelance-journalistien työstä

Joonas Miettinen

Sosiologia

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Kaj Ilmonen, Tapio Litmanen

Huhtikuu 2008

sivumäärä: 87 sivua + 2 liitettä

Tutkimuksessa tarkastellaan freelance-journalistien työn käytäntöjä. Tarkoituksensa on selvittää, kuinka freelancerit muovaavat itse subjektiuttaan näiden käytäntöjen puitteissa. Lähestyn freelance-journalistien työtä filosofi Michel Foucault'n ja sosiologien Mitchell Deanin ja Nikolas Rosen hallintaa käsittelevien teorioiden kautta. Tutkimuksen näkökulma on hallinnan analyttinen ja se ohjaa tarkastelemaan freelance-journalistien työtä hallinnan alueena, jota jäsentävät erilaiset hallintasuhteet. Lyhyesti määriteltynä hallinnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla erilaiset toimijat vaikuttavat toistensa ja itsensä toimintaan. Hallintaa ohjaavat erilaiset käytännöt, jotka ovat erityisiin päämääriin suuntautuneita. Subjektilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa hallintakäytäntöjen ja eettisten itsekäytäntöjen leikkauspisteessä muotoutuvaa itesuhteen muotoa. Hallintakäytännöllä tarkoitetaan toimintaa, jolla subjektit vaikuttavat toisten subjektien toimintaan, kun taas eettisillä itsekäytännöllä tarkoitetaan toimintaa, jolla subjektit vaikutta itseensä ja omaan toimintaansa. Hallinnan analyttisen teorian lisäksi tutkimuksen teoreettista viitekehystä jäsentävät kommunikatiivista tuotanto ja persoonallista työtä käsittelevät tutkimukset ja teorit.

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla kuutta vähintään kymmenen vuotta freelancerina kirjoitetun median piirissä toiminutta toimittajaa. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, joissa kutakin freelance-journalistia haastateltiin erikseen. Haastattelut litteroitiin tekstiaineistoksi. Analyysimenetelmä johdettiin tutkimuksen teoriasta.

Tutkimustulokseni osoittavat, että freelance-journalistien työn keskeisimpiä hallintasuhteita ovat suhteet toimeksiantajiin. Toimeksiantajasuhteiden hallintaa ohjaa erityinen luottamuksen eetos, joka muovaa erilaisista hallinta- ja eettistä tekniikoista yhtenäisen hallintakäytännön. Keskeinen tutkimuksen havainto on se, että toimeksiantajasuhteiden hallinta liittyy freelance-journalistien harjoittamaan eetospolitiikkaan, jonka kautta he työstävät itsestään itsensä ja elämänsä aktiivisia subjekteja. Subjektin muovaamista ohjaa pyrkimys saavuttaa erityinen freelancerin luotettavuutta ilmaiseva olemisen tapa. Keskeinen johtopäätös on se, että luottamuksen eetos rajaa subjektien mahdollisuuksia asettua itsensä ja elämänsä aktiivisiksi subjekteiksi.

Avainsanat: freelance-journalisti, hallinta, luottamus.

SISÄLTÖ

JOHDANTO.....	4
1. TYÖVOIMAN POLIITTINEN HALTUUNOTTO	6
1.1. Kuri ja väestön biopolitiikka.....	7
1.2 Mitä on biovalta?.....	14
1.3 Työvoima.....	16
2. KOMMUNIKATIIVINEN TUOTANTO.....	19
2.1 Kommunikatiivinen tuotanto	20
2.2 Persoonallistunut palvelutyö.....	24
2.3 Tehtaasta yritykseen.....	28
3. LUOTTAMUS JA SOSIAALISET SUHTEET	32
3.1 Luottamus ja luottamustyö	32
3.2 Luotettavuus ja itsen hallinta	35
4. ANALYYSI JA TUTKIMUSONGELMAN TÄSMENNYS	39
4.1 Aineiston keruu	39
4.2 Aineiston kuvaus, edustavuus ja rajaaminen	42
4.3 Aineiston analyysi	44
4.3.1 Hallinta, etiikka ja subjekti	45
4.3.2 Käytäntö ja eetos	47
5. ANALYYSIN TULOKSET	50
5.1 Työn epävarmuus ja huoli toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta	50
5.2 Toimeksiantajasuhteiden hallinnan käytäntö.....	57
5.2.1 Hallinnan substanssi: tuttuus ja tunnettavuus	57
5.2.2 Hallinnan kommunikatiiviset tekniikat.....	61
5.2.3 Aktiivinen ja vastuullinen subjekti.....	64
5.2.4 Itsen muovaamisen käytännöt ja itsen aktiiviseksi ja vastuulliseksi subjektiksi tuleminen	69
5.2.5 Eetospolitiikka ja luottamuksen eetos	74
6. YHTEENVETO JA POHDINTAA	81
Lähteet.....	84
Liitteet	87

JOHDANTO

Viime vuosina suomalaisen työelämän tutkimuksen piirissä on virinnyt keskustelu niin kutsutusta uudesta työstä ja tietopohjaisesta taloudesta (ks. Jakonen ym. 2006; Virtanen 2006; Vähämäki 2003). Vaikka keskustelu onkin ollut varsin moniulotteista, sitä voidaan sanoa yhdistäneen pyrkimys luoda käsitteitä ja tutkimusta, joiden avulla pystytään pureutumaan työssä ja tuotannossa viime vuosikymmeninä tapahtuneisiin radikaaleihin muutoksiin. Tämä tutkimus voidaan nähdä osana tätä keskustelua ja pyrkimystä ymmärtää, mitä uutta uudessa työssä lopulta on. Tutkimuksen keskeiset käsitteet, kommunikatiivinen tuotanto ja persoonallistunut työ, on myös poimittu edellä mainitusta keskustelusta. Tämä tutkimus avaa näiden käsitteiden osoittamiin ilmiöihin kuitenkin tuoreen ja hedelmällisen näkökulman.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan freelance-journalistien työtä hallinnan analyttisestä näkökulmasta. Halusin pro gradussa tarkastella itsenäisen työn muotoja, joissa työntekijöiden voidaan sanoa olevan ”vapaita” työnjohdon suorasta kontrollista. Tutkimuskohteena freelance-journalistit ovat erinomainen, koska se tuo esiin mielenkiintoisella tavalla, työelämää laajemminkin koskevat trendit kuten työn persoonallistumisen ja kommunikaation korostumisen työssä. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole missä vaiheessa ollut käyttää freelancereita vain välineinä työelämän ilmiöiden tarkasteluun. Kiinnostavampaa on tarkastella, kuinka juuri freelance-journalistit työnsä kokevat, minkälaiset asiat he kokevat työnsä kannalta merkityksellisimmiksi. Olen koko tutkielman ajan jo haastattelutilanteista lähtien pyrkinyt pysymään uskollisena freelance-journalistien kokemuksille ja heidän tärkeäksi kokemilleen teemoille. Olen myös analyysin tuloksissa pyrkinyt tuomaan esiin juuri freelancereiden tärkeimmiksi kokemat teemat. Uskon, että hallinnan analyttisen näkökulman avaavan heille kuitenkin mahdollisuuden tarkastella heille jo tuttuja ilmiöitä uudessa valossa ja siis hyödyttävän myös heitä itseään.

Tämä tutkimus voidaan sijoittaa osaksi niin kutsuttua hallinnan analyttistä tutkimussuuntausta. Hallinnan analyttinen tutkimus pohjautuu Michel Foucaultin tiedon, vallan ja etiikan suhteita koskeneisiin käytännöllis-filosofisiin tutkimuksiin ja näillä alueilla myös tässä tutkielmassa liikutaan – joskin keskityn erityisesti näistä viimeisimpään. Sosiologisen hallinta-analyttisen tutkimussuuntauksen avaajina voidaan

pitää Mitchell Deania (ks. esim. 1995; 1999) ja Nikolas Rosea (ks. esim. 1998; 1999; 2001). Hallinnan analyttinen näkökulma ohjaa tarkastelemaan freelance-journalistien työtä hallinnan alueena, jossa yksilöiden toiminnantapoihin pyritään vaikuttamaan erilaisin hallinnan tekniikoin ja muovaamaan yksilöiden subjektiutta erityisten käytäntöjen ohjaamana.

Hallinnan analyttisessä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita erityisesti vallankäytön ennakkoehdoista eli hallinnan kohdetta koskevasta ymmärryksestä ja hallinnan teknisistä välineistä, ja näissä ennakkoehdoissa tapahtuneista muutoksista. (Rose 1999, 19–21). Tämän tutkielman tarkoituksena on analysoida freelancerjournalistien työlle erityistä vallankäytön kontekstia ja tässä kontekstissa jäsentyvää erityistä hallinnantapaa. Sovellan analyysissäni Foucault'n (1983) käsitystä vallasta yksilön subjektiutta konstituivana suhteena. Foucault'n valtateorian mukaan valtaa sellaisenaan ei ole olemassa vaan kyse on aina sen aktualisoitumisesta vallankäytössä, jossa subjektin toimintaan pyritään vaikuttamaan. Vallankäyttö voidaan siis yksinkertaisimmillaan ymmärtää yksilön toimintaan vaikuttamiseksi ja valta kyvyksi ja toimivallaksi (Helén, 1995, 276). Tutkimuksen päätarkoituksena on tarkastella kuinka freelance-journalisti muovaavat omaa subjektiutta heidän työlleen erityisessä hallinnan kontekstissa. Tutkimusongelmani voidaan tiivistää muotoon: *minkälaisiksi subjekteiksi freelance-journalistit itseään muovaavat työn hallinta käytännöissä?*

1. TYÖVOIMAN POLIITTINEN HALTUUNOTTO

Michel Foucault väitteen mukaan kapitalistinen tuotantomuoto edellyttää työvoiman kontrolloitua liittämistä tuotantokoneistoon ja väestöilmioiden sovittamista taloudellisiin prosesseihin (Foucault 1998, 100). Väite perustuu Foucault pikkutarkasti toteuttamiin analyyseihin, joissa hän hahmotteli kurinpidollisiksi kutsumiensa valtamekanismien historiallista muotoutumista, ja yhdistymistä hieman myöhemmin muotoutuneeseen väestön biopolitiikkaan. Kurinpito ja väestön biopolitiikka kehittyivät siis ensin erillisinä valtamekanismeina, mutta yhdistyivät lopulta kokonaisten yhteiskuntien tasolla toimivassa biovallan kokonaismekanismissa. Biovallassa on kyse työvoiman poliittisesta haltuunotosta, jossa työvoima sidotaan tiedon ja vallan suhteisiin niin, että kasvatetaan työvoiman taloudellista hyödyllisyyttä ja toisaalta varmistetaan sen poliittinen tottelevaisuus (Foucault 1998, 100–101; Foucault 1980, 33–34). Työvoiman poliittisessa haltuunotossa ei ole ensisijaisesti kyse yhteiskunnallisen rakenteen määrittämisestä ideologisesta alistussuhteesta, jossa valta ja vallankäyttö olisi varattu yksinomaan jonkin hallitsevan luokan tai instituution käsiin. Poliittinen haltuunotto on pikemminkin seurausta erinäisistä sosiaalisista konflikteista, joissa erilaiset toiminnan subjektit ovat pyrkimyksillään ja toiminnallaan vaikuttaneet toisten subjektien toimintaan ja myös itse olleet toisten subjektien pyrkimysten ja toiminnan vaikuttamia. (Helén 2000, 276–277.)

Sosiaalisten suhteiden perustava malli on siis konflikti ja yhteiskunnalliset erot, kuten esimerkiksi luokkaerot, ovat seurausta näistä konflikteista. Yhteiskunnallisia eroja voidaan kuvata horjuviksi tasapainotiloiksi, joiden jatkuvuus edellyttää konkreettisten valtateknologioiden käyttöä. Valtateknologiat ovat käytäntöjä, joilla vallankäytön kohteisiin pyritään vaikuttamaan, ja ne edellyttävät paitsi tietoa vallankäytön kohteista myös konkreettisia välineitä tai tekniikoita, joilla vallankäyttöön voidaan vaikuttaa. Valtateknologiat ovat käytännöllisen tiedon ja vallankäytön välineiden yhdistelmiä. (Foucault 1980, 33–34.) Kun sosiaalisten suhteiden malli on konflikti ja sosiaalisissa suhteissa vaikuttava valta on ennen kaikkea teknologista, siis käytäntöihin ja käytännölliseen tietoon perustavaa, on sosiaalisten suhteiden analyysi aloitettava konkreettisten ja historiallisesti erityisten valtasuhteiden ja – tekniikoiden, tilanteiden ja asetelmien analyysillä (Helén 2000, 275). Tämä ei missään tapauksessa tarkoita selän kääntämistä yhteiskunnallisille eroille. Päinvastoin yhteiskunnalliset erot otetaan erittäin

vakavasti. Erojen vakavasti ottamisella tarkoitan sitä, että jotakin yksittäistä eroa ei ontologisoida vaan pyritään tarkastelemaan sitä, kuinka kyseinen ero erityisenä erona on tullut yhteiskunnallisesti vaikuttavaksi erilaisten konkreettisten käytäntöjen kautta.

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan sitä, kuinka työvoiman poliittinen haltuunotto on tapahtunut historiallisesti erityisissä tilanteissa. Tarkastelu on aloitettava esittämällä yksinkertaiselta vaikuttava kysymys: ”mitä on tehty?” (ks. Foucault 2003, 277). On siis kysyttävä, minkälaisin erityisin toimenpitein ihmisväen voima on taivutettu työvoimaksi ja sidottu osaksi kapitalistista tuotantokoneistoa. Tarkastelu kohdistuu niiden enemmän tai vähemmän säännöllisten ja harkittujen toimintatapojen ja tekniikoiden joukkoon, joiden avulla ihmisten moninaisia liikehdinnän ja toiminnan muotoja on pyritty hyödyntämään. Näiden toimenpiteiden avulla on pyritty muodostamaan erityisiä käyttäytymistapoja suuntaamaan ja muovaamaan ihmisten käyttäytymistä suhteessa erityisiin päämääriin. Toimintavoissa ja tekniikoissa vallan käytön subjektit on asetettu tiedon objekteiksi eri tavoin ja tällä objektivaation muodolla on ollut myös vaikutuksensa siihen tapaan, jolla subjektin käyttäytymiseen on pyritty vaikuttamaan. Lisäksi vallan teknologiset käytännöt ovat tuottaneet erilaisia tapoja subjekteille tunnistaa itsensä objekteiksi itselleen, mikä on puolestaan vaikuttanut siihen, minkälaiseksi subjektien itseymmärrys on muotoutunut ja kuinka subjektit ovat tämän ymmärryksen suuntaamana alkaneet muokkaamaan itseään. (mt., 275–278.)

1.1. Kuri ja väestön biopolitiikka

Tässä luvussa pyritään osoittamaan, kuinka työvoiman haltuunotto edellyttää moninaisten tieto-vallan teknologioiden soveltamista ihmisjoukkoihin. Haltuunotto on toteutettu kahdella toisiaan leikkaavalla tasolla: kuriteknologiat toteuttivat haltuunoton yksilötasolla tuottamalla epämääräisistä ihmisjoukoista normaaleja yksilösubjekteja; väestön biopolitiikka puolestaan toteutti haltuunoton väestön tasolla kontrolloimalla väestötason ilmiöitä ja näin varmistuen käyttökelpoisen työvoiman uusintamisen. Toisiinsa nivoutuneina nämä kaksi vallankäytön linjaa pyrkivät vaalimaan ja voimistamaan elämää. Ne jakavat elämän toisistaan selkeästi erotettuihin vaiheisiin, paikallistavat sen eri tiloihin ja jaottelevat eri toimintoihin niin, että ihmisillä ei missään vaiheessa elämäänsä tulisi olla epäselvyyttä siitä, mikä on hänen paikkansa ja tehtävänsä ”yhteiskunnallisessa

tuotannossa, joka on organisoitu kuin tehdas” (Vähämäki 2003, 27). Lähimmäksi päämääriään moderni biovalta pääsi 1800- ja 1900-luvuilla tehtaan ja hyvinvointivaltion konkreettisissa valta-asetelmissa, joita luonnehtivat yhtäältä vakituiset työsuhteet ja hyvinvointivaltion välityksellä järjestetty kollektiivinen turva.

Foucault kutsui 1970-luvun puolivälissä julkaistussa teoksessaan, *Tarkkailla ja rangaista* (1980), nyky-yhteiskuntia kuriyhteiskunniksi. Kuriyhteiskuntien käsitteellä hän pyrki kuvaamaan silloisille yhteiskunnille tyypillistä vallankäytön modaliteettia, joka syntyi tarpeesta hallita suuria väkimassoja, niiden liikkeitä, sosiaalisia suhteita, tiedonkulkua ja moninaisia elämän prosesseja. Kurivallassa ajatus hallinnan ekonomisuudesta ilmenee kahdella tavalla. Ensinnäkin väestön- ja sen liikkeiden kasvun myötä väestön hallinnan vaatimat yhteiskunnalliset resurssit alkoivat kasvaa. Tästä syystä hallinta pyrittiin järjestämään niin, että hallinta vaatisi mahdollisimman vähäistä yhteiskunnallisten resurssien käyttöä ja tukisi näin mahdollisimman hyvin yhteiskunnan taloudellista tuottavuutta ja hyödyllisyyttä. Toisaalta hallinta pyrittiin järjestämään niin, että sen poliittiset kustannukset olisivat mahdollisimman vähäiset. Hallinnan oli toisin sanoen synnyttävä hallinnan kohteena olevan joukon keskuudessa mahdollisimman vähän vastarintaa. Kokonaisuudessaan kurinpidon teknologiat syntyivät siis vastauksena laajenevien väkimassojen hyödyllisyyden ja tottelevaisuuden ongelmiin. Ekonomisuuden ajatuksen myötä hallinta pyrittiin irrottamaan vallan käytön yksittäisistä pisteistä ja hajauttamaan se kaikkialle yhteiskuntaa. Hallinnassa pyrittiin hyödyntämään yhteiskunnassa jo kehittyneitä käytäntöjä kytkemällä ne osaksi uudelleen määriteltyjen ongelmien hallintaa. (mt., 244–246.)

Kun tarkastellaan vallankäyttöä ja sen historiallisia muotoja, on tärkeää pitää mielessä, että vallalla ei ole olemusta (Helén, 2000, 275). Vallankäytön erityiset tavat syntyvät aina vastauksena vallankäytölle asetettuihin ja sen kohtaamiin ongelmiin. Kurinpidon teknologiat alkoivat muotoutua 1600 – ja 1700 –luvulla. Niiden muotoutuminen ei kuitenkaan ole seurannut lineaarista kehityskulkua, vaan ihmisjoukkojen hallinnan ongelmien määrittelyissä tapahtuneita muutoksia. Kurinpidon teknologioiden kehitystä voidaan siten kuvata lineaarisen sijaan polveilevaksi, missä hallinnan ongelmien määrittelyissä tapahtuneet muutokset ovat tuottaneet erilaisia suunnanmuutoksia. Varhaisimmat kurinpitomuodot pyrkivät eristämään ja hajauttamaan vaarallisina pidettyjä ihmisjoukkoja ja niiden ensisijaisena tavoitteena oli yhteiskunnallisen järjestyksen ja

turvallisuuden ylläpito. Sen keskeisiä ongelmia olivat irtolaisuuden ja siihen liitetyn rikollisuuden kaltaiset ilmiöt. (Foucault 1980, 236–238.)

Myöhemmin tämän eristävän vallan käytön rinnalle ja yhteyteen alkoi muotoutua positiivisia vallankäytön tapoja, joilla tähdättiin väkijoukkojen jakamisen kautta yksilöiden hyödyllisyyden lisäämiseen. Havainnollistava esimerkki myöhemmästä kurivallan muodosta ja niiden limittymisestä aikaisempiin eristäviin vallankäytön muotoihin on tehtaiden työpaikkakuri. Vaikka sen avulla pyrittiin levottomuuksien ehkäisemiseen työntekijöiden keskuudessa, ja tässä mielessä huolehtimaan yleisestä turvallisuudesta, muodosti tämä päämäärä vain yhden osan siitä kokonaisuudesta, jolla pyrittiin työntekijöiden hyödyllisyyden lisäämiseen. Työpaikkakurilla pyrittiin voimistamaan ja muovaamaan työntekijöiden työkykyä, liittämään heidät osaksi tuotantokoneistoa ja sitomaan heidän voimansa talousjärjestelmän käyttöön. (Foucault 1980, 237–238.)

Kurin tekee erityiseksi vallan modaliteetiksi sen diffuusi luonne. Kurinpidon teknologiat otettiin käyttöön useissa eri instituutioissa, kuten kouluissa, sairaaloissa, vankiloissa ja tehtaissa. Näiden instituutioiden kautta kurinpito yleisenä vallankäytön muotona levisi laajalle yhteiskuntaan. Kurinpito sai näin lukuisia eri sovellutuksia riippuen vallan käytön kohteesta ja tavoitteista. Niinpä kurinpidon sovellutukset sairaiden hoitamiseen sairaaloissa, oppilaiden kasvattamiseen kouluissa ja työntekijöiden valvontaan tehtaissa poikkesivat monella tapaa toisistaan. Eroistaan huolimatta ne kaikki kuitenkin nojasivat kurinpidon yleiseen kaavaan, jonka mukaisesti vallan käyttö organisoitiin. Kurinpidollisten instituutioiden sisälle järjestettiin näkyvyyden alueita, joihin vallankäytön kohteet sijoitettiin. Näkyvyyden tilojen järjestämisen tarkoitus oli vallan sisäistäminen, vallankäytön kohteiden - olivatpa he sitten potilaita, oppilaita, vankeja tai työntekijöitä - jatkuva tietoisuus siitä, että heitä mahdollisesti tarkkaillaan. Näkyvyyden alueiden organisoinnilla pyrittiin tehostamaan vallan käyttöä. Näkyvyys pyrittiin varaamaan yksinomaan vallankäytön kohteille, kun taas vallan ulkoinen katse pyrittiin piilottamaan. Mitä piilotetumpaa valta oli, sitä tehokkaammin valta vaikutti kohteisiinsa. (Foucault 1980, 225–228.)

Vallankäytön tehokkuuden kannalta oli tärkeää, että näkyvyyden alueet olivat jatkuvia ja näkyvyys kohteidensa tiedostamaa. Näkyvyyden alueet pyrittiin järjestämään niin, että vallan käytönkohteista voitiin saada yksilöityä tietoa, jota voitiin soveltaa yksilöiden ja

yksilöiden välisten suhteiden muokkaamiseen. Kasaantuva tieto mahdollisti kokeilut niin yksilö kuin koko tuotantokoneiston tasolla. Työntekijöille saatettiin esimerkiksi opettaa rinnakkain erilaisia työtapoja ja vertailla niitä keskenään tehokkaimman löytämiseksi. Vastaavasti on mahdollista kokeilla erilaisia työn organisoinnin malleja. (Foucault 1980, 225–228, 230.) Kokeilujen tarkoituksena on yhdistellä ruumiiden voimia mahdollisimman tarkoituksen mukaisella tavalla, kytkeä ruumiiden liikkeitä tuotantokoneiston kokonaisuuteen ja näin maksimoida voimien tuotannolle hyödyllinen yhteisvaikutus ja vastaavasti minimoida mahdolliset haittaavat tekijät. Esimerkiksi tehtaissa työvoima pyrittiin erittelemään yksittäisin yksiköihin ja jakamaan tilaan niin, että työntekijöiden työnteoa haittaava kommunikaatio ja epämääräinen liikehdintä minimoidaan. (mt., 163-6; mt., 172; mt., 185–6.)

Myöhempiä kurinpidon menetelmiä erotti varhaisemmista myös se keskeinen piirre, että vasta niissä tiedon kasaaminen punoutui osaksi vallan menetelmiä. Toisin kuin edeltäjänsä kehittyneemmät kurinpidon menetelmät eivät vain pyrkineet luomaan järjestystä ihmisjoukkojen keskelle eristämisen keinoin vaan myös keräämään tietoa hallinnan kohteista. Tässä mielessä vasta myöhäisempiä 1700 –luvulla kehittyneitä kurinpidon muotoja voidaan pitää varsinaisina kurivallan teknologioina. Kurivallan teknologioissa tiedon ja vallan suhteet muodostivat toisiaan vahvistavan punoksen, jossa vallankäytön tekniikoiden avulla yhteen kootuista ja järjestykseen asetetuista ihmisjoukoista voitiin kerätä yhä yksityiskohtaisempaa tietoa kun taas tiedon kasaantuminen mahdollisti ihmisjoukkojen yhä yksityiskohtaisemman hallinnan. Tieto-vallan punoksissa vallan vaikutukset intensifioituivat, minkä lisäksi kurinpidon teknologioiden yhteyteen alkoi jäsentyä formaaleja, empiirisiä, ihmisiä koskettavia tiedonmuotoja, kuten kliininen lääketiede, psykiatria, lapsipsykologia, kasvatopsykologia sekä työn järjeistäminen. (Foucault 1980, 253.)

Kurinpidon yleisen kaavan mukaisesti järjestetyt tilat olivat paitsi konkreetteja myös käsitteellisiä. Ne pyrkivät muovaamaan ihmisten toimintaa organisoimalla toiminnan konkreettisia ympäristöjä, jotka mahdollistivat tiettyjä liikkeiden koordinoituja ratoja. Tilan käsitteellisyys puolestaan viittaa siihen, että ihmisjoukon organisoitu tilaan sijoittaminen heijastelee erityisiä pyrkimyksiä, arvioita, näkemyksiä ja hierarkioita. Konkreettiin ja käsitteelliseen tilaan sijoitettuna ennen epämääräisestä joukosta ja sen voimasta tulee hallittavissa oleva kokonaisuus. Moninaisuuden järjestykseen asettamisen

ohella kurinpidon teknologiat mahdollistavat myös yksilöiden tarkastelun nimenomaan yksilöinä. Kurilla on siis kyky yhdistää erityinen ja moninainen. (Foucault 1980, 169–170.) Jatkuvan ja objektivoidun valvonnan alaisina yksilöt suhteutuvat toisiinsa kokonaisuuden osina ja asettuvat arvojärjestykseen kykyjensä mukaan. Sanalla sanoen kuri siis normaalistaa. (mt., 206–207.)

Edellisen perusteella kurivallan tuottamia normeja voidaan kuvata periaatteiksi, jotka yhtä aikaa sekä kuvaavat että arvottavat kohteitaan. Kurivallan teknologioissa muotoutuva normi on kohteensa suhteen immanentti siinä mielessä, että normi rakentuu kohteessa havaituista piirteistä. Toisaalta se on myös kohteensa suhteen transsendentti, koska sen asettama mittapuuh on abstrakti yleistys kokonaisten populaatioiden toiminnasta. (Jauho 2003, 45.) Normi siis asettaa kohteilleen ulkoisen jatkuvan asteikon, jota objektivoinnin kohteet toiminnallaan toteuttavat kuitenkin kykenemättä koskaan ”olemaan normaali”. Esimerkiksi työssään jotakin moraalista hyvettä, kuten ahkeruutta, toteuttavan yksilön ei ole mahdollista olla objektiivisessa mielessä ahkera vaan hänen ahkeruutensa on aina relatiivista suhteessa muiden ahkeruuden hyvettä toteuttavien toimintaan. Riippuu myös objektivoinnin välineistä ja tavoista, mikä katsotaan ahkeruudeksi. Ahkeruus voidaan kvantifioida esimerkiksi mittaamalla työsuoritteiden määrää jossakin aikayksikössä, mitä puolestaan voidaan käyttää palkan suuruuden määrittämisen perustana Toisaalta ahkeruus voi määrittyä erityisten työnteon tapojen kautta, jotka eivät ole kvantifioitavissa. Ahkeruutta voidaan siis ilmentää myös esimerkiksi tarjoutumalla auliisti epämieluisina pidettyihin työtehtäviin.

Tieto-vallan punoksissa muotoutuneiden normien erityispiirre on se, että ne sulkevat kohteensa sisäänsä. Ne ovat siis olennaisesti erilaisia kuin laeissa ilmaistut normit, jotka määrittävät kielletyn ja sallitun rajoja ja asettavat lain rikkojan yhteisöelämän ulkopuolelle. Normin sisäistävä vaikutus johtuu vallan pyrkimyksestä vaalia ja muovata kohteensa voimia. Positiivinen valta pyrkii saamaan aikaan muutoksia poikkeavien yksilöiden käyttäytymisessä toisin kuin lakeja ilmaiseva valta, joka rankaisee kielletyistä teoista. Normalisoivan vallan vaikutukset ovat yhtä aikaa sekä homogenisoivia että yksilöiviä: homogenisoivia normit ovat siinä mielessä, että ne pyrkivät etsimään ja täsmentämään yleisiä kokonaisuuksia populaatioita määrittäviä periaatteita; yksilöiviä normit puolestaan ovat siinä mielessä, että populaatioissa havaittujen yleisten samankaltaisuuden periaatteiden mukaan yksilöitä luonnehditaan erityistapauksina ja suhteutetaan heidät toisiinsa. (Jauho

2003, 45; ks. myös Foucault 1980, 206.) Normin kautta epämääräinen joukko voidaan siis laittaa arvojärjestykseen ja kohdistaa vallankäyttö tehokkaasti normista poikkeaviin tapauksiin. Normi asettaa yleisen havainnoinnin mallin, joka pyrkii peittämään alleen moninaisuuden hallitsemattomat prosessit

Kolmas normin keskeinen piirre on sen joustavuus objektivoidun todellisuuden suhteen (Jauho 2003, 45). Normi ei siis ole periaatteena todellisuudelle ulkoinen ja muuttumaton vaan seuraa todellisuuden muutoksia. Ja tässä mielessä, vaikkakin valta on tuottavaa, se on silti aina reaktiivista. Täsmällisempää olisikin kuvata normia prosessiksi, jossa todellisuutta pyritään havainnoimaan yhä hienojakoisemmin ja tuottamaan sitä yhä täsmällisemmin luonnehtivia säännönmukaisuuksia ja yleisiä samankaltaisuuden periaatteita. Säännönmukaisuuksien ja yleisten periaatteiden tuottaminen on vallan vaikutusten kannalta välttämätöntä, koska juuri yksilöllisyyttä tuottavat yleiset periaatteet tekevät vallan kohteesta hallittavan (ks. Helén 2000, 286–288.) Tämä selittää myös sen, miksi valtateknologioiden yhteyteen alkoi kehittyä formaaleja ihmistieteitä. Ihmistieteiden funktio vallanmekanismeissa on määritellä hallitsemisen kohteet, niihin liittyvät tosiasiat ja lainalaisuudet (Jauho 2003, 45). Normissa ja normaalistamisessa erilaiset tiedon muodot ja valtakäytännöt yhdistyvät tuottavaksi mekanismiksi, joka järjestää ja yksilöi kohteensa yleisten periaatteiden mukaan.

1700-luvun jälkipuoliskolla kurinpidon teknologioiden yhteyteen alkoi muotoutua toisen tyyppisiä normalistavan vallan teknologioita. Näitä teknologioita voidaan kokoavasti kutsua väestön biopolitiikaksi. Väestön biopolitiikassa hallinnan ongelmat muotoillaan väestön elämänprosessien tasolla ja hallinta kohdistetaan esimerkiksi sellaisiin väestötason ilmiöihin kuin syntyvyys, kuolleisuus, väestön terveydentila, asuminen ja maastamuutto. (Foucault 1998, 99.) Aivan kuten kurivalta myös väestön biopolitiikka on diffuusi vallan muoto. Se pyrkii levittäytymään laajalle ja saattamaan moninaiset taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset prosessit hallintaansa. Väestön biopolitiikalla huolehditaan niin taloudellisesta kasvusta, väestön elintasosta, perheistä, asumisesta, kansanterveydestä, maahanmuutosta, kuin elämäntavoista ja -tyyleistä. (Dean 1999, 99.) Väestön biopolitiikassa ihmislajin elämä asetetaan tiedon ja vallan järjestykseen ja poliittisten tekniikoiden kohteeksi. Elämän astuessa tiedon ja vallan piiriin kehittyi myös yleinen ja sisäistetty ymmärrys siitä, mitä on olla ihminen elävänä lajina elävässä maailmassa ja mitkä ovat ruumiillisen olemassaolomme ehdot. Tämä ymmärrys koski niin yksilöllistä

kuin kollektiivista terveyttä ja ruumiin voimia, joita voidaan myös muokata ja järjestää tarkoituksenmukaisella tavalla. (Foucault 1998, 101.)

Biopolitiikka tuotti väestön erityisenä kollektiivisena vallan subjektina, jota sitoivat yhteen tavat, tottumukset, historia ja työn ja vapaa-ajan muodot. Sen muotoutuminen elävänä, työtä tekevänä ja sosiaalisena ja hallittavana kokonaisuutena edellytti erityisten havainnoin ja hallinnan tekniikoiden kehittymistä. Tämä selittää varmasti osaltaan tilasto- väestö- ja epidemiologisten tieteiden lisääntymisen ja kehittymisen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Ne tarkastelivat ihmisiä ja ihmisten toimintaa kollektiivisella tasolla ja tuottivat sitä kautta väestöksi ymmärrettävän tiedon ja vallan subjektin. Kuten kurivallan teknologiat myös väestön biopolitiikka pyrki kokoamaan tietoa kohteestaan ja täsmentämään väestöä kuvaavia yleisiä periaatteita ja lainalaisuuksia. Väestön biopolitiikka tuottaa väestön elämää koskevaa normistoa, jonka kautta yksilöt ja sosiaaliset ryhmät voidaan suhteuttaa toisiinsa ja tarkkailla niiden poikkeamista eri tiedon muotojen tuottamasta normistosta. (Dean 1999, 107.) Biopolitiikan subjekti on todellinen kahdella toisiaan leikkaavalla tasolla: yhtäältä sen perusta, ihmiset sosiaalisena joukkona, on todellinen, ruumiillinen ja muuttuva kokonaisuus, josta voidaan saada tietoa havainnoimalla; toisaalta samainen joukko muodostaa erityisen väestöksi kutsutun tiedon kohteen, jota koskevaa tietämystä on jatkuvasti täsmennettävä hallinnan vaikutusten turvaamiseksi.

Kurivallan teknologioita ja väestön biopolitiikka yhdistää myös näiden molempien vallan muotojen *ruumiillisuus*. Kurivalta kohdistuu ruumiiseen koneena, jonka voimat se pyrkii saattamaan hallintaansa. Se pyrkii lisäämään ruumiin voimia sekä takamaan niiden hyödyllisyyden ja muovattavuuden. Väestön biopolitiikka puolestaan kohdistuu lajiruumiiseen, joka toimii erilaisten väestön elämän prosessien mekaanisena perustana. (Foucault 1998, 99.) Ruumiilla ei tässä kuitenkaan viitata olemisen muuttumattomaan perustaan eikä ruumiin voimia redusoida ihmisen biologiseen rakenteeseen. Ruumiillisuuden muoto ja voimien koostumus muotoutuvat ruumiista ja sen voimista käytävissä kamppailuissa, joissa ruumis asetetaan moninaisten valtapyrkimysten kohteeksi. (Helén 2000, 294.) Kurinpidon teknologioiden funktio kapitalistisessa tuotannossa on ymmärrettävissä vallan ruumiillisuuden kautta: valtateknologiat kytkevät ruumiin voimat tuotantokoneistoon ja palkkatyöhön, ja tätä kautta muovaavat ruumiin voimista tuottavaa ja hallittavaa työvoimaa. Ruumiiden muotoutuminen työvoimaksi edellytti ruumiin

problematisointia elävänä ja tuottavana työvoimana, joka muodostaa vaurauden lähteen (ks. mt., 292).

Kuri ja väestön biopolitiikka muodostavat yhdessä kapitalismin kehitykselle välttämättömän biovallan mekanismin. Ihmisen työhön sitominen edellytti lukuisia toimenpiteitä, tekniikoita ja teknologioita, joilla ihmisruumis ja –elämä sidottiin osaksi tuotantokoneistoa. Ilman ruumiiden kontrolloitua sijoittamista tuotantokoneistoon ja väestöilmiöiden sovittamista taloudellisiin prosesseihin ihmisten ruumiita ja heidän ”elämän aikaansa” ei olisi ollut mahdollista muuttaa työvoimaksi ja työajaksi. (Foucault 1998 100; Virtanen 2006, 38.) Kuten Foucault on todennut, kaikkien valtajärjestelmien ongelma on sama: niiden on luotava järjestystä inhimilliseen moninaisuuteen (Foucault 1980, 245). Erityisen selvästi tämä ongelma korostuu kapitalismin kynnyksellä. Ihmismassojen kasvu oli tahdistettava tuotantovoimien kasvuun ja tämä edellytti biovallan käytäntöjen soveltamista eri muodoissaan (Foucault 1998, 100.) Ihmismassojen saattaminen järjestykseen oli välttämätöntä massoihin ruumiillistuneen voiman takia. Ihmisjoukot ovat moninaisten vuorovaikutussuhteiden läpäisemiä, ja kontrolloimattomana nämä suhteet uhkaavat tuotannon sujuvuutta. Tuotantoa häiritsevät ja uhkaavat yhtäläillä sairauksien ja rikollisuuden leviäminen, asiaankuulumaton lörpöttely kuin vastarintaan asettuvien liittoumien muodostuminen (ks. Foucault 1980, 226). Tästä syystä tuotannon sujuvuuden takaamiseksi on pystytettävä erilaisia käytäntöjä, joiden kautta epämääräisten ihmisjoukkojen vuorovaikutussuhteisiin ja kommunikaatioon sisältyvä kollektiivinen voima hajotetaan. Sen tilalle on asetettava erillisistä yksilöistä koottu järjestys. (mt., 227.) Kurinpidon teknologiat täyttivät tämän tehtävän kokoamalla ja järjestämällä työvoiman tilaan, jossa työvoiman yksilöivä hajauttaminen toteutettiin. Tilaan järjestettynä työvoima asetetaan tiedon objektiksi ja vastaavasti työvoiman asemaa kommunikaation subjektina pyritään kontrolloimaan mahdollisimman tarkasti.

1.2 Mitä on biovalta?

Ennen kuin siirrytään tarkastelemaan nykyisen tietopohjaisen tuotannon ja työn piirteitä on kuitenkin vielä tarpeen selvittää, mitä työvoimalla tässä tutkielmassa tarkoitetaan. Työvoiman määrittely on perustelua jo pelkästään käsitteellisen täsmällisyyden vuoksi. Lisäksi työvoiman käsitteellinen määrittely palvelee tämän tutkielman tarkoituksia

avaamalla biovallan käsitteelle uusia käyttömahdollisuuksia. Kun biovallan kohteena on inhimillinen elämä itsessään (Foucault 1998 101; ks. myös Rose 2001, 81–83), herää kysymys: mitä tämä elämä itsessään on? Mistä siis kamppaillaan kun kamppaillaan inhimillisestä elämästä? Usein elämää itsessään käsitellään biologisin termein (ks. esimerkiksi Helén 2001; Rabinow & Rose, 2006 196–197; Rose 2001.), mikä ainakin osittain näyttäisi johtuvan kyseisten tutkimuksen tarkoitusperistä. Esimerkiksi jos ollaan kiinnostuneita biotieteiden totuusjärjestelmien yhteydestä ruumiillisen olemassaolomme kokemuksiin tai vastaavasti sikiöseulonnan käytäntöjen osuudesta nykyhetken ontologian muovaamisessa, on ymmärrettävää, että elämää itsessään käsitellään biologisin termein. Myös Foucault on käsitellyt biovaltaa ja sen kohteena olevaa elämää ihmisen biologiseen olemassaoloon viitaten. (ks. esimerkiksi, Foucault 1998, 101.) Ainakin eräs Seksuaalisuuden historian katkelma, jossa hänen määrittelee elämänpolitiikan alaa mahdollistaa tällaisen tulkinnan: ”Nyt asetettu vaatimus ja nimetty päämäärä on *elämä ymmärrettynä perustarpeiden kokonaisuudeksi*, ihmisen konkreettiseksi olemukseksi, hänen kykyjensä toteuttamiseksi ja mahdollisuuksien moninaisuudeksi ... [E]lämä poliittisena objektina on ikään kuin otettu kirjaimellisesti ja suunnattu takaisin sitä hallitsemaan pyrkivää systeemiä vastaan.” (Foucault 1998 103; huom. kursiivit lisätty.)

En kuitenkaan näe mitään syytä siihen, että biovallan käsite tulisi varata ainoastaan biologisesta elämästä käytävien kamppailujen tarkasteluun, tai että elämää itsessään olisi käsiteltävä nimenomaan biologisin termein. Kuten jo aikaisemmin esitettiin, biovalta, jossa kurin teknologiat ja väestön biopolitiikka kietoutuvat yhteen, vaalii ja järjestää elämää hyödyllisyyden periaatteen mukaisesti. Jos palataan vielä Tarkkailla ja Rangaista teoksen (Foucault 1980) tiedon ja vallan suhteiden analyysin, huomataan että vallan kohteena oleva elämä sellaisenaan jää aina hivenen epämääräiseksi, tai että elämää sellaisenaan ei varsinaisesti käsitellä. Tarkastelussa ovat pikemminkin kurivallan yleisen kaavan muotoutuminen ja se, kuinka tämän kaavan leviäminen erilaisiin instituutioihin on synnyttänyt yleisen elämää järjestävän valtamekanismin. Kurivallan yleisen kaava saa moninaisia sovelluksia eri instituutioissa, joissa vallan kohteena oleva elämä otetaan haltuun erilaisin objektivoin ja subjektivoin teknologioin (ks. edellinen luku). Niinpä rikollisuuden, sairauksien, irtolaisuuden, työstä kieltäytymisen tai lakkojen kaltaiset sosiaaliset, ilmiöt eivät ilmene todellisuudessa sellaisenaan vaan aina kytkeytyneenä normatiiviseen tieto-vallan järjestykseen. Tietenkin kyseiset ilmiöt ovat täysin todellisia. Ne koostuvat ihmisten toiminnasta, liikkeestä ja vuorovaikutussuhteista. Mutta vasta sillä

hetkellä, kun nämä ilmiöt asetetaan tiedon ja vallan järjestykseen, niistä tulee ilmiöitä, joita voidaan kuvata yleisellä tasolla, ja joihin voidaan kohdistaa erityisiä toimenpiteitä. Elämä sellaisenaan on siis toimintaa, liikettä ja vuorovaikutussuhteita. Sitä voidaan toki kuvata myös biologisin termein, mutta liike ei koostu vain ja ainoastaan ihmislajin biologisista prosesseista.

Edeltävän kaltainen tulkinta elämästä sellaisenaan saa tukea myös Foucault'n (1998, 70) vallan ja sen kohteen välisen suhteen teoreettisesta luonnehdinnasta: ”Ja sikäli kuin ”valta” on pysyvää, toistuvaa, liikkumatonta ja itsensä uusintavaa, se on vain seurausta siitä kokonaisuudesta, joka muotoutuu kaikesta liikkuvasta. ... [Valta] on nimi, joka annetaan tiettyssä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle.” Inhimillinen elämä sellaisenaan näyttäytyy sitä järjestävän vallan näkökulmasta sekavana, tarpeettomana tai vaarallisena (ks. esimerkiksi mt., 169), jota on hyödyllisyyden periaatteen mukaisesti asetettava järjestykseen. Inhimillinen elämä sellaisenaan näyttäytyy ihmisjoukkoina, tiiviinä massana, moninaisten vuorovaikutusten ja toisiinsa sulautuvien yksilöiden tyssijana, jota ei sellaisenaan voida kontrolloida ainakaan kurinpidon keinoin. Siksi kurinpidon teknologiat pyrkivät kontrolloimaan ihmisiä ja heidän välisiä suhteita tilan kautta. Tilaan sijoitettuna sekavasta, tarpeettomasta ja vaarallisesta joukosta tulee hallittavissa olevien yksiköiden yhdistelmä, vuorovaikutussuhteista hallittavia ja inhimillisen moninaisuuden epämieluisat kollektiiviset vaikutukset hävitetään. (Foucault 1980, 226–227.) Inhimillinen elämä on siis jotakin määrittelemätöntä, joka sellaisenaan on kuitenkin kykyä tai voimaa. Kontrolloimattomana tältä voimalta voidaan odottaa mitä vain. Epämääräisyytensä ja yleisen kyvykkyytensä vuoksi se myös uhkaa jatkuvasti ”paeta vallan käsistä” (Foucault 1998, 102). Tästä on myös peräisin normaalistavan vallan prosessiluonne (Helén 2000, 287): hallitakseen elämää normaalistavan vallan on jatkuvasti etsittävä ja täsmennettävä elämää koskettavan tiedon ja hallitsemisen kriteereitä.

1.3 Työvoima

Elämän sellaisenaan tai elämän itsensä määrittelemisen inhimillisen moninaisuuden sisältämäksi kyvyksi, jolta voidaan odottaa mitä vain, tulee hyvin lähelle Jussi Vähämäen

(2003, 28) työvoimalle antamaa määritelmää: ”Työvoima on ensisijaisesti kykyä tehdä mitä tahansa. Siltä voidaan odottaa mitä tahansa. Se on pelkkää voimaa tuottaa, voimaa tehdä mitä tahansa, työtä ilman mitään erityistä työtehtävää. Tässä mielessä sen olemassaolon tapa on puhdasta mahdollisuutta tehdä jotakin.” Työvoima siis tarkoittaa yleistä inhimillistä kykyä tuottaa ja sellaisena se on erotettava erityisistä työn teon muodoista. Inhimillinen elämä asetetaan hallinnan kohteeksi juuri sen sisältämän työvoiman takia. (Virtanen 2006, 106). Kurinpitoteknologiat ja väestön biopolitiikka on siis nähtävä historiallisina pyrkimyksinä hallita ja organisoida ihmisruumiita niiden sisältämän työvoiman vuoksi. Hallinnan kohteena olevat työntekijät sisältävät elävinä ruumiina työvoimaa eli niitä kaikkia ruumiillisia ja henkisiä kykyjä, joita ihmisellä on ruumiillisessa olemuksessaan, elävässä persoonallisuudessaan (mt., 106; ks. myös Vähämäki 2003, 30). Nämä kyvyt, tai sanottaisiinko ihmisten ruumiillisuus ja sosiaalisuus, kapitalismin on valjastettava tuotannon käyttöön.

Moderneissa teollisuusyhteiskunnissa vaikuttavat valtateknologiat pyrkivät hallitsemaan työvoimaa sijoittamalla sen tilaan, jossa voidaan toteuttaa työvoiman yksilöity hajottaminen (Foucault 1980). Vaikkakin tilaan sijoittaminen eroaa huomattavasti aikaisemmista suvereenin vallan muodoista juuri positiivisuutensa ja tuottavuutensa vuoksi, ovat kurinpidon teknologiat myös tiettyssä mielessä rajoittavia. Tilaan sijoitettuna työvoima sidotaan erityisiin tehtäviin ja erityisiä päämääriä varten. Esimerkiksi standardoidun suurteollisuuden tehtaissa työntekijät asetetaan erityisiin työtehtäviin, joiden yhteisenä päämääränä on koko tuotantolaitoksen tasolla tuottaa tietty hyödyke markkinoiden kysyntää varten. Tilaan sijoitettuna työntekijöitä kontrolloidaan työtehtävien tasolla erityisiä, yleisesti vieläpä ruumiillisia työtehtäviä suorittavina yksilöinä. Heidän toimintansa on sidottu tietyn hyödykkeen useimmiten samanlaisena toistuvaan valmistamisprosessiin. Lisäksi tilaan järjestettyinä yksiköiden yhteistoiminnalle voidaan antaa itse toiminnalle ulkoisia päämääriä, kuten tuottavuus, jonka mukaan yksiköiden toimintaa pyritään säätelemään. Tilaan järjestetystä työvoimasta ja sen yleisestä kyvystä tehdä mihin tahansa ja voimasta tehdä mitä tahansa työtä tulee erityistä kykyä erityisiä, tuotteita ja päämääriä varten.

Kuten seuraavassa luvussa osoitetaan työn ja tuotannon järjestyksessä on sittemmin tapahtunut huomattavia muutoksia. Muutoksia on tapahtunut työn luonteessa, tuotannon ja markkinoiden, siis kysynnän ja tarjonnan suhteissa ja tuotannon perustassa. Muutokset

ovat yhdessä johtaneet siihen, että työvoimaa ei voida enää organisoida ja hallita tilaan sijoittamalla tai väestön prosessien tasolla. Hallinnan ongelma on nyt muotoiltu toisin. Uudessa työssä ja tuotannossa keskiössä ovat ihmisten yleiset inhimilliset kyvyt, kuten kyky kommunikaatioon ja sosiaalisuuteen (Vähämäki 2003, 23). Tuotanto on purkautunut tehtaiden ja muiden suljettujen instituutioiden ulkopuolelle (Vähämäki 2006, 20). Tuotanto on niin sanotusti levittäytynyt yhteiskuntaan. Yhteiskunnan tilassa organisoituvat tuotantoa ei voida enää hallita tilaan sijoittamalla vaan sitä on hallittava yhteiskunnan tasolla niissä vuorovaikutuksen verkostoissa, joissa ihmisten välinen kommunikaatio tapahtuu. Näissä tuotannon verkostoissa ”ihmistä ei hallinnoida niinkään biologisena lajiolentona, syntyvänä ja kuolevana, nälkäisenä tai kylläisenä, vaan pikemminkin vain haluavana, liikkuvana ja muuttuvana”. (Vähämäki 2003, 33.)

Kontrollit ottava siis kohteekseen halut, joista tulee nyt politiikan välittäjiä. Kontrollit eivät myöskään pyri pysäyttämään ihmisten liikettä joidenkin tilallisten rajojen sisään vaan säätelemään ihmisiä liikkeessään. Kontrollit säätelevät liikkeen mahdollisuuksia. Kun biopolitiikan kohteena oleva elämä ymmärretään sellaisenaan, tai työvoiman rajattomana kykynä mihin tahansa, on myös biopolitiikan kohteena olevan elämän tarkastelua mahdollista laajentaa vain biologisin termein ilmaistun lajielämän ulkopuolelle. (mt., 33.) Tämä mahdollistaa esimerkiksi myös freelance-journalistien työn hallinnan tarkastelun biopolitiikkana, jossa säädellä freelance-journalistien liikkeen mahdollisuuksia.

2. KOMMUNIKATIIVINEN TUOTANTO

Tutkielman näkökulman selkeyttämiseksi pitäydyn käyttämästä tietotyön ja tietoyhteiskunnan käsitteitä. Sen sijaan pyrin käyttämään käsitteitä, jotka kuvaavat spesifimmin nykyisen tuotannon muodon ja työelämän piirteitä. Valituilla käsitteillä on tässä kaksi tehtävää: ensinnä pyrin niiden kautta osoittamaan nykyisen tuotantomuodon ja edeltävän fordistiseksi kutsutun tuotantomuodon keskeisimmät erot; toinen ja vielä tärkeämpi tehtävä on työelämän käytäntöjen kuvaus. Käytäntöjen kuvaus on tärkeää, koska työn hallinnassa tapahtuneita muutoksia ei voida ymmärtää irrallaan työelämän nykyisistä käytännöistä. Tämän luvun keskeiset käsitteet ovat kommunikatiivinen tuotanto ja persoonallistunut palvelutyö. Kommunikatiivisella tuotannolla viitataan tuotantoon, jonka painopiste on erityisten tuotteiden ja informaation tuotannon sijaan kommunikatiivisessa vuorovaikutuksessa. Persoonallistuneella palvelutyöllä puolestaan viitataan siihen, että työ on yhä korostuneemmin palvelutyötä, joka sitoo persoonallisuuden osaksi tuotantoa. On vielä korostettava sitä, että edellä mainittuja käsitteitä ei ole valittu mielivaltaisesti. Niiden osoittamat ilmiöt tulivat esiin tutkielman aineistossa ja toisaalta ilmiöiden on myös osoitettu luonnehtivan keskeisesti niin kutsuttua uutta työtä (ks. Vähämäki 2003)

Talouden ja työelämän tutkijoiden keskuudessa ollaan varsin yksimielisiä siitä, että tiedolla ja sen hallinnalla on entistä suurempi kansantaloudellinen merkitys ja yhä keskeisempi rooli työelämän käytännöissä. Samoin yleisesti ajatellaan, että yksipuolinen tuotantoteknologioihin panostaminen ei riitä ruokkimaan talouskasvua. Sen sijaan on panostettava ihmisten henkisiin kykyihin, koska ne ovat todellinen kilpailukyvyn lähde. (Pyöriä 2001, 24.) Tiedon taloudellinen merkitys on sisäistetty keskeiseksi lähtökohdaksi myös moniin yhteiskuntakehitystä suuntaaviin toimintastrategioihin, joita viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana on muotoiltu niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla (ks. mt., 15–17). Näissä strategioissa tietoyhteiskuntakehityksen tukeminen on asetettu keskeiseksi välineeksi, jolla ehkäistään työttömyyttä ja samalla tuetaan talouskasvua. Toisaalta monissa tutkimuksissa (esimerkiksi Blom, Melin & Pyöriä 2001) on kritisoitu tietoyhteiskunnista annettua positiivista kuvaa yksipuoliseksi ja väitetty sen peittävän alleen työelämään monet ristiriitaisuudet. Ei siis ole ihme että tietotyö -, tietotalous - ja tietoyhteiskunta -hakusanoilla löytyy hyllymetreittäin erilaista materiaalia: tutkimuksia,

kannanottoja, politiikkaluonnoksia, kehittämisstrategioita ja niin edelleen. Tiedon paljouden keskellä saattaa helposti hämärtyä se, mitä tiedon korostuneella asemalla niin talous- kuin yhteiskuntakehityksessä lopulta tarkoitetaan.

2.1 Kommunikatiivinen tuotanto

Tietotaloudessa ei ole ensisijaisesti kyse erilaisten tiedon välineellisten sovellutusten hyväksikäytöstä liiketoiminnassa. Siirtymä teollisesta tietotalouteen ei näin ollen tarkoita tietoteknisten laitteiden määrään lisääntymistä tuotannossa. Tietoteknisiä laitteita on aina käytetty hyväksi tuotannossa, vaikka tietysti laitteiden kehittyneisyydessä ja monimutkaisuudessa on suuria eroja. Tietotaloutta erottaa aikaisemmista tuotannon muodoista erityisesti se, että tietotaloudessa tieto osallistuu tuotantoon *välittömänä* tuotantovoimana. (Vähämäki 2003, 59). Tietotalouden erityisyyttä voidaan havainnollistaa tarkastelemalla tiedon asemaa eri tuotantomuodoissa. Standardoidussa teollisessa tuotannossa työntekijä asettuu tuotantoprosessiin toteuttaakseen erityisen työtehtävän jonkin erityisen tavaran tuottamiseksi. Työ koostuu kokonaisuudessaan luonnon resurssin muokkaamisesta tiettyyn muotoon erityisen työvälineen avulla. Tässä tuotantomuodossa tieto on välineellistä eli tarkoitettu juuri kyseisen luonnon aineksen muokkaamiseen kyseisellä tavalla ja työvälineellä. Tiedon käyttö ja tuotanto on sidottu tuotantoprosessin suhteellisen muuttumattomiin päämääriin, kuten erityisen tavaran tuottamiseen mahdollisimman tehokkaalla ja tuottavalla tavalla. Sikäli kun tietoa tuotetaan, sitä tuotetaan tuotannon erityisiä päämääriä silmällä pitäen. Tiedon avulla työn organisaatio pyritään järjestämään mahdollisimman järkevästi jakamalla tuotantoprosessi erityisiin työtehtäviin. Työtehtävien jako määrittää työskentelytavat ja työtehtävien yhteensovittaminen tuotannon kokonaisprosessin tasolla työtahdin. Työprosessi on siis kokonaisuudessaan organisoitu ennalta ja tiedon käyttö sekä tuotanto sidottu tuotannon päämääriin ja käytäntöihin.

Teollisessa tuotannossa kaikki se, mikä yleisesti ymmärretään luovaksi ajatteluksi tai kulttuuriseksi toiminnaksi, on suljettu samanlaisena toistuvan tuotantoprosessin ulkopuolelle. Standardoitu teollinen tuotantoprosessi ei häiriötä sujuessaan vaadi kykyä ratkaista ongelmia tai muodostaa päämääriä. Sääntelemätön kommunikaatio nähdään ylipäätään tuotantoprosessin sujuvuuden kannalta ongelmalliseksi. Teollisessa tuotannon

muodossa sosiaalinen vuorovaikutus on tarkkaan säädeltyä ja hierarkkisesti järjestetty ja kommunikaatio suljettu tuotantoprosessin ulkopuolelle. Tietotaloudessa kulttuurinen toiminta ja kommunikaatio puolestaan asettuvat arvon tuotannon ytimeen. Inhimillisestä kyvystä ajatella, keksiä ja luoda merkityksiä tulee keskeinen tuotantovoima. Työssä ei ole enää keskeistä työtehtävien suorittaminen erityisen tuotteen tuottamiseksi tai erityisen päämäärän saavuttamiseksi. Sikäli kun suorittavaa työtä tehdään, se on tuotannossa marginaalisessa asemassa. Työssä korostuu nyt *toiminta*, yhteistyösuhteiden luominen, järjestäminen ja muuntelu. Yhteistyön organisointi tapahtuu kielellisen vuorovaikutuksen tasolla eikä sen lopputuotteena välttämättä synny mitään itse vuorovaikutuksesta erillistä tuotetta. Työ on kommunikatiivista, sosiaalisten suhteiden organisointia ja se tuottaa sosiaalista järjestystä. (Virtanen 2006b, 125-126.)

Tietotaloudessa käytettävä resurssi, tieto, poikkeaa teollisen tuotannon luonnonresursseista monella tapaa. Ensinnäkin tieto on yhteisöresurssi. Tiedon tuotanto edellyttää sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja kommunikaatiota, eikä tietoa sellaisenaan voida erottaa niistä kommunikatiivisista suhteista, joissa sitä tuotetaan ja käytetään. Tieto on talouden resurssina siis ennen kaikkea inhimillistä toimintaa tai toiminnallista. Keskeinen inhimillistä toimintaa määrittävä tekijä on refleksiivisyys. Ihmiset ovat toisin sanoen kykeneviä tarkkailemaan toimintaansa, ottamaan etäisyyttä siihen ja arvioimaan toimintaansa ja sen päämääriä kriittisesti. Niinpä tiedon käyttö sisältää aina myös uutta luovan elementin: käyttäessä tietoa refleksiivisesti ihmiset kykenevät asettamaan toiminnalleen uusia päämääriä, ylittämään tiedon erityiset käyttötarkoitukset ja soveltamistavat sekä luomaan uutta tietoa. (Vähämäki 2005d, 137.) Tuotanto on riippuvaista tiedon tuotannon uutta luovasta voimasta.

Tietotaloudessa tuottavuus perustuu tiedon tuotannon kykyyn ylittää sen kulloisetkin käytöt, sen itsensä asettamat rajat. Teollisesta tuotannosta poiketen arvoa tuotetaan tiedon käyttötapoja moninkertaistamalla, tiedon konteksteja tulkitsamalla ja levittämällä uutta tietoa. Tiedon uutta luovan voiman uusintamisen edellytys on monimuotoisen ja –tasoisen toiminnan ja vuorovaikutuksen olosuhteiden ylläpitäminen. Siksi tiedon tuotantoa ei voida hallita tehtaantyyppisten hierarkkisesti organisoitujen instituutioiden sisällä, koska niissä sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet sidottu erilaisin kurinalaistavien käytännöin tuotannon erityisiin päämääriin ja kommunikaatio suljettu tuotantoprosessin ulkopuolelle. Tiedon luominen edellyttää irtautumista toimintaa rajoittavista käytännöistä, toistuvista

toiminnan tavoista ja asetetuista päämääristä sekä tuotantoprosessin avaamista sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja kommunikaatiolle. (Vähämäki 2005d, 137–138.)

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation keskeisyyttä tuotannossa voidaan selittää kysynnän ja tarjonnan suhteessa tapahtuneella muutoksella (Vähämäki 2003, 57). Vielä ennen 1960- ja -70-lukujen aikana alkaneita muutoksia tuotannon yleinen malli oli fordismi. Fordismin tuotannollinen ajatus oli tuottaa standardoituja hyödykkeitä massamarkkinoita varten. Hyödykkeitä voitiin tuottaa yli välittömän kysynnän tuotantokustannusten laskemiseksi, koska kysynnän ajateltiin olevan jatkuvasti laajennettavissa. (Peltokoski 2006, 114.) Fordismissa tuotannon ja kysynnän suhde nähtiin kutakuinkin stabiilina. Kysynnässä tapahtuneet muutokset eivät olleet huomattavia, koska kuluttajilla oli tarvittavaa ostovoimaa ja toisaalta kysyntä ei ollut eriytynyttä. Jälkiteollisessa yhteiskunnassa tuotannon ja kulutuksen suhde on huomattavasti epästabiilimpi, eikä tuotanto voi enää eristäytyä kuluttajien eriytyviltä tarpeilta. Tuotannon on oltava asiakaslähtöistä eli kyettävä vastaamaan ostajien kulloisiinkin erityistarpeisiin mahdollisimman nopeasti. Tuotantoprosessissa asiakaslähtöisyys heijastuu tuotannon joustoina. Kysynnän vaihdellessa työvoima sidotaan tuotantoon vain kausiluontoisesti tai kuten yhä useammilla aloilla, työ ostetaan ulkoisina palveluina. (mt., 116.)

Tuotannon ja kulutuksen suhteesta on tullut välitön ja kulutus integroitu osaksi tuotantoa. Tuotannon on kyettävä ennakoimaan kulutuksessa tapahtuvia muutoksia. Tuotannon on toisin sanoen oltava avoin kulutukselle, aistittava siinä tapahtuvia muutoksia ja kyettävä joustamaan sen mukaan. Kulutuksen ennakointi on mahdollista vain, mikäli pystytään vaikuttamaan suoraan kulutuksen kontekstiin eli kuluttajan haluihin ja tunteisiin. Kyse ei siis ole vain kuluttajan tarpeisiin sopivan tuotteen tuottamisesta vaan kulutuksen suorasta tuottamisesta. On siis luotava kysyntää, osoitettava tarpeita ja suunnattava haluja. Ennakoinnin ja kulutuksen muokkaamisen korostuessa tuotannon painopiste siirtyy erityisten sisältöjen tai tuotteiden tuotannosta tuottajan ja kuluttajan väliseen kommunikaatioon, jossa tuotetaan merkityksiä, kulutustarpeita ja suunnataan haluja. (Vähämäki 2003, 56–57.) Ja kuten tämän tutkielman aineisto antaa ymmärtää sama kommunikaation logiikka ja tarpeiden indusointi läpäisee myös koko tuotannon verkoston. Freelancejournalistien kohdalla kommunikaation keskeisyys korostuu suhteissa toimeksiantajien erilaisiin edustajiin. Näissä suhteissa tuotetaan ja välitetään tuotannon ja

kulutuksen kulloisiakin tarpeita, joihin freelancejournalistien on kytkettävä persoonalliset kykynsä ja taitonsa.

Kommunikaatiossa korostuvat "henkiset" tai inhimilliset kyvyt sellaisenaan ilman tarkkaan määriteltyjä tehtäviä: kyky vuorovaikutukseen ja sosiaalisuuteen, kyky merkitysten tuottamiseen, ymmärtämiseen ja välittämiseen. Näitä kykyjä on hankala erottaa niiden kulloisestakin käytöstä, niistä vuorovaikutuksen muodoista tai merkityksistä, joita ne tuottavat. Tuotannon kannalta olennaiset kyvyt ovat kuitenkin luonteeltaan pikemminkin yleisiä valmiuksia, kykyä osallistua sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon kuin kykyjä erityisiin toimintoihin tai tehtäviin. (ks. Vähämäki 2003, 58–59.) Kommunikaation astuminen tuotannon keskiöön muuttaa myös tuotantoprosessin ja työntekijän suhdetta. Teollisessa tuotantoprosessissa työntekijä osallistui tuotantoon erityistä työtehtävää suorittavana toimijana. Kommunikatiivisessa tuotannossa työntekijää ei enää määritä hänen erityinen asemansa tai työtehtävänsä osana tuotannon kokonaisprosessia vaan hänestä tulee enemmänkin organisaattori tai toimittaja, joka järjestää ja muuntelee sosiaalisia suhteita ja hallinnoi tuotantoa. (Vähämäki 2003, 61; Virtanen 2006b, 126.) Työntekijä asettuu itse tuotantoprosessin sisään järjestämään sitä.

Työn tuottavuus ei perustu työntekijän suorittamaan ajassa mitattavaan työpanokseen tuotantoprosessissa, jonka lopputuotteena on jokin erityinen tavara tai tieto. Hänen tuottavuutensa perustuu enemmänkin hänen kykynsä tuottaa merkityksiä, kommunikoida ja muodostaa vuorovaikutussuhteita. Kommunikatiivisessa tuotannossa ei ole keskeistä niinkään jonkin erityisen tuotteen tuottaminen. Keskeisempiä ovat tuotteiden kantamat merkitykset, koska ilman kantamaansa merkitystä tuote ei erotu muista eikä se saa arvoa. Tuotteiden arvoa riippuu sen saavuttamasta huomiosta, sen kyvystä vastata kysyntään, tuottaa kulutusta ja levittäytyä mahdollisimman laajalle. Arvon tuotannon kannalta keskeisintä on tuotteen ”sosiaalinen ja kommunikatiivinen kompetenssi sen kyky herättää huomiota ja levittäytyä mahdollisimman nopeasti mahdollisimman laajalle” (Vähämäki 2005b, 44.) Vaikka freelance-journalistit eivät työssään tuotakaan varsinaisia materiaalisia hyödykkeitä, toteutuu heidän työssään sama arvo muodostumisen logiikka.

2.2 Persoonallistunut palvelutyö

Työn kannalta keskeiset tiedot ja taidot ovat kommunikaation kielen, koodien ja käytäntöjen tuntemusta. Tällainen tietotaito ei esineellisty erityisiksi tiedoiksi vaan ilmenee ennemminkin yleisenä vuorovaikutusmallien ja ajatuskuvioiden tuntemuksena. Kommunikaation kieli, koodisto ja käytännöt muodostavat yhdessä kommunikaation yleiset edellytykset eli edellytykset tiedon, taidon ja kokemusten tuotannolle ja leviämislle. Kommunikaation yleisiä edellytyksiä ei voida erottaa niistä vuorovaikutuksen verkostoista, joissa tietoa tuotetaan ja levitetään. Tietotaitoa voidaan tässä mielessä kuvata yleiseksi ideoimisen kyvyksi. Ideat ovat tietoa vailla erityistä sisältöä tai käyttötarkoitusta. Tiedossa ja sen tuotannossa onkin tietotalouden viitekehyyksessä kyse tiedon mahdollisuuksien avaamisesta. Tieto mahdollisuutena edellyttää irtautumista olemassa olevista käytännöistä ja tiedon käyttötarkoituksista. Ideointi on tiedon aktiivista käyttöä, heterogeenisten aineiden yhdistelemistä toisiinsa luovalla tavalla. Tiedon aktiivisesta käytöstä syntyy nykytuotannon kaipaamaa uutta tietoa, jonka sovelluksia ei ole ennalta määritetty. Ideointi ei ole yksinäisen neron puuhaa vaan edellyttää sosiaalisia suhteita, joissa kommunikoidaan ajatuksia, tunteita ja kokemuksia. (Vähämäki 2003, 58, 74-75.)

Paradoksaalisella tavalla tuotannon ollessa riippuvaista ihmisten yhteisöllisistä kyvyistä, kyvyistä sosiaalisuuteen ja kommunikaatioon, työ on nykyisin korostuneen yksilöllistä ja itsenäistä (Vähämäki 2003, 56; Virtanen 2006b, 127). Teollisessa tuotannossa työt olivat vielä ulkoisilta piirteiltään erilaisia ja kutakin työtä vastasi periaatteessa ammattiin valmistava koulutus. Työn sisällöt kussakin työssä säilyivät kutakuinkin muuttumattomana, ja siksi periaatteessa kellä tahansa tarvittavan käytännön koulutuksen omaavalla oli kyky suoriutua työstä. Kommunikatiivisessa tuotannossa työt puolestaan ovat usein ulkoisilta piirteiltään hyvin samankaltaisia: käytetyissä työvälineissä ei ole suuria eroja useimpien käyttäessä työssään tietoteknisiä kommunikaatiovälineitä; työn tekemisen kannalta myöskään tilalle ei ole suurta merkitystä; töitä tehdään niin kotona, kokoushuoneissa, kahviloissa kuin kulkuneuvoissakin. Vaikka erot työn ulkoisissa piirteissä näyttävät kadonneen, on töistä tullut sisällöllisesti ja tiedollisesti erilaisia. Ne vaativat erilaista tietotaitoa, kokemuksia, koulutusta ja kasvatusta. Tuotanto tarvitsee kaikkea sitä erilaista, mikä ei näy yksittäisten työsuoritusten ulkoisten piirteiden tasolla, mutta mikä tekee työntekijöistä persoonia. Työntekijät osallistuvat tuotantoon koko persoonallaan, ajatuksineen, tunteineen ja kokemuksineen ja työstä itsestään tulee ajattelua,

aistimista, tuntemista ja kokemista. Tietopohjaisessa taloudessa persoonallinen toiminta korvaa työn mekaanisen suorittamisen tuotannon ytimenä. (Virtanen 2006b, 126-127.)

Ero teolliseen tuotantoon on huomattava. Teollisessa tuotannossa kaikki se, mikä teki työntekijöistä persoonia, näyttäytyi ikään kuin ylimääräisenä, työntekoon kuulumattomana ja sitä haittaavana. Tästä syystä kaikki persoonallisuuteen viittaava pyrittiin sulkemaan tuotantoprosessin ulkopuolelle vapaa-aikaan. Työprosessit pyrittiin järjestämään niin, että niissä ei jäisi tilaa ajattelulle, henkilökohtaisille tunteille ja kokemuksille ja niiden välittämislle kommunikaatiossa. Tietopohjaisessa taloudessa tuotanto on riippuvainen tästä ylimääräisestä eli luovasta ajattelusta, tunteista ja kokemuksista sekä niiden kommunikoinnista. Persoonallisuus ja kaikki se, mikä sijoittuu varsinaisen työn suorittamisen ulkopuolella, muodostavat talouden keskeisimmät tuotantokyvyt. (mt., 127–128; Vähämäki 2006, 20; Vähämäki, 2003, 61.) Kuten tämänkin tutkielman aineiston tarkastelussa tullaan huomaamaan, työn on tullut riippuvaiseksi kyvystä luoda sosiaalisia suhteita ja työstä suurelta osin sosiaalisten suhteiden luomista. Sosiaalisten suhteiden luominen, ylläpito ja muuntelu ovat persoonallista ja kommunikatiivista toimintaa. Se edellyttää henkilökohtaisten tunteiden ja kokemusten välittämistä ja tunteisiin ja kokemuksiin vaikuttamista. Suhteita luodessa toisessa pyritään esimerkiksi herättämään luottamuksen tunteita, mikä toisaalta edellyttää omien tunteiden hallintaa sekä oman käytöksen ja persoonallisuuden muokkaamista luottamuksen tunteita herättäväksi.

Tuotannon kommunikatiivisuuden yhdistyessä työn yksilöllisyyteen ja itsenäisyyteen työstä tulee työntekijän itseilmaisua. Työ edellyttää työntekijän yksilöllisyyden ja persoonallisuuden tuottamista ja välittämistä toisille. Kapitalistisen tuotannon viitekehyksessä itsen ilmaisu ja kommunikaatio saavat usein itsen myymisen muodon. Itseä ja omaa persoonallisuutta on tuotteistettava ja sille on luotava kysyntää. Käytännössä tuotteistaminen ilmenee itsen hyödyllisyyden määrittelynä ja perusteluna suhteessa tuotannon muuttuviin tarpeisiin. Työn tuotteista, tavaroista ja palveluista, tulee persoonallisia ja persoonallisuuksista tuotteita. (Vähämäki 2003, 55–56; Virtanen 2006b, 128.) Tuotannon kommunikatiivisuuden ja työn persoonallistumisen seuraukset heijastuvat työn kasvavassa palvelumuotoistumisessa. Palvelutyön ja perinteisen tavaroiden tuotannon keskeinen ero on se, että palvelutyö ei tuota tavaroita vaan sosiaalisia suhteita. Palvelutyössä tuotetaan tietysti myös konkreettisia tavaroita, mutta konkreettisten

tavaroiden tuottamiseen suuntautuvat työsuoritukset ovat alisteisia tuotannon ja vaihdon perustaa luovalle sosiaalisten suhteiden organisoinnille. (Vähämäki 2005a, 19.)

Niinpä esimerkiksi freelancejournalistien työssä voidaan analyttisesti erottaa kaksi tasoa: tavaroiden tuotannon tasolla tarkasteltuna freelancejournalistit tuottavat teksti- ja muita sisältöjä toimeksiantajien tarpeisiin; sosiaalisten suhteiden organisoinnin tasolla freelancejournalistien työ määrittyy puolestaan suhteiden luomiseksi toimeksiantajiin, haastateltaviin ja muihin freelancejournalisteihin sekä näiden suhteiden ylläpidoksi ja muunteluksi. Myös tämän tutkielman aineisto tukee väitettä, jonka mukaan sisältöjen tuotantoon suuntautunut työ on alisteista sosiaalisten suhteiden organisoinnille. Tästä huolimatta freelancejournalistien työstään saama korvaus on sidottu erityisten sisältöjen tuotantoon, mikä onkin keskeinen alaa leimaava ristiriita. Sisältöjen tuotannon ja sosiaalisten suhteiden organisoinnin suhde heijastuu myös työskentelytavoissa. Usein miten sisällön tuotanto, esimerkiksi artikkelin kirjoittaminen, tapahtuu vasta sen jälkeen kun on varmistettu, että artikkelille löytyy ostaja. Sisältö saattaa tässä vaiheessa olla vielä hyvinkin avoin idea, jonka konkreettinen sisältö määrittyy vasta kun on luotu idealle kysyntää. Ideointi tapahtuu "aistimalla" kysyntää eli arvioimalla sitä, minkälaiset aiheet herättävät juuri nyt tai tulevaisuudessa kiinnostusta. Silloinkin kun sisältö tuotetaan "etukäteen", edellyttää sen myyminen lehtien tarpeiden tuntemista ja sisällön sovittamista näihin tarpeisiin. Tarpeiden tunteminen ja sisällön sovittaminen tarpeisiin on kommunikatiivista toimintaa, jossa tuotetaan ja välitetään merkityksiä. Kommunikaatio edellyttää aistimista, ymmärtämistä ja kykyä välittää merkityksiä.

Suhteiden luominen toimeksiantajiin, haastateltaviin ja muihin journalisteihin sekä näiden suhteiden ylläpito ja muuntelu ovat juuri sitä kommunikaatiota ja vuorovaikutusta, joka muodostaa tietopohjaisen talouden arvon muodostuksen perustan. Kommunikaatio- ja vuorovaikutussuhteissa tuotetaan riippuvuussuhteita sekä tuotetaan ja välitetään tuotannon tarpeita. Tuotannon tarpeet eivät määrity konkreettisiksi sisällöiksi, vaan se, mitä tuotanto erityisesti tarvitsee, on työntekijöiden yleistä valmiutta ja läsnäoloa. Tuotanto tarvitsee työvoimaa "odotustilassa" (Holvas ja Vähämäki 2005), luotettavia työntekijöitä, jotka mukautuvat tuotannon ja kysynnän muuntuviin tarpeisiin. Kuten Holvas ja Vähämäki esittävät, odotustila ei määrity passiiviseksi ei-työn ajaksi vaan usein miten työ on intensiivisimmillään juuri työntekijöiden ollessa "vapaalla", irti työn rutiininomaisesta suorittamisesta. Esimerkiksi freelancejournalistien kohdalla työn suorittamisesta vapaa

aika täyttyy perhe-elämän ja harrastusten ohella suurimmaksi osaksi tiedon kokoamisesta kirjoituksia varten ja suhteiden luonnista julkaisijoihin. Konkreetin yksittäisen työsuorituksen ulkopuolinen aika täyttyy työstä, jolla rakennetaan tuotannon ja tulevan työn perustaa. "Vapaa-aika" on työn ja tuotannon kannalta välttämättömän organisoitumisen ja tiedon muodostamisen aikaa.

Kun tuotannon tarpeet määrittyvät yksittäiset työsuoritukset ylittäväksi yleiseksi valmiudeksi tulee työstä enemmänkin "subjektiivinen asenne" (Virtanen 2006, 127) kuin varsinaista työn suorittamista. Tuotanto on riippuvainen elementeistä, jotka sisältyvät suoraan työntekijän persoonaan ja tapoihin, taipumuksiin ja kokemuksiin. Toisin sanoen tuotanto tarvitsee "oikeanlaisia tyyppejä", määrittököön tämä "oikeanlaisuus", sitten luotettavuudeksi, oma-aloitteisuudeksi, joustavuudeksi tai viitattiin sillä sitten vaikka vain ylimalkaisesti "hyviin tyyppeihin". Olennaista on huomata se, että työn persoonallistuessa työntekijä asettuu tuotannon palvelukseen koko persoonallaan, kaikkine piirteineen, ajatuksineen ja kokemuksineen. Palvelua ei myöskään voida erottaa palvelussuhteen ulkopuoliseksi tavaraksi. Palvelu on tämä suhde itsessään. Se on työntekijän valmiutta, läsnäoloa ja kykyä vastata tuotannon vaihteleviin tarpeisiin. Samoin palvelutyö riisuttuna sen hetkellisistä työsuoritteista on työntekijän persoonan asettamista tuotannon palvelukseen. (Vähämäki 2003, 75.)

Palvelusuhteessa tuotetaan ja välitetään merkityksiä, jotka muokkaavat suoraan itse palvelusuhdetta, subjektien suhdetta itsen ja toisiin. Palvelusuhteiden luonti, ylläpito ja muuntelu edellyttävät itsen ja oman persoonan kommunikoimista, sen merkityksellistämistä erityisellä tavalla ja tämän merkityksen välittymistä. Palvelusuhdetta voitaisiinkin kuvata välitysmekanismissa, jonka kautta kysynnän ilmaisemat tarpeet välittyvät tuotantoon. Palvelusuhteen pyrkimyksenä on pystyttää kysynnän ilmaisemien tarpeiden ja työntekijöiden persoonallisen itsen ilmaisun välille reaktiivinen suhde, jossa työntekijöiden itseymmärrys ja toiminta sidotaan tuotannon tarpeisiin. Subjektiivisuudesta tulee näin paitsi tuotannon ja työn edellytys myös sen päämäärä (Vähämäki 2003, 81). Palvelusuhteet tuovat inhimillisen toiminnan kapitalistisen tuotannon piiriin määritellesään tuottavan ja tuottamattoman toiminnan rajoja, joiden sisälle työntekijöiden subjektius pyritään aitaamaan. Palvelusuhteessa työntekijä luovuttaa käytettäväksi itseään, ei vain jotakin erityistä tekoa tai taitoa. (Vähämäki 2005a, 18).

2.3 Tehtaasta yritykseen

Tietopohjaisessa taloudessa teollisen tuotannon ja hallinnan yleinen kaava, tehdas, korvataan yritysverkostoilla. Muutoksessa on kyse tuotannon yhteiskunnallistumisesta eli levittäytymisestä tilallisesti rajautuneiden instituutioiden ympäristöön ja sen voidaan katsoa olevan seurausta tiedon astumisesta tuotannon keskeisimmäksi resurssiksi. Tieto on ajattelun tuote ja ajattelu sosiaalista ja kommunikatiivista toimintaa, joka tapahtuu ajattelun ja toiminnan verkostoissa ja yhteistyössä. Tiedon tuotannossa keskeisessä asemassa eivät ole määrätyt yksilöt tai määrätyt tilat vaan kollektiiviset prosessit, jotka tuottavat uuden tiedon mahdollisuuksia. Luovana ja uutta tietoa tuottavana toimintana ajattelulla ei ole tilallista olemassaoloa. Se ei rajoitu erityisiin paikkoihin eikä aikaan vaan tapahtuu kaikkialla ja milloin vain, aina siellä missä on vuorovaikutusta ja kommunikaatiota. Tieto on siis sosiaalista ja sitä syntyy kun tietoa käytetään ja jaetaan tiedon ja toiminnan verkostoissa ja liikkeessä. Ajattelu tuottaa uutta tietoa vain kun se pääsee liikkumaan, kun ajatukset pääsevät yhdistymään toisiin ajatuksiin. Ajattelun ja tiedon arvoa luovan potentiaalin vapauttaminen edellyttää sitä, että uutta tietoa tuottava toiminta ja sosiaalinen vuorovaikutusta irrotetaan erityisistä päämääristä ja tilallisista rajoituksista. (Vähämäki 2005e, 140–142; Vähämäki 2006b, 146–149; Peltokoski 2006, 117–123.)

Tuotannon ja työn verkostoitunutta yritysrakennetta voidaan tarkastella pyrkimyksenä hallita arvon tuotannon perustana olevaa ajattelun ja toiminnan liikettä ja yhteistyötä. Verkostoyrityksen ja tehtaan keskeisin ero tuotannon ja hallinnan yleisenä kaavana on juuri yritysverkoston yhteiskunnallisuus. Kun tehdas pyrkii hallinnoimaan vain yhtä rajattua sosiaalisen elämän osa-aluetta, tilaan sidottua työn ja tuotannon aikaa, pyrkii yritysverkosto levittäytymään mahdollisimman laajalle yhteiskuntaan ja ottamaan haltuun koko sosiaalisen elämän kokonaisuuden. Tehdas oli osa kurinpidon kokonaismekanismia, joka jakoi elämää toisistaan eristettyihin osa-alueisiin. Kurinpidon tarkoituksena oli jakaa elämää osa-alueisiin ja vaiheisiin ja sijoittaa se erillisiin hallinnan tiloihin. Tilaan sijoitettuna elämästä ja sen ajasta tehtiin toisiaan seuraavien tilojen ja vaiheiden jatkumo, jossa ihmisten liike pyrittiin supistamaan ohjatuksi siirtymäksi hallinnan tilasta toiseen. Yritys ylittää erilliset hallinnan tilat ja pyrkii organisoimaan elämää ja tuotantoa kokonaisuudessaan suoraan niissä sosiaalisten suhteiden verkostoissa, joissa tietoa tuotetaan. (Vähämäki 2005b, 52–53.)

Kai Eriksson (2006) on tarkastellut verkoston yleistymistä yhteiskuntakokemustamme konstituivana käsitteenä. Hän toteaa verkoston käsitteen sitovan yhteen moninaisia teknologioita, instituutioita ja puhetapoja, jotka yhdessä tuottavat kohdettaan eli yhteiskuntaa. Hän näkee verkoston käsitteen historiallisen yleistymisen osana kehitysprosessia, jonka kulussa modernit tavat ymmärtää yhteiskunta jonain varsin yhtenäisenä kokonaisuutena alkoivat murtua 1900-luvun lopun lähestyessä. Verkosto viittaa lähtökohtaisesti avoimeen organisoitumisen tapaan, jolla kuitenkin avoimuudesta huolimatta on johdonmukaisuutta. Tämä johdonmukaisuus ei nojaa verkoston ulkopuoliseen kokoavaan periaatteeseen, joka määritteli hyväksytyt ja ei-hyväksytyt toiminnan rajoja ennalta. Verkoston johdonmukaisuus muotoutuu sen organisoituessa, toiminnan itsensä kulussa. Keskeiseksi nousevat tällöin moninaiset suhteet ja prosessit, jotka saavat erilaiset toimijat ja käytännöt liittymään saman kokonaisuuden osaksi. Verkoston näkökulma on huomattavan erilainen suhteessa moderniin tapaan tarkastella toimintaa yksiköiden ja rakenteiden suhteena. Verkostoissa rajanveto sisä- ja ulkopuoleen käy yhä vaikeammaksi ja verkoston organisoitumisen kannalta usein merkityksettömäksi. (mt., 84–87.)

Poliittisen toiminnan kannalta verkostoituminen merkitsee hallinnan keskusten purkautumista ja poliittisten kamppailujen siirtymistä vallan keskustoista moninaisten toimijoiden keskinäissuhteisiin. Rajoja asettavat ja eristävät keskushallinnon käytännöt tekevät nyt tilaa uusille liberaaleille hallinnan tavoille, jotka pyrkivät luomaan yhteistoimintamalleja erinäisten toimijoiden ja instituutioiden välille erityisten poliittisten kysymysten käsittelemiseksi. Hallinta ei ota kohteekseen erillisiä toimijoita vaan pyrkii hallitsemaan vuorovaikutuksen ja kommunikaation suhteita tuottamalla yhteenliittymisen mahdollisuuksia. Hallinta ei toisin sanoen pyri tuottamaan vaikutuksia kohteidensa toiminnassa eristämällä toimijoita erillisiin yksiköihin, joiden välinen vuorovaikutus ja kommunikaatio olisi minimoitu. Päinvastoin hallinnan pyrkimyksenä on ohjata ja voimistaa kommunikaatiota ja yhteenliittymistä. Uusien liberaalien hallinnan tapojen keskeiset tekniikat ovat yleisiä vuorovaikutuksen ja kommunikaation malleja, jotka sitovat yhteen niin julkisia kuin yksityisiä tahoja, keskushallinnon laitoksia, asiantuntijaelimiä, paikallisyhteisöjä ja vertaisryhmiä. Hallinnasta, kuten tuotannosta, on tullut vuorovaikutteista. (Eriksson 2006, 88–89.) Liberaalien hallinnan tapojen leviämisen myötä mainitut jaot julkiseen ja yksityiseen joutuvat liikkeeseen samoin kuin legitiimin poliittisen hallinnan rajat asetetaan uudelleen arvioinnin kohteeksi.

Kuten Petri Ruuskanen (2003) on verkostotalouden toimintaa Suomen eri osissa kartoittaneessa väitöskirjassaan osoittanut, verkostoyrityksen leviämisestä ei välttämättä seuraa, että tehtaot tuotannon tilallisina yksikköinä häviäisivät. Oleellista on kuitenkin huomata niiden tuotannon tavassa tapahtunut muutos. Tehtaista on tullut osa verkostoyritystä. Ruuskasen tarkasteleman teollisuusyhtiön alkuvuosien kehitystä ohjasi luottamus mahdollisimman suureen omavaraisuuteen ja tuotantoyksiköiden laajentamisesta saataviin skaalaekonomisiin hyötyihin. 1970–80 -luvuilla alkaneiden muutosten myötä tuotannon tavassa tapahtui kuitenkin radikaali murros. Murroksen seurauksena tuotannon johtamisstrategian kulmakiviksi muotoutuivat yhtäältä suhteiden luominen tehtaan ympärille rakentuneeseen yrittäjäverkostoon ja toisaalta tehtaan keskittyminen "ydinosaamiseksi" määritellyn toiminnan kehittämiseen. Tehtaiden keskittäessään toimintaansa syntyi tehtaiden sisällä kysyntää erilaisten alihankkijoiden ja pienyrittäjien erikoisosaamiselle, joka ostettiin nyt uuden johtamisstrategian mukaisesti ulkoisina palveluina (Ruuskanen 2003, 150–152).

Huolimatta huomattavista eroista suuryhtiöiden ja pienyrittäjien liikevaihdossa ja niiden asemassa tuotantoverkostossa ne molemmat toteuttavat toiminnassaan varsin yhdenmukaista strategiaa: niin pienyritysten kuin suuryhtiöiden toiminnassa korostuvat toimivat sosiaaliset suhteet toimintaympäristöön ja keskittyminen erikoisosaamiseen. Toiminnan keskittäminen ja tuotannon ulkoistamista on usein perusteltu välttämättömillä kustannussäästöillä. Tietotaloudessa kustannussäästöin kivetty tie on kuitenkin nopeasti loppuun kuljettu, kuten yhä useampien tuotantoyksiköiden lakkauttamiset Suomessa osoittavat. Nyt minkä tahansa taloudellisen toimijan olemassaolo on riippuvaista sen kyvystä hyödyntää niitä tietoja, suhteita ja merkityksiä, joita syntyy niiden toimintaympäristössä. Niinpä esimerkiksi Ruuskasen (2006) tarkasteleman suuryhtiön johtamisstrategiassa tapahtuneet muutokset on ymmärrettävä pyrkimykseksi hyödyntää erilaisten alihankkijoiden ja palveluntarjoajien järjestelmässä syntyviä tietoja, suhteita ja merkityksiä, jotka jäivät sulkeutuneen ja hierarkkisesti organisoidun tuotannossa tuotannon ulkopuolelle. (Vähämäki 2005b, 45.)

Verkostoyrityksen tuotantomallin leviämisen seurauksena moderni jako työaikaan ja vapaa-aikaan purkautuu. Tuotanto ja työ eivät rajoitu enää vain tuotantolaitoksiin ja työpaikoille, eikä työ tyhjene yksittäisten työsuoritusten toistoon. Tuotanto on tullut

riippuvaiseksi sen kyvystä hyödyntää sosiaalista vuorovaikutusta ja kommunikaation verkostoissa syntyvää tietoa. Tässä ei sinällään ole mitään uutta: tuotanto hyödyntää aina ihmisten sosiaalista vuorovaikutusta samoin kuin tiedon tuotannon perusta on aina kommunikaatiossa. Tietopohjaista taloutta erottaa kuitenkin aikaisemmista kapitalistisen tuotannon muodoista se, että nyt tuotannon sosiaalinen perusta on tullut selvemmin esiin. Toisin sanoen sosiaalinen toiminnan ei enää tarvitse tehtaalla tyypisiä suljettuja instituutioita välittyäkseen tuottavana toimintana. Sosiaalisesta toiminnasta on tullut tuottavaa sellaisenaan. Tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että tuotanto olisi kokonaan irtautunut välityksen mekanismeista. Se on kuitenkin varmaa, että tuotannon on keksittävä uusia mekanismeja, joiden kautta työn sosiaalinen voima saadaan sidottua osaksi tuotantokoneistoa.

3. LUOTTAMUS JA SOSIAALISET SUHTEET

Freelance-journalistien työn hallinta poikkeaa monin tavoin hallinnasta, jolla työvoimaa organisoidaan tehtaantyyppisissä tiloissa. Kuten luvussa 1. esitettiin, tehtaan tilassa tapahtuvan hallinnan kohteena ovat työntekijät, joiden välisiä suhteita ja ruumiillisia voimia pyritään organisoimaan yhtäältä työntekijöiden tottelevaisuuden toisaalta tuotannon tehokkuuden maksimoimiseksi. Tehtaassa työntekijöiden tottelevaisuus muodostaa työsuoritusten häiriöttömän ja tehokkaan sujumisen funktion. Freelancerit sen sijaan tekevät työtä tavallisesti itsekseen esimerkiksi kotona tai vuokratuissa toimitiloissa. Varsinaisen työsuorituksen voidaankin sanoa olevan siinä mielessä vapaata, että *työn suorittamisen* tapaan ei kohdistu suoria, esimerkiksi työnjohdon kontrollitoimenpiteitä. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei myös freelancereiden työ olisi erilaisten hallintasuhteiden jäsentämää.

Freelance-työssä ilmenevää hallintaa ei voida kuitenkaan tavoittaa, mikäli työ ymmärretään kapea-alaisesti vain työsuorituksiksi, jonka lopputuotteena on myytävä hyödyke, kuten kirjoitus tai muu mediasisältö. Kuten luvussa 2. pyrin osoittamaan sosiaalisten suhteiden rakentaminen ja organisointi on nykyisin erottamaton osa tuotantoa ja työtä. Uskon, että freelance-journalistien työn hallintaa harjoitetaan nimenomaan tällä työn osa-alueelle – tosin huomattavasti työtiloissa harjoitettavasta hallinnasta poikkeavalla tavalla. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan teoreettisesti freelance-journalistien harjoittamaa sosiaalisten suhteiden rakentamista ja organisointia hallinnan näkökulmasta. Pyrkimyksenä on siis hahmottaa, minkälaiset hallintasuhteet ja –käytännöt sosiaalisten suhteiden rakentamista mahdollisesti jäsentävät, ja millä tavalla nämä suhteet ja käytännöt muovaavat freelance-journalistien itsesuhteen muotoja.

3.1 Luottamus ja luottamustyö

Yhteiskuntatieteissä on viime vuosikymmeninä keskusteltu paljon luottamuksen merkityksestä sosiaalisia suhteita muovaavana tekijänä. Uskon luottamuksen käsitteen tarjoavan hedelmällisen näkökulman myös freelance-journalistien työn sosiaalisten suhteiden tarkasteluun. Se, mitä luottamus on, missä muodoissa se ilmenee, ja millä tavalla se ihmisten välisissä suhteissa vaikuttaa, on saanut monenlaisia tulkintoja (ks. esimerkiksi

Ilmonen & Jokinen 2002.). Itse määrittelen luottamuksen ihmisten välisissä suhteissa vaikuttavaksi sosiaalisiksi mekanismeiksi, joka vaikuttaa ihmisten toimintaa, ja jonka toimintaan ihmiset omalla toiminnalla myös vaikuttavat (vrt. Ruuskanen 2003). Määritelmä on kieltämättä varsin laaja ja abstrakti, mutta toimii siitä huolimatta hyvänä lähtöalustana freelance-journalistien työn sosiaalisten suhteiden tarkastelulle. Luottamuksen käsite täsmentyy vielä lisää tämän luvun edetessä.

On mahdollista tehdä analyttinen ero ihmisten henkilökohtaisesti toisiaan kohtaan tuntemaan ja ihmisten abstrakteja systeemejä tai instituutioita kohtaan tuntemaan luottamuksen välille. Käytännössä nämä luottamuksen muodot toimivat usein päällekkäin, kuten esimerkiksi luottaessamme tuttuun lääkäriin, joka omalla persoonallaan edustaa itsensä lisäksi myös lääketieteellistä instituutiota. Lääkärin nauttima luottamus voidaan ymmärtää myös niin sanotuksi ”annetuksi luottamukseksi”. Näin on asian laita varsinkin, jos emme tunne lääkäriä entuudestaan ja luotamme häneen yksinomaan lääkärin ammattikunnan edustajana. Vastaavasti voidaan ajatella henkilön nauttiman luottamuksen olevaan muodoltaan ”ansaittua luottamusta”. Ansaittu luottamus on luottamusta, joka on hankittu toimimalla toisen luottamuksen arvoisesti. Kuten henkilökohtainen ja institutionaalinen luottamus myös annettu ja ansaittu luottamus sekoittuvat käytännössä toisiinsa. Esimerkiksi ystävien keskuudessa nauttimamme luottamus perustuu asemaamme heidän ystävänä, ja on tässä mielessä annettua. Toisaalta ystävän aseman saavuttaminen on saattanut edellyttää toimintaa, jonka kautta olemme osoittaneet olevamme heidän luottamuksensa arvoisia. (Ilmonen & Jokinen 2002, 86–92.)

Näiden erottelujen kautta voimme tarkastella freelance-journalistien työn hallinnan kannalta keskeisintä sosiaalista suhdetta, freelance-journalistin suhdetta rahoittajaan. Tavallisesti freelance-journalistit kirjoittavat juttuja sanomalehtiin, aikakauslehtiin, tietotoimistoille ja erilaisiin yritys- ja yhteisöjulkaisuihin, joiden maksamista suorituskohtaisista palkkioista freelance-journalistien toimeentulo pääosin koostuu. Tästä eteenpäin kutsun näitä työn rahoittajia tai ostajia yhteisnimikkeellä toimeksiantajat ja freelancerien kirjoittamia juttuja toimeksiannoiksi. Freelancerien ja toimeksiantajien välillä ei tavallisesti ole muodollisia sopimuksia, jotka takaisivat freelancerille toimeksiantojen saannin jatkuvuuden. Muodollisten sopimusten puuttuessa toimeksiantojen saannin voidaan ajatella edellyttävän freelancerilta toimeksiantajan luottamuksen lunastamista. Näin on asianlaita varsinkin siinä tapauksessa, että freelancer ja

toimeksiantaja eivät tunne toisiaan entuudestaan. Ilman freelanceria koskevaa ennakkokäsitystä toimeksiantajan on hyvin hankala luottaa siihen, freelancer kykenee suoriutumaan toimeksiannosta, tekemään sen sovitussa aikataulussa ja toimeksiantajan tarpeisiin tai julkaisun tyyliin sopivalla tavalla.

Freelancerin on siis toimeksiannon saadakseen ansaittava toimeksiantajan luottamus toimimalla toimeksiantajan luottamuksen herättävällä tavalla. On luultavaa, että freelancerit saavat toimeksiantoja toisinaan ilman, että heidän täytyy erityisesti työstää itsensä ja toimeksiantajan välistä luottamusta. Voidaan kuitenkin ajatella riippuvan hyvin paljon siitä, kuinka annetusta toimeksiannosta suoriudutaan, saadaanko toimeksiantoja myös jatkossa. Jos toimeksiannosta ei suoriuduta toimeksiantajan odottamalla tavalla, jos kirjoitusta ei esimerkiksi kirjoiteta oikealla tyylillä tai sovitussa aikataulussa, ei toimeksiantoja myöskään mitä luultavimmin jatkossa enää tarjota. Toisaalta toimimalla toimeksiantajan odotusten mukaisesti tai ylittämällä odotukset on mahdollista vahvistaa toimeksiantajan freelanceria kohtaan tuntemaa luottamusta, jolloin toimeksiantajasuhde todennäköisesti saa myös jatkuvuutta. Toimeksianto voi näin saada myös *luottamustyön* muodon, jossa työn päämäärä ei ole ainoastaan jutun kirjoittaminen, vaan luottamuksen lunastaminen, säilyttäminen tai voimistaminen. Työtä tekemällä siis rakennetaan sosiaalisia suhteita ja työ on sosiaalisten suhteiden rakentamista.

Edellä freelancerin ja toimeksiantajan välistä suhdetta on tarkasteltu henkilökohtaisen vuorovaikutuksen tasolla. Lisäksi on syytä huomioida se, että freelancerin ja toimeksiantajan välinen henkilökohtainen suhde on myös tuotantosuhde, jossa freelancerin työstään saama korvaus on sidottu toimeksiantajan työsuorituksesta maksamaan palkkioon. Jos hyväksymme edellä esitetyn väitteen, jonka mukaan toimeksiannon saanti edellyttää toimeksiantajan luottamuksen lunastamista, voimme myös todeta, että freelancerin on toimeen tullakseen tehtävä erityistä luottamustyötä, jonka kautta toimeksiantajan luottamus voidaan ansaita. Freelancerin on toisin sanoen laitettava itsensä käyttäytymään toimeksiantajan luottamuksen arvoisesti. Näin luottamus voi muuttua freelancerin ja toimeksiantajan välisessä suhteessa myös välineelliseksi, keinoksi turvata toimeksiantojen saanti ja oma toimeentulo. Samalla luottamus tai paremminkin freelancerin käytöksellään ilmaisema luotettavuus saattaa toimeksiantajan ja freelancerin välisessä suhteessa muotoutua moraaliseksi käyttäytymissäännöksi, jonka noudattamista suhteen jatkuvuus edellyttää.

3.2 Luotettavuus ja itsen hallinta

Luottamuksellisten toimeksiantajasuhteiden rakentaminen on moraalista toimintaa. Sillä tarkoitan toimintaa, jota harjoitetaan suhteessa sääntöihin tai arvoihin. Moraaliseksi toiminnaksi voidaan lukea niin sääntöjen yksityiskohtainen noudattaminen, niiden soveltaminen kuin tietoinen rikkominenkin. Moraaliseksi toiminnan tekee se, että se suhteutuu enemmän tai vähemmän selkeisiin toiminnan periaatteisiin. Tämän lisäksi moraalitoimintaa harjoitetaan suhteessa annettuun sääntöön, mikä edellyttää myös moraalista toimintaa harjoittavalta subjektilta erityisen suhteen rakentamista itseän. Toisin sanoen moraalisesti toimiessamme emme toimi vain agentteina, vaan myös toimintamme moraalisubjekteina, jotka arvioivat ja työstävät itseään ja toiminnan tapojaan suhteessa annettuun sääntöön. Toimimme siis subjekteina, jotka laittavat itsensä toimimaan moraalisesti. Kuten on erilaisia tapoja toimia suhteessa annettuihin sääntöihin, on myös erilaisia tapoja toimia oman toimintansa moraalisubjektina. Jos siis sisäistämme luotettavuuden toimintaamme ohjaavaksi periaatteeksi, tarjoutuu meille myös erilaisia mahdollisuuksia tai tapoja laittaa itsemme toimimaan luotettavuutta ilmaisevalla tavalla. (Foucault 1998, 132–134.)

Tätä moraalisääntöjen ja moraalitoiminnan välistä aluetta Michel Foucault (1998, 135) kutsuu varsinaiseksi *etiikan* alueeksi, jossa subjektit muodostavat suhteen itseensä ja muokkaavat itsestään moraalisen toimijan. Hän kutsui etiikkaa myös ”asketismiksi” pyrkien korostamaan sitä, kuinka itsesuhteiden muodostaminen ja moraalisubjektiksi tuleminen edellyttävät subjektilta itseltään aktiivista oman itsen ja toiminnan työstämistä suhteessa annettuihin sääntöihin. Oman itsen ja toiminnan työstäminen on aktiivista itsen hallintaa, sikäli kun itsen hallinta ymmärretään hallinnan subjektin itseensä ja toimintaansa kohdistamaksi toiminnaksi. Pyrkiessämme toimimaan luottamusta herättävällä tavalla emme siis vain hyväksy luotettavuutta sosiaalista suhdetta ylläpitävänä moraalisena periaatteena. Lisäksi hallitsemme itseämme ja toimintaamme aktiivisesti tullaksemme luotettaviksi sekä huolehdimme omasta luotettavuudestamme.

Kuten edellä todettiin, avautuu moraalisääntöjen puitteissa erilaisia mahdollisuuksia asettua oman itsen ja toiminnan moraalisubjektiksi. Toisin sanoen moraaliset periaatteet eivät määritä subjektin toimintaa, vaan subjektit ovat aina suhteellisen vapaita valitsemaan erilaisten toiminnan tapojen välillä. Näillä tavoilla tarkoitan erilaisia käytäntöjä ja malleja,

joiden avulla subjekti saattaa muodostaa suhteen itseensä ja muokata itsestään moraalisen toimijan. Näitä käytäntöjä voidaan kutsua eettisiksi *itsetekniikoiksi* ja ne voivat erota toisistaan neljällä eri itsetekniikoiden osa-alueella. (Helén 1998, 504.) Seuraavassa pohdin teoreettisesti, kuinka freelancejournalistin pyrkimykset saavuttaa toimeksiantajan luottamus saattavat vaihdella itsen työstämistä tukevien eettisten itsetekniikoiden mukaan.

Ensinnäkin eroja voi olla tavassa, jolla freelancer rajaa jonkin osan itsestään tai omasta toiminnastaan moraalisesti merkitykselliseksi. Tätä voidaan kutsua myös *eettisen substanssin määräytymiseksi*. Freelancer saattaa ymmärtää esimerkiksi täsmällisyyden luottamuksen syntymisen kannalta tärkeäksi ja kiinnittää erityistä huomiota siihen, että toimeksiannoista suoriudutaan aina ajallaan tai mieluummin hivenen etuajassa. Yhtälailta hän saattaa ymmärtää itsensä ja toimeksiantajan välisen tunnesiteen luottamuksen kannalta merkitykselliseksi, ja panostaa henkilökohtaisten tunteidensa säätelyyn itsensä ja toimeksiantajan välisissä vuorovaikutustilanteissa. Toiseksi eroja voi olla tavassa, jolla freelance ymmärtää velvollisuudekseen toimia toimeksiantajan luottamuksen arvoisesti. Tätä voidaan kutsua myös itsetekniikoiden määrittämäksi *alistumisen tavaksi*. Täsmällisemmin ilmaistuna sillä tarkoitetaan yksilön muodostamaa suhdetta annettuun moraalisääntöön ja tapaa, jolla hän ymmärtää velvollisuudekseen noudattaa sitä toiminnassaan. On esimerkiksi mahdollista, että freelance ymmärtää olevansa itse vastuussa toimeksiantojen saannista ja työllistymisestään, ja työstää itseään luotettavaksi varmistaakseen toimeksiantojen saannin. Toisaalta freelancer saattaa tuntea yhteenkuuluvuutta toimeksiantajaan esimerkiksi vuosien yhteistyön seurauksena, ja siksi ymmärtää velvollisuudekseen ylläpitää luottamuksellisia suhteita. (Alhanen 2007, 164–167; Foucault 1998, 133–135.)

Kolmanneksi eroja voi olla varsinaisessa *itsen hallinnassa* eli niissä erilaisissa toiminnan muodoissa, joilla omaa itseä ja toimintaa muovataan eettisen substanssin määrittämällä alueella. Freelancer saattaa esimerkiksi huolehtia itsensä ja toimeksiantajan välille syntyneestä tunnesiteestä ja ilmaista omaa luotettavuuttaan pitämällä toimeksiantajaan säännöllisesti yhteyttä vaikkapa soittelemalla, sähköpostilla tai tapaamalla toimeksiantajaa. Toisaalta myös työsuoritukset saattavat muodostaa keskeisen välineen, jolla omaa luotettavuutta ilmaistaan. Tämä ei välttämättä tarkoita vain aikataulujen tarkkaa noudattamista, vaan voi tarkoittaa myös esimerkiksi erityisessä toimeksiantajan odottamassa kirjoitustyyliä pitäytymistä. Neljänneksi eroja voi olla itsetekniikoiden

määrittämässä moraalisubjektin *teleologiassa*. Tämä on tietynlainen olemisen ja toiminnan tapa, johon moraalisubjekti toiminnallaan pyrkii. Moraalitoiminta ei ole siis moraalista vain itsessään, vaan myös osana laajempaa moraalisen toiminnan tavan jatkumoa, jonka kautta pyritään saavuttamaan moraalisubjektille ominainen olemisen ja toiminnan tapa. Niinpä freelancer saattaa pyrkiä tulemaan esimerkiksi työllistymisestään aktiivisesti huolehtivaksi subjektiksi, joka säännöllistä luottamustyötä tekemällä huolehtii siitä, että hänellä on jatkuvasti toimeentulonsa kannalta riittävästi toimeksiantoja. (Alhanen 2007, 164–167; Foucault 1998, 133-135.)

Laajassa merkityksessään moraalit sisältää kaksi edellä hahmottelemani puolta – moraalisäännöt ja itsen muovaamisen tavat eli eettiset itsetekniikat. Kuten luotettavuutta ja moraalisubjektuutta käsittelevässä esimerkissä havaittiin moraalisäännöt ja itsetekniikat eivät ole täysin toisistaan erotettavissa. Vaikka itsen muovaaminen on eettisten tekniikoiden ohjaamaa, tapahtuu itsen työstäminen aina suhteessa enemmän tai vähemmän selkeisiin toiminnan moraalisiin periaatteisiin. Erilaisten moraalien välillä voidaan havaita myös huomattavia eroja. Joissakin moraalissa paino on erityisesti moraalisääntöjen yksityiskohtaisessa määrittelyssä, sanktioissa, joilla säännöistä poikkeavaa subjektia rangaistaan, sekä säännöt täytäntöön panevien auktoriteettien ja moraalisubjektien välisessä suhteessa. Tällaisia moraalieja ovat esimerkiksi lakien suuntaamat moraalit, joissa subjektin itsen muovaamista ohjataan rangaistuksin. (Foucault 1998, 135.)

Toisaalta on olemassa ”eettisesti suuntautuneita” moraalieja, joissa moraalisäännöt voivat olla varsin väljiä tai niiden merkitys vähäinen, mutta subjektin harjoittama itsen hallinta tärkeää. Näissä moraalissa paino on subjektin itsesuhteen muodoissa ja itsetekniikoissa, joiden avulla subjekti työstävät omaa itseään ja toimintaansa. Moraali, jota freelance-journalistit harjoittavat suhteessa toimeksiantajaan voidaan käsittää eettisesti suuntautuneeksi moraaliksi. Jos toimeksiantojen saanti ja toimeksiantajasuhteen jatkuvuus riippuvat freelancerin ansaitsemasta luottamuksesta – kuten edellä esitettiin –, voi luotettavuus muodostua tärkeäksi freelancerin toimintaa ohjaavaksi moraaliseksi periaatteeksi. Periaatteena se ei kuitenkaan ole siinä mielessä yksiselitteinen, että olisi välttämättä tarkkaan määriteltävissä, miten luotettavuutta tulee ilmaista tai mitä tarkoittaa ”olla luotettava toimeksiantajalle”. Yksiselitteisen moraalisäännöstön puuttuessa korostuvat freelancerin itseensä kohdistama toiminta ja erilaiset toimintakäytännöt ja mallit, joiden avulla freelancer ymmärtää voivansa vaikuttaa itseensä tullakseen

luotettavaksi. Subjektin huomion keskipisteessä eivät tällöin ole niinkään toimeksiantajan ja itsen välistä suhdetta ylläpitävät moraaliset periaatteet, vaan oma itse ja oma toiminta, joita käytäntöjen avulla pyritään työstämään.

4. ANALYYSI JA TUTKIMUSONGELMAN TÄSMENNYS

4.1 Aineiston keruu

Tutkielmaa varten haastateltiin kuutta suomalaista freelancerjournalistia kevään 2007 aikana. Haastateltavien hankinnassa hyödynnettiin Suomen Freelance-journalistit ry:n internetsivulta löytyvää free-luetteloa (www.freet.fi/luettelo). Luettelon kautta on mahdollista hakea freelancerjournalistien yhteistietoja paikkakunnittain ja media-alan mukaan. Free-luetteloon liittyminen on vapaaehtoista, eikä siihen ole listattu kaikkia suomalaisia freelancerjournalisteja. Free-luettelosta saatujen yhteistietojen avulla lähetin henkilökohtaisia sähköposteja valitsemilleni freelancerjournalisteille. Henkilökohtaisten sähköpostien lisäksi haastattelupyynnöjä levitettiin myös Suomen freelance-journalistit ry:n sisäisen sähköpostilistan kautta. Vastauksia sähköposteihin tuli kaikkiaan seitsemän kappaletta, joista haastateltaviksi valitsin kuusi ensimmäistä. Näille lähetin vielä erikseen sähköpostia, jossa sovittiin tarkemmin haastattelun ajankohdasta ja paikasta.

Ensimmäinen haastatteluista toimi koehaastatteluna, jossa testasin haastattelurunkoani. Haastattelu onnistui mielestäni hyvin ja totesin haastattelurungon tukevan hyvin haastattelun kulkua jättäen riittävästi tilaa haastateltaville kertoa omista kokemuksistaan. Totesin kuitenkin, että haastatteluiden luontevan etenemisen kannalta oli järkevää ottaa loppuihin haastateltaviin yhteyttä puhelimitse ennen varsinaista haastattelutilannetta. Viiden viimeisen haastateltavan kanssa puhuin lyhyesti puhelimesta ennen haastatteluita. Tarkoituksena oli auttaa haastateltavia valmistautumaan varsinaiseen haastatteluun. Puhelimesta kerroin pyrkiväni tekemään haastatteluista varsin vapaamuotoisia ja keskustelunomaisia. Lisäksi pyysin haastateltavia pohtimaan jo ennalta mitkä sosiaaliset suhteet olivat heidän työnsä kannalta tärkeitä. Muuten haastattelujen teemat pyrittiin pitämään avoimena haastateltavien omille kokemuksille. Vaikka puhelut olivatkin varsin lyhyitä, helpottivat ne myös omaa valmistautumistani haastatteluun. Puhelimesta saatoinkin jo ennalta totutella haastateltavan puhe- ja keskustelutyylisiin. Totuttautumisen kautta pystyin myös arvioimaan omaa haastattelutyylisiäni ja pohtimaan minkälainen lähestymistapa kunkin haastateltavan kohdalla olisi toimivin.

Haastatteluihin pyydettiin erityisesti tietyillä paikkakunnilta käsin toimivia ja pääosin kirjoitetun median parissa työskenteleviä freelancerjournalisteja. Paikkakuntien valintaan vaikuttivat yksinomaan taloudelliset syyt: keskittämällä haastattelut yhdelle paikkakunnalle pyrittiin säästämään matkakustannuksissa. On siis mahdollista, että alueelliset erot ovat vaikuttaneet osaltaan aineiston sisältöön. Toisaalta freelancerjournalistien työ on varsi liikkuvaa eikä toiminta-alueita ole siksi mahdollista rajata tarkkaan. Rajaamalla aineiston kirjoitetussa mediassa työskenteleviin freelancerjournalisteihin pyrin sulkemaan eri media-alojen välisten erojen vaikutuksen tutkimustuloksiin. Haastateltaviksi hain siis erityisesti sanoma- ja aikakauslehtien sekä yritys- ja verkkojulkaisujen parissa työskenteleviä freelancerjournalisteja, jolloin aineiston ulkopuolelle pyrittiin jättämään esimerkiksi radio-, televisio- ja uusmedia-alalla toimivat freelancerjournalistit. Oletin työn sisällön ja työn käytäntöjen eroavan toimialoittain niin merkittävästi, että se saattaisi hankaloittaa tutkimustulosten tulkintaa. Vaikka kaikki haastateltavat tekivätkin töitä pääosin kirjoitetun median parissa, tehtiin töitä myös muilla aloilla. Puolet (3/6) haastateltavista tekivät töitä yksinomaan kirjoitetun median parissa, kun taas yhdellä haastateltavista oli varsin laaja kokemus myös radiosta ja televisiosta sekä jonkun verran kokemusta konsultoinnista. Kahdella haastateltavalla oli kirjoitetun median lisäksi kokemusta opetustehtävistä ja toinen heistä kirjoitti lisäksi myös fiktiota.

Huolimatta siitä, että puolet haastateltavista teki töitä myös kirjoitetun median ulkopuolella, osoittautuivat heidän työnsä sisällöt tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen läpi tarkasteltuina yhteneviltä: kaikkien haastateltavien kohdalla korostuivat työn kommunikatiivisuus ja sosiaalisten suhteiden hallinnan merkitys. Lisäksi haastateltavien esiin nostamat teemat olivat yhteneviä, mikä mahdollisti aineiston hedelmällisen tarkastelun. Työn sisällölliseen tarkasteluun palataan analyysin tulosten esittelyssä. Alustavasti voidaan kuitenkin jo todeta, että tässä aineistossa media-alalla ei näytä olevan vaikutusta haastateltavien työtä koskeviin kokemuksiin. Huolimatta media-alojen ulkoisten piirteiden mahdollisista eroista on freelancerjournalistien työ ainakin tämän tutkielman aineiston ja teoreettisen viitekehyksen läpi tarkasteltuna sisällöltään varsin yhtenevää. Aineiston rajauksesta johtuen media-alojen välisiä eroja ja yhteneväisyyksiä ei voida kuitenkaan tarkastella luotettavalla tavalla.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina niin, että kutakin haastateltavaa haastateltiin erikseen. Haastatteluiden tukena käytin haastattelurunkoa, jonka rakensin suhteellisen

väljien teemojen varaan (Liite 1.). Teemat pyrin muotoilemaan niin, että niiden kautta pystyttäisiin ohjaamaan haastattelun kulkua ja samaan aikaan antamaan haastateltaville tilaa tuoda esille tärkeiksi kokemiaan teemoja. Haastattelutilanteissa koinkin tasapainoilun liiallisen ohjailun ja vapaamuotoisuuden välillä erityisen haastavaksi. Useimmat haastateltavat kertoivat hyvin avoimesti omista kokemuksistaan, jolloin haastattelut saattoivat rönseyllä varsin paljon. Päätin kuitenkin antaa haastatteluiden rönseyllä mieluummin liian vapaasti kuin alkaa ”pakottamaan” keskustelua ennalta muotoiltuihin teemoihin. Tällä pyrin varmistamaan sen, että haastateltavan keskeisiksi kokemat teemat saataisiin sisällytettyä aineistoon mahdollisimman hyvin. Muutamissa haastatteluissa keskustelun aikaan saaminen vaati enemmän aikaa ja vaivaa ja haastateltavia oli vaikeampi saada kertomaan omista kokemuksistaan. Aineiston keruun jälkeen pohdin myös lisähaastattelujen tekemistä, mutta aineiston läpikäytyäni huomasin, että sen kokonaisuudessaan toimivaksi. Aineistosta nousi riittävästi mielenkiintoisia ja samankaltaisia teemoja, joiden teoreettisen tarkastelun kautta oli mahdollista vastata asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Käyttämäni haastattelurunko on kolmitasoinen. Ensimmäiselle tasolla olevat teemat ovat teoreettisia yläteemoja, jotka muotoilin tutkimuskirjallisuuden perusteella (esim. 2. Työn itsenäisyys/autonomisuus ja 3. Työn kannalta keskeiset sosiaaliset suhteet). Niiden tarkoitus oli tukea minua ohjaamaan keskustelua teoreettisen viitekehyksen kanssa yhteensopiviin teemoihin. Toisella tasolla ovat varsinaiset teemat, joiden avulla olen pyrkinyt jakamaan suhteellisen laajat yläteemat useampaan osaan ja antamaan teoreettisille teemoille käytännöllisen ilmaisun (esim. 3.1 Suhteet julkaisijaan ja 3.2 Suhteet muihin journalisteihin). Kolmas taso koostuu alateemoista (esim. 2.2.1 Epävarmuuden ilmeneminen työssä ja elämässä ja 2.2.3 Epävarmuuden hallinta). Alateemoihin liitin aiheita, joiden oletin mahdollisesti tulevan esille keskusteltaessa varsinaisten teemojen puitteissa. Alateemojen avulla pyrin ikään kuin asettumaan haastateltavien asemaan ja pohtimaan haastattelujen kulkua jo ennalta. Varsinaisen teemahaastattelurungon lisäksi olin muotoillut vielä erillisen tukikysymyspaperin (Liite 2.), jonka opettelin ennen haastattelua ulkoa. Kysymyspaperiin olin valmisteellut jokaisen teeman alle joitakin valmiita kysymyksiä, joiden kautta arvelin teemoja voitavan lähestyä. Haastattelutilanteissa kysymyksiä ei käyty järjestelmällisesti läpi eikä kysymyspaperiin juuri tukeuduttu. Valmiiden kysymysten tarkoitus oli paremminkin olla tukenani, mikäli keskustelun käynnistäminen tuottaisi vaikeuksia.

Annoin teema haastattelurungon myös elää jonkin verran aineiston keruuprosessin aikana. Haastattelujen edessä tutkimusongelmani kannalta mielenkiintoisimmat teemat alkoivat pikkuhiljaa hahmottua ja päätin keskittyä erityisesti niihin. Mielestäni haastattelurunko toimi haastatteluissa hyvin. Keskeisimmiksi olettamani teemat, kuten 3.1 Suhteet julkaisijaan ja 2.2 Työn epävarmuus, herättivät myös eniten keskustelua. Toisaalta näistä teemoista puhuttiin tavalla, jota en ollut ennalta osannut odottaa. Lisäksi koko tutkielman mahdollisesti mielenkiintoisin teema, luottamus, nousi yllätyksekseni ennalta asetettujen teemojen ulkopuolelta. Mielestäni tämä osoittaa, että käytetty haastattelurunko oli riittävän väljä antaakseen tilaa haastateltaville tuoda esiin heidän itsensä tärkeiksi kokemiaan teemoja. Toisaalta haastattelurunko rajasi keskustelua sikäli riittävästi, että esimerkiksi myös yllätyksellistä luottamuksen teemaa pystyttiin käsittelemään teoreettisten yläteemojen puitteissa.

4.2 Aineiston kuvaus, edustavuus ja rajaaminen

Kaikki haastattelut tallennettiin ääninauhoille. Haastattelujen pituudet vaihtelivat puolestatoista reiluun kahteen tuntiin. Aineiston keruun jälkeen haastattelut litteroitiin tekstimuotoon. Litteroin kaikki haastattelut kokonaan, kuitenkin jättäen mielestäni epäoleelliset tauot ja lisäsanat merkitsemättä. Tämän jälkeen teksti muokattiin käsiteltävään muotoon. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi aineistosta poistettiin kaikki viittaukset toimeksiantajiin, yrityksiin, instituutioihin, joihin haastateltavat olivat olleet suorassa yhteydessä. Viittaukset on tällöin merkitty X-kirjaimella (esim. sanomalehti X). Lisäksi kaikkien niiden yksityishenkilöiden nimet, joihin haastateltavat ovat olleet suorassa yhteydessä, on muutettu. Kaikki poistetut tekstinosat ja lisätyt selitykset on merkitty hakasulkeisiin. Poistetut tekstinosat on merkitty kolmella pisteellä. Haastateltavien puheenvuorot on merkitty kirjaimella F, sekä numeroilla 1-6 (esim. F1). Haastattelijan puheenvuorot on merkitty kirjaimella H.

Haastatelluista 5 oli naisia ja 1 mies. Seuraavassa haastateltavat on eritelty freelancervuosien ja toimialojen mukaan:

F1: Toiminut freelancerjournalistina kymmenen vuotta. Kirjoitetun median lisäksi toiminut tutkimustehtävissä.

F2: Freelancerjournalistina yhtäjaksoisesti viimeiset noin 13 vuotta, aikaisemmin muutamien vuosien mittaisia vakinaisia työsuhteita sekä jonkin verran keikkaluontoisia töitä. Työkokemusta kirjoitetun median lisäksi myös radiosta, televisiosta, konsultoinnista ja tapahtumien juontamisesta.

F3: Freelancerjournalistina yli kymmenen vuotta. Kirjoitettu media.

F4: Freelancerjournalistina n. 17 vuotta. Kirjoitettu media, opetustehtävät ja fiktiivinen kirjallisuus.

F5: Freelancerjournalistina yhtäjaksoisesti 15 vuotta, aikaisemmin yksi kahden vuoden mittainen vakinainen työsuhte. Kirjoitettu media.

F6: Freelancerjournalistina yhtäjaksoisesti viimeiset 10 vuotta, aikaisemmin vakinaisessa työsuhteessa.

Tutkielman alussa tarkoituksena oli kerätä suomalaisia kirjoitetun median freelancerjournalisteja mahdollisimman hyvin edustava otos. Huolimatta siitä, että haastateltavien kokeneisuuteen ei kiinnitetty erityistä huomiota aineistoa kerättäessä, valikoitui aineistoon yksinomaan vähintään kymmenen vuotta freelancereina toimineita journalisteja. Valikoitumiseen ovat saattaneet vaikuttaa monet syyt. On esimerkiksi mahdollista, että kokeneemmat freelancerjournalistit ovat paremmin edustettuina Suomen freelance-journalistien free-luettelossa, jonka avulla haastateltavia etsittiin. On myös mahdollista, että aineistosta olisi noussut esiin erilaisia teemoja, mikäli otos olisi koostunut vähemmän freelancerkokemusta omaavista journalisteista. Aineiston edustavuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että aineisto ei sisällä merkittäviä vinoumia. Koska aineistoon valikoitui yksinomaan vähintään kymmenen vuotta freelancereina toimineita journalisteja, ei aineistossa ole ainakaan kokeneisuuden aiheuttamaan vinoumaa. Otoksen voidaan siis katsoa edustavan varsin kokenutta suomalaisten freelancerjournalistien joukkoa.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole olemassa mekaanisia sääntöjä aineiston koon määrittämiseksi (Eskola & Suoranta 1999, 62). Jokaisessa tutkimuksessa on kuitenkin tehtävä jonkinlainen raja ja päätettävä perustellusti, koska aineistoa on kerätty riittävästi. Tässä tutkielmassa aineiston rajaamiseen vaikuttivat niin käytännölliset kuin tutkimuksellisetkin syyt. Keskeisin käytännöllinen syy siihen, että aineisto päätettiin rajata

kuuteen henkilöön, oli taloudellinen. Aineisto kerättiin useamman haastattelumatkan aikana ja aineiston laajentaminen entisestään olisi merkinnyt matkakulujen kasvua. Haastattelut olivat kestoaltaan myös varsin pitkiä, puolestatoista tunnista aina reiluun kahteen tuntiin. Haastattelujen pituudesta johtuen useamman kuin kahden onnistuneen haastattelun tekeminen yhden päivän aikana olisi ollut erittäin hankalaa. Toisaalta kuuden haastattelun jälkeen aineistosta voitiin jo erottaa toistuvia koko aineistoa yhdistäviä ja tutkimusjoukkoa kuvaavia teemoja. Toistuvien teemojen tulkittiin viittaavaan siihen, että aineisto alkoi lähestyä niin kutsuttua saturaatiopistettä. Aineiston saturaatiota on käytetty laadullisessa tutkimuksessa aineiston riittävyyden kriteerinä. Tämän kriteerin mukaan aineiston keruu voidaan lopettaa, kun lisäaineiston kerääminen ei näytä tuottavan kohteestaan enää uutta informaatiota ja aineisto alkaa toistaa erityistä logiikkaa. (mt., 62-63.)

Tässä tutkielmassa käytetyn aineiston kohdalla saturaation määrittäminen ei ole kuitenkaan näin yksiselitteistä. Aineisto koostuu kielellisistä ilmaisuista ja kielenkäyttö on luonteeltaan konstruktivistista. Käyttäessämme kieltä tuotamme uutta puhetta, jäsenämme todellisuuden ilmiöitä uudella tavalla ja luomme uusia tulkinnan tapoja. On siis mahdollista että laajempi aineisto olisi tuottanut erilaisia teemoja ja mahdollistanut erilaisten tulkintojen tekemisen tutkimuskohteesta. Tässä mielessä laadullinen aineisto ei oikeastaan koskaan voi olla täysin satureoitunut. Tästä syystä aineistoa kerätessä huomiota kiinnitettiin aineiston saturaation lisäksi sen ”teoreettiseen edustavuuteen”. Teoreettisen edustavuuden idea on käyttää rajauksen kriteerinä ”tietyn aineiston teoreettista kiinnostavuutta valitun tutkimusongelman ratkaisussa”. (mt., 65.) Tämän kriteerin mukaan aineiston voidaan sanoa olevan riittävä silloin, kun sen avulla pystytään tekemään mielekkäitä käsitteellisiä tulkintoja tutkittavasta ilmiöstä. Teoreettisen edustavuuden mielessä kuuden haastattelun aikana kerätty aineisto osoittautui riittäväksi: aineistosta nousi esiin riittävästi aineistoa yhdistäviä teemoja, joiden avulla voitiin tehdä hedelmällisiä teoreettisia tulkintoja tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 1999, 64, 65.)

4.3 Aineiston analyysi

Haastattelutekstien analyysi toteutetaan teoreettisen viitekehyksen ohjaamana. Analyysin ei siis ole puhtaan aineistolähtöinen, vaikka aineistoa kerätessä painotettiin avoimuutta haastateltavien omille kokemuksille ja heidän esiin nostamilleen teemoille. Teoreettinen viitekehys ohjaa aineiston analyysiä kahdella tapaa. Ensinnäkin aineistoa tarkastellaan luvussa 2 esitettyjen tuotannon ja työn tapaa koskevien teemojen valossa ja pyritään hahmottamaan sitä, kuinka tuotannon kommunikatiivisuus ja työn persoonallisuus mahdollisesti ilmenevät haastateltavien puheessa. Toiseksi haastateltavien puhetta ja siinä esiin tulevia teemoja pyritään tarkastelemaan hallintakäytäntöjen ja eettisten itsekäytäntöjen näkökulmasta. Hallinta- ja eettisten käytäntöjen tarkastelun kautta pyritään analysoimaan freelancerjournalistien subjektivoinnin tapoja. Subjektivoinnin tapojen tarkastelussa keskeisiä analyttisiä välineitä ovat käytäntö, problematisointi ja eetos. Myös teoreettinen viitekehys on elänyt aineistonkeruun ja analyysin edetessä. Tämä teorian kehittyminen on nähtävissä analyysin ja tutkimustulosten kuvauksessa.

Seuraavissa luvuissa täsmennetään vielä tutkielman näkökulmaa sekä kuvataan sitä, kuinka edellä mainittuja käsitteitä käytettiin haastateluaineiston analyysissä. Lopuksi esitän vielä täsmennytyt tutkimusongelmani.

4.3.1 Hallinta, etiikka ja subjekti

Haastateltavien suhteita muihin tarkastellaan hallintasuhteina. Foucault'n (1983, 220-221) hallinnan määritelmää mukailleen hallinnalla tarkoitetaan tässä toimintaa, jolla pyritään ohjaamaan ja muovaamaan toisten ihmisten käyttäytymistä. Hallintasuhteilla ei ole institutionaalista perustaa, jonka kautta ihmiset jakautuisivat hallitsijoihin ja hallittuihin. Tietysti sosiaalisen toiminnan alueella voidaan paikantaa myös joitakin institutionalisoituneita hallintasuhteiden muotoja, kuten valtion suhde kansalaiseen. Hallintasuhteita ei kuitenkaan voida selittää instituutioiden olemassa ololla, koska silloinhan hallintaa selitettäisiin hallinnalla. Toiseksi, jos valtasuhteiden analyysin lähtökohdaksi otetaan jokin erityinen valtasuhteiden institutionaalinen muoto, ei ole mahdollista tarkastella valtasuhteissa välttämättä tapahtuvia muutoksia, kuten vaikkapa valtion ja kansalaisen suhteissa tapahtuneita muutoksia. Valtasuhteiden muotojen perusta

ja muutosten syy on varsinaisten institutionalisoitujen valtasuhteiden ulkopuolella, sosiaalisen suhteiden verkostoista ja niissä tavoista, joilla ihmiset vaikuttavat toisten ihmisten toimintaan. (mt., 222, 224.)

Hallintaa tapahtuu kaikkialla sosiaalisten suhteiden verkostoissa, missä ihmiset pyrkivät ohjaamaan ja muovaamaan toisten ihmisten käyttäytymistä. Hallintasuhteiden muodot ja erityiset tilanteet ovat moninaisia. (Foucault 1983, 222.) Aineistossa pyritään paikantamaan sellaisten tilanteiden kuvauksia, joissa haastateltavat asettuvat hallintapyrkimysten kohteeksi ja joissa he myös itse käyttävät valtaa suhteessa muihin. Koska aineisto koostuu yksinomaan freelancerjournalistien haastatteluista, ei muiden heihin kohdistamia hallintapyrkimyksiä voida suoraan analysoida. Tämä ei kuitenkaan tuota ongelmia hallintasuhteiden analysoinnille, koska niitä voidaan lähestyä myös hallinnan kohteiden kokemuksen kautta. Tällöin keskitytään analysoimaan sitä, millä tavoin ulkoiset hallintapyrkimykset välittyvät hallinnan kohteena oleville haastateltaville. Hallinta voi välittyä esimerkiksi ulkoa asetettuina odotuksina tai hallintasuhteen asettamina toiminnan periaatteina, joiden noudattamisen haastateltava kokee tavalla tai toisella välttämättömäksi tai tarpeelliseksi.

Hallinta ei ole fyysistä pakottamista. Se ei siis determinoi kohteensa käyttäytymistä vaan pyrkii eri tavoin vaikuttamaan hallinnan kohteen toiminnan mahdollisuuksiin. Toiminnan mahdollisuudet muodostavat kentän, jonka piirissä erilaiset käyttäytymistavat ja reaktiot ovat mahdollisia, ja jonka puitteissa hallinnan kohteen on laitettava itsensä käyttäytymään erityisellä tavalla. (Foucault 1983, 221). Hallinnan kohteet eivät siis vain alistu hallintapyrkimyksille vaan myös itse toteuttavat aktiivista itsen hallintaa. Itsen aktiivinen hallinta edellyttää eettisen itsesuhteen muodostamista. Itsestä on rajattava jokin osa, jonka kautta itsen työstämistä toteutetaan ja itsen työstämisen on oltava jonkin päämäärän suuntaamaa. Itseä ei siis työstetä vain pelkän työstämisen vuoksi vaan siksi, että itsen työstäminen muodostaa osan laajempaa käyttäytymisen tai olemassaolon tapaa, joka toimii itsen hallinnan sisäisenä päämääränä (Dean 1999, 17). Itsen suhteiden tarkastelu muodostaa aineistossa ilmenevien hallintasuhteiden analyysin keskeisimmän ulottuvuuden. Haastateltavien puheesta pyritään paikantamaan erilaisia tapoja, joilla haastateltavat rakentavat suhdetta itseensä hallintasuhteiden puitteissa. Itsen eettistä hallintaa tarkastellaan tällöin hallinnan välineenä, jonka kautta haastateltavat sisäistävät hallinnan vaikutukset ja asettuvat työstämään itseään hallinnan päämäärien mukaisesti.

Aineiston analysoinnin päätarkoituksena analysoida tapaa, jolla haastateltavana olleet freelance-journalistit asettuvat itsensä subjekteiksi. Subjektilla tarkoitetaan tässä toimijaa, joka on sisäistänyt erityisen suhteen itseensä ja muihin, ja joka laittaa itsensä käyttäytymään näiden suhteiden sisällä erityisellä tavalla. Subjektia määrittää lisäksi erityinen suhde tietoon. Tiedolla viitataan erilaisiin todellisuuden havainnoinnin ja itsen ymmärryksen muotoihin sekä itseä ja muita koskevaan tietoon, jonka avulla subjekti laittaa itsensä käyttäytymään. Subjektin muotojen kuvausta tärkeämpää on kuitenkin kuvata niitä suhteita ja prosesseja, joiden kautta subjekteiksi tullaan, eli subjektivoitumisen prosesseja. Subjektin muotoutuminen tapahtuu ”ulkoisen” itsen hallinnan ja eettisen itsen työstämisen leikkauspisteessä. Ulkoisella itsen hallinnalla tarkoitan toimintaa, joka organisoii subjektin suhteita toisiin ja jolla pyritään vaikuttamaan itsen ja toisten välisiin suhteisiin. Eettisellä itsen työstämisellä tarkoitan toimintaa, jolla vaikutetaan ensisijaisesti itsen ja omaan käyttäytymiseen. Hallinta ja eettinen itsen työstäminen eivät määritä kohteensa subjektiutta eli sitä minkälaiseksi itsen suhde itsen ja toisiin muotoutuu ja millä tavalla itse laitetaan käyttäytymään näiden suhteiden sisällä, vaan pyrkii luomaan puitteet, jossa hallinnan kohteen on mahdollista toimia eli asettua käyttäytymisensä subjektiksi.

4.3.2 Käytäntö ja eetos

Freelancerjournalistien suhteiden muotoutumista itsen ja muihin, eli subjektin muotoutumista, tarkastellaan näitä suhteita organisoivien käytäntöjen kautta. Käytännöt eivät ole rutinoituneita toiminnan tapoja, eikä käytännöillä myöskään viitata siihen, kuinka ihmiset, tässä tapauksessa freelancerjournalistit, todella käyttäytyvät. Käytännöillä tarkoitetaan ohjelmallisia pyrkimyksiä vaikuttaa itsen ja muiden käyttäytymiseen. Ohjelmallisuus viittaa siihen, että käytännöillä on tietty johdonmukaisuus, säännöllisyys ja järki, jotka ohjaavat käytäntöjä ja joita käytännöt myös ilmentävät. (Helén 2005, 102.) Aineistosta pyritään löytämään sosiaalisten suhteiden (haastateltavien suhteet muihin) ja itsesuhteiden (haastateltavien suhde itsen) kuvauksia, tarkastelemaan näitä suhteita organisoivia käytäntöjä ja analysoimaan näiden käytäntöjen johdonmukaisuutta. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole osoittaa näitä käytäntöjä ”epäjohdonmukaisiksi” vaan

kuvata käytäntöjen ilmentämää logiikka ja tämän logiikan tuottamia vaikutuksia subjektin muotoutumiseen.

Käytäntöjen kuvaukset voivat olla yhtä lailla kuvauksia siitä, kuinka haastateltavat asettuvat muiden hallinnan kohteeksi ja myös itse pyrkivät hallitsemaan muita (hallinnalliset käytännöt) kuin siitä, kuinka haastateltavat pyrkivät järjestämään henkilökohtaista elämäänsä, tekemään oikeita valintoja ja muokkaamaan itseään (eettiset käytännöt). Kuvaukset todennäköisesti koskevat myös sitä, kuinka haastateltavat laittavat itsensä käyttäytymään suhteessa muihin (hallinnallis-eettiset käytännöt). (Helén 2005, 102; Dean 1995, 562–563.) Käytäntöjen johdonmukaisuutta tarkastellaan eetoksen näkökulmasta. Määrittelen eetoksen Ilpo Helénin (2005, 100) tapaan ”ihmisten tiettyä toimintaa ja käyttäytymistä ohjaavaksi käsitykseksi hyvästä ja tavoiteltavasta”. Hyvä viittaa tässä sekä varsinaiseen toimintaan – toimintaan suhteessa itseen ja muihin – että tavoiteltavaan eli toiminnan orientaatioon, toimintaa ohjaavaan päämäärään.

Helénistä (2005) poiketen en kuitenkaan käytä eetoksen käsitettä ”oman aikamme historiallisesti polveutuneen distinktiivisen elementin” kuvaamiseen. Käytän eetoksen käsitettä kuvaamaan sitä johdonmukaisuutta tai järkeä, joka sitoo yhteen niitä käytäntöjä, joiden puitteissa freelance-journalistien subjekti muotoutuu. Näiden käytäntöjen johdonmukaisuudella voitaisiin ehkä toisenlaisen analyysin puitteissa osoittaa olevan erityinen polveutumishistoria. Polveutumishistorian tarkastelu ei kuitenkaan kuulu tämän tutkielman tavoitteisiin. Käytäntöjä orientoiva eetos on käytännöille sisäinen. Se syntyy toiminnassa, ihmisten konkreettisissa pyrkimyksissä hyvään. (mt., 99–100.) Toiminta saavuttaa johdonmukaisuutensa tai järkevyytensä kytkeytyessään osaksi laajempaa toiminnan tavan kokonaisuutta. Mikään toiminta ei siis ole ”hyveellistä” itsessään, vaan sikäli kuin se muodostaa osan laajempaa ”käytäntöjen regiimiä” (Dean 1999, 18), jota sitoo yhteen ja orientoi erityinen eetos.

Helénin (2005, 102) mukaan eetos on vaikutus, efekti. Ymmärrän tämän siten, että eetos vaikuttaa hallinnan ja eettisten käytäntöjen puitteissa, mutta on samalla myös näiden käytäntöjen mahdollistama. Eetos luo sen erityisen johdonmukaisuuden tai järjen, joka tekee käytännöistä yhtenäisen käytäntöjen regiimin. Se määrittää asetelmien, suhteiden ja subjektin muotojen mahdollisuuksia. Eetosta ja sen vaikutuksia ei kuitenkaan voida erottaa käytännöistä. Vaikutukset materialisoituvat vasta käytännöissä, konkreettisissa

pyrkimyksissä vaikuttaa itsen ja muiden käyttäytymiseen. Tästä syystä hallinnan ja etiikan eetosta analysoitaessa on lähdettävä liikkeelle käytännöistä, joiden kautta eetokset vaikuttavat meissä ja meihin, ja kysyttävä, minkälaisia asetelmia, suhteita ja subjektin muotoja nämä käytännöt mahdollistavat.

Aineiston analyysissä eetosten vaikutuksia lähestytään ongelmoinnin tapojen kautta. Ongelmoinnit ovat haastateltavien elämään kokonaisuudessaan tai sen eri osa-alueisiin liittyviä ongelmanasetteluja, huolia ja kiistanaiheita, joiden kautta haastateltavat pohtivat olemistaan ja käyttäytymistään. Ongelmoinnit tapahtuvat käytäntöjen regiimien puitteissa, jotka muovaavat ongelmointien ennakkoehtoja. (Foucault 1998, 123.) Käytännöt vaikuttavat yhtäältä esimerkiksi siihen, mitkä asiat koetaan ongelmallisiksi, millä tavalla ne ovat ongelmallisia ja millaisia ihmisiä ongelmoinnit koskettavat. Toisaalta ne vaikuttavat myös siihen, mitä voidaan esittää ongelman ratkaisemiseksi. (Helén 2005, 101.) Käytännöt siis asettavat ongelmia, mutta samalla rajaavat mahdollisten ratkaisujen joukkoa (Rose 1999, 58). Problematisoinnit myös kuljettavat mukanaan käytäntöjen sisältämiä jännitteitä tai ristiriitoja. Nämä jännitteet toisaalta synnyttävät tarpeen käytännöille, mutta toisaalta jännitteet saattavat avata käytännöt muutoksille (Helén 2005, 103).

Tutkimusongelmani on: *minkälaisiksi subjekteiksi freelance-journalistit itseään muovaavat?* Tutkimusongelma voidaan jakaa vielä kahteen alakysymykseen: *minkälaisten työn hallintakäytäntöjen ja eettisten käytäntöjen avulla freelancerit itseään työstävät ja minkälainen eetos näitä käytäntöjä ohjaa?*

5. ANALYYSIN TULOKSET

Tämän luvun ensimmäisessä osassa tarkastellaan työn epävarmuuteen ja toimeksiantajasuhteita koskevaan huoleen liittyviä ongelmanasetteluita ja näitä ongelmanasetteluita jäsentävää erityistä ongelmoiminnin tapaa. Luvun toisessa osassa siirrytään tarkastelemaan hallinnan ja huolenpidon käytäntöjä, niiden tuottamia asetelmia ja subjektin muotoja sekä hallintaa ja huolenpitoa yhdistävää luottamuksen eetosta. Samalla pyritään kuvaamaan näiden käytäntöjen kautta hahmottuvaa ”eettistä” hallinnan tapaa. Luvun kolmannessa osassa tarkastellaan sitoutumisen ja sitoutumattomuuden säätelyä freelance-journalistien ja toimeksiantajien välisissä suhteissa.

5.1 Työn epävarmuus ja huoli toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta

Tähän tutkielmaan haastatellut freelancejournalistit tekevät työtä pääasiassa eri sanoma- ja aikakauslehtiin, viestintätoimistoihin sekä yritys- yhteisö- ja verkkojulkaisuihin. Haastattelemillani freelancejournalisteilla ei ole muodollisia ja kahdenkeskisiä työsopimuksia lehtien ja julkaisujen kanssa eikä heille myöskään makseta työstä työpalkkaa. Tavallisesti työtä tehdään sen sijaan tilauksesta ja myymällä kirjoitusideoita tai valmiita kirjoituksia lehtiin ja julkaisuihin. Freelancejournalistien toimeentulo koostuu pääosin tilatuista ja myydyistä kirjoituksista maksettavista palkkioista. Freelancejournalistien työsuhteiden luonteen vuoksi työsuhteita kutsutaan tässä tutkielmassa toimeksiantajasuhteiksi ja lehtiä ja julkaisuja toimeksiantajiksi. Toimeksiantajasuhteiden muodollinen avoimuus vaikuttaa merkittäväällä tavalla paitsi freelancetyön sisältöön myös kokemuksiin freelancetyön luonteesta.

Keskeinen haastateltujen freelance-journalistien kokemuksia yhdistävä teema on työn epävarmuus.

F1: Kun mä vertaan näitä [freelancerjournalisteja] näihin tarvittavissa töihin tuleviin tai päätöissä oleviin, niin mä luulen, että tää on siinä mielessä erilainen työtapa, että tässä lähetäänkin siitä, että se on epävarmaa, eikä ole sellasta päätöstä, joka päättyy, vaan on aina katkolla. Et se ehkä auttaa jopa sietämään sitä paremmin, voisין kuvitella, tai minusta tuntuu, että minä kestäen ite paremmin, kun mä voin koko ajan toimia siinä.

F6: Onhan se [työ] epävarmaa. Jos sitä rupee aatteleen, niin eihän se mitään muuta oookkaan kun epävarmaa, kun eihän siinä oo mitään varmaa, mutta eihän sitä voi koko ajan ajatella, eikä sitä enää nykyään enää ajattele. Sitä vaan luottaa siihen, että sitä tulee, että aina on kirjottamista. Ja sit jos jostakin ei, esimerkiks siitä viestintätoimistosta ei oo taas vuoteen tullu mitään, niin kyllä mulla välillä kävi ajatuksissa, että onkohan ne aatellut, että se viimeinen lasku oli liian iso tai jotakin tai, että ne ei enää ota multa jostakin syystä. Joku muu on sitten tehnyt sen. Kyllä se aina välähtää ajatuksissa, mutta sit vaan luottaa siihen, että kyllä sitä löytyy sitä työtä. Kuitenkin 2700 aikakauslehteä on Suomessa, pelkästään aikakauslehtiä. Mä oon ainakin aatellut, että kyllä sieltä nyt mulle löytyy ihan jotain jostain varmaan tekemistä.

Useimmat haastateltavista ymmärtävät työn epävarmuuden johtuvan ennen kaikkea toimeksiantajasuhteiden katkonaisuudesta. Suhteiden katkonaisuudesta johtuen freelancejournalistit eivät koe voivansa luottaa, siihen että toimeksiantajat, joille työtä on aikaisemmin tehty, tarjoaisivat työtä myös tulevaisuudessa. Vaikka toimeksiantajasuhteissa ollaan tässä mielessä ”aina katkolla” (F1), ei työn epävarmuutta välttämättä jatkuvasti pohdita. Pikemminkin työn epävarmuus tulee esiin ajoittain ja ilmenee erilaisina tuntemuksina. Haastateltavan (F6) kertomassa esimerkkitapauksessa hän oli tehnyt useampia toimeksiantoja viestintätoimistolle, joka ei kuitenkaan syystä tai toisesta ollut tehnyt uusia juttutilauksia viimeisen vuoden aikana. Yhteydenottojen vähentyminen sai haastateltavan tuntemaan olonsa epävarmaksi ja pohtimaan omaa toimintaansa suhteessa toimeksiantajaan – sitä, oliko hän mahdollisesti veloittanut työstään liian paljon tai oliko jokin muu tekijä mahdollisesti vaikuttanut toimeksiantojen loppumiseen.

Toimeksiantajasuhteisiin liittyvän epävarmuuden lisäksi freelance-journalistit korostavat toimeksiantajasuhteiden tarjoamien avoimien mahdollisuuksien merkitystä. Vaikka freelancejournalistit eivät kokisikaan voivansa luottaa nykyisten toimeksiantajasuhteiden jatkuvuuteen, he luottavat kuitenkin siihen, että tulevaisuudessa löytyy aina uusia toimeksiantajia, jotka tarjoavat työllistymismahdollisuuksia. Kuten seuraavista katkelmista käy ilmi luottamus muovaa freelancejournalistien ja toimeksiantajien välisiä suhteita ja vaikuttaa tapaan, jolla työllistymisestä huolehditaan.

H: Miten tällöinen luottamus on sitten työhön syntynyt, jos kuitenkin sanoit sen, että onhan se epävarmaa, jos sitä lähtee aattelemaan?

F6: Joo ja silloin alussa se [epävarmuus] vaivas silloin oikein, sitä tavallaan niinku, ja just suostu tekeen esimerkiks viikonloppuna ja suostu tekeen kauheen nopeesti ja semmosena. Siis otti vaan kaiken, mitä sai sieltä perusta, että se loppu, mutta nyt on

vaan se luottamus. Tavallaan sitä huomaa, että ei mikään muukaan elämä oo sen varmempaa[...] En mää aattele sitä, että ei mulla oo. Tosin se johtuu siitä, että mulla on tulossa rahaa edellisestä [toimeksiannosta]. Tietysti jos ois kukkaro ihan tyhjä, niin kyllä sitä sillein pelottais, mutta jotenkin se vaan järjestyy. Siihen oppii vaan luottaa siihen, että elämä järjestää. Ja just kato kun se on sillain, että se sun oma aktiivisuus. Se on sun omissa käsissä. Se ei oo kenenkään muun käsissä. [...]Tietenkin joku lehden tekijä voi sanoo, että sä voit lähtee. [...] Se tuo vahvuutta, niinku se, että mä voin itse vaikuttaa siihen, että onko mulla töitä vai eikö mulla oo töitä, aika paljonkin.

F1: Mä olen oppinut uskomaan että töitä tulee, mutta mä en myöskään voi ajatella sillain, että se tilanne voi olla aina ja ikuisesti sama, koska kyllähän voi elämässä aina tapahtua kaikenlaista. Ihmiset sairastuu ja työpaikkoja menee ja kaikkee tällain. Mä oon ehkä lakannut hirveesti pohtimasta sitä asiaa ja ruvennut vaan elämään sitä elämää, koska mä yhdessä vaiheessa pohdin paljon näitä asioita ja se oli raskasta ja se vei energiaa.

F1:Sehän ei tarkoita sitä, että sulle kannetaan tarjottimella kaikki. Täytyy tehdä työtä, mutta että uskoo siihen, että löytyy niitä mahdollisuuksia, että mä saan sen juttuni läpi tai muuta, tai että löytyy joku opetuskeikka tai että mulle tarjotaan jotakin.

Haastateltava (F6) kertoo, kuinka hän freelance-uransa alussa koki olevansa pakotettu ottamaan vastaan kaikki hänelle tarjotut toimeksiannot. Suhteet toimeksiantajiin muistuttivat eräänlaisia pakkovaltasuhteita, joissa haastateltava koki olevansa pakotettu tekemään mitä tahansa toimeksiantajan hänellä osoittamaa työtä, minä tahansa ajankohtana ja toimeksiantajan määräämässä tahdissa. Työstä kieltäytymistä ei tosin oltu sanktioitu toimeksiantajien määräämiin erityisin rangaistuksin eikä haastateltavaa sitonut työhön rangaistuksen pelko. Erityisten rangaistusten sijaan haastateltavan sitoivat työhön huoli toimeksiantojen loppumisesta ja kokemus kykenemättömyydestä itse vaikuttaa omaan työllistymiseen. Kokemus omasta kykenemättömyydestä vaikutti haastateltavan käytökseen niin, että hän otti vastaan kaikki toimeksiannot, joita hänelle tarjottiin, ja suostui tekemään töitä myös viikonloppuisin. Haastateltava kertoo kuitenkin nykyisin suhtautuvansa toimeksiantoihin eri tavalla ja keskeisen suhtautumistavan muutokseen vaikuttanut tekijän olleen luottamus omiin työllistymismahdollisuuksiin.

Tulkitsen puheen luottamuksesta ilmaisevan erityistä ajattelun tapaa, joka jäsentää haastateltavien työn epävarmuuden kokemuksia ja huolta työllistymisestä. Tämä ajattelun tapa on kolmessa suhteessa erityinen. Ensinnäkin luottamus suuntaa ajattelun tulevaan (ks. Ilmonen & Jokinen 2002, 90; Ruuskanen 2003, 94). Toiseksi tuleva ymmärretään avoimeksi ja sitä hahmotetaan erilaisten mahdollisuuksien ja epävarmuuksien kautta.

Luottaessaan siihen, että aina ”on kirjoittamista” (F6) tai että ”jotakin tarjotaan” (F1), haastateltavat ymmärtävät, että tapa tai väylä, jonka kautta he tulevat työllistymään, ei ole ennalta määrätty. Työllistymiseen vaikuttavat paitsi uusien toimeksiantajien tarjoamat työllistymismahdollisuudet, myös monet epävarmuustekijät, kuten sairastumiset (F1) ja lehdentekijän muuttuvat tarpeet (F6). Luottaessaan haastateltavat suhtautuvat yksittäisiin toimeksiantajasuhteisiin kuin työllistymismahdollisuuksiin, joihin kuitenkin liittyy aina se riski, että tulevaisuudessa niiden tarjoamat toimeksiannot syystä tai toisesta loppuvat.

Kolmas ja epävarmuuden hallinnan kannalta keskeisin elementti kuvaamassani ajattelun tavassa on yksilön henkilökohtainen vastuu. Vaikka työllistymiseen vaikuttavat monet freelance-journalisteista itsestään riippumattomat tekijät, työllistymisen koetaan olevan ennen muuta ”omissa” eikä ”kenenkään muun käsissä” (F6). Luottaessaan freelancerit eivät siis ainoastaan usko työllistymismahdollisuuksiinsa, vaan myös asettavat itsensä työn epävarmuuden hallinnan aktiivisiksi ja vastuullisiksi subjekteiksi, joiden on omalla aktiivisuudellaan huolehdittava työllistymisestään. Luottaminen ei myöskään merkitse sitä, että työn epävarmuus pyrittäisiin tai edes voitaisiin sulkea ajattelun ulkopuolelle, tai että työn epävarmuus todellisena ja ruumiillisena tuntemuksena kielletäisiin. Epävarmuus on konkreettista ja käsin kosketeltavaa, ja kuten haastateltava (F6) kertoo, sitä on myös ajateltava viimeistään silloin, kuin rahat alkavat käydä vähiin. ”Luottamus siihen, että elämä järjestää” (F6), onkin tulkittava yhdeksi mahdolliseksi tavaksi sisällyttää konkreettinen ja ruumiillinen epävarmuuden tuntemus ajatteluun ja alkaa hallita epävarmuutta (vrt. Ilmonen & Jokinen 2002, 32).

Vaikka puhe luottamuksesta toistuikin aineistosta poimimissani katkelmissa, keskeistä kuvaamassani ajattelun tavassa ei ole niinkään itse luottamuksen käsite. Keskeisempiä ovat ne ajattelun käytännöt, joihin käsitteet kytketään, koska vasta näiden käytäntöjen kautta määrittyvät käsitteiden käytön konkreettiset vaikutukset. Erityisten ajattelun tapojen puitteissa käsitteiden voidaan todeta jopa olevan tiettyyn rajaan saakka korvattavissa muilla käsitteillä. Pohtiessaan freelancetyön epävarmuutta haastateltavat käyttivätkin luottamuksen käsitteen rinnalla ja sen asemesta esimerkiksi uskon käsitettä. Ajattelun käytäntöjen konkreettisilla vaikutuksilla tarkoitan tässä erityisesti käytäntöjen muovaamia havainnoinnin ja ymmärryksen tapoja, joiden avulla ajattelun subjektit hahmottavat ja jäsentävät todellisuutta sekä ymmärtävät itseään (Alhanen 2007, 31). Niin luottamuksen kuin uskonkin käsitteitä käyttäessään haastattelemani freelance-journalistit orientoivat

itsensä tulevaan, hahmottavat todellisuutta mahdollisuuksien ja epävarmuuksien kautta, sekä ymmärtävät itsensä henkilökohtaista vastuuta elämästään kantavina yksilösubjekteina.

Edellä kuvaamani tapa ajatella ja hallita työn epävarmuutta tulee esille monissa eri tilanteissa. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi tilanteet, joissa freelancereille tarjotaan toimeksiantoja, mutta niiden vastaanottaminen koetaan muiden toimeksiantojen aiheuttamasta kiireestä johtuen hankalaksi. Näissä tilanteissa joudutaan pohtimaan valintaa toimeksiannosta kieltäytymisen ja sen vastaanottamisen välillä. Kuten seuraavat katkelmat osoittavat toimeksiannoista kieltäytyminen koetaan usein kiireestä huolimatta ongelmalliseksi.

Freelance-journalistit työllistävät itsensä toimeksiantajien tarjoamilla toimeksiannoilla. Toimeksiantojen jatkuvuus koetaan kuitenkin epävarmaksi, mikä tekee myös freelancereiden työllistymisestä epävarmaa.

F1: sit tulee äkkikeikka, et sulle soitetaan et meetkö. Ei tässä hommassa voi hirveen loputtomiin voi sanoa et en mene, koska sit kysytään jotain toista. Et muutaman kerran voi sanoa ja sit kun tulee pitempiä tuttavuuksia niin sit voi sanoa, et nyt en kerkii tai kertoo, et antasinko tän keikan jollekin muulle, mut se on vaan semmosta, et se on vaan napattava kiinni niistä.

H: Miten sä luulet, että nää toimeksiantajat suhtautuu jos sä sanot ei [kieltäydyt toimeksiannosta]?

F6: No, se on kauheen pelottavaa sanoo vieläkin, mutta kyllä mulla ainakin ne on ymmärtänyt sen, että enempää kun ei voi, kun vuorokaudessa ei ole enempää tunteja. Niin kun se just sattuu siihen, niin ehkä ne ottaa sitten jonkun muun tekemään sitä, mutta palaa kuitenkin taas seuraavan.

H: Mikä siinä tekee sen pelottavaks?

F6: No tietysti se, että ne ei sit osta. Sitten kun ne voi ottaa jonkun muun tekemmään sitä juttua ja huomaa, että aha, tässä onkin ihan yhtä hyvä tekijä tai jotenkin, että toi teki viimeks noin, tehköön seuraavankin jutun. Että on siinä tietysti semmonen. Kaikki sitä sanoo, että se on pelottavaa, jos se sitten huomaakin, että on täällä muitakin. Tietysti kun kato ei oo mitään, ei oo mitään sitoumusta, että ei oo pakko ottaa.

F2: Mut sit [lehteä X] ajatellen, niin tota, mulla ei sitä huolta ole, et multa sieltä juttu ideat loppus ja varsinkin kun me tunnetaan jo tuottajien kanssa niin hyvin, niin mä voin sanoa, et mä tekisin niin mielelläni sulle tän jutun, mut mä en ehdi nyt. Ehtiikö myöhemmin vai annaksä tän jutun jollekin toiselle ja me tullaan uusiin aiheisiin sitten kun mä tästä vapaudun.

Toimeksiantojen jatkuvuutta koskeva epävarmuuden kokemus liittyy toimeksiantajan ja freelancerin väliseen sitoutumattomuuteen. Koska toimeksiantajan ja freelancerin välillä ei ole erityistä toimeksiantojen jatkuvuuden takaavaa ”sitoumusta” (F6), ei toimeksiantojen jatkuvuuteen voida luottaa. Luottamuksen puute tekee toimeksiannosta kieltäytymisestä ongelmallista ja saa haastateltavat pohtimaan valintaa toimeksiannon vastaanottamisen ja siitä kieltäytymisen välillä. Näitä pohdintoja yhdistää erityinen ongelmoinnin tapa, jota edellä kuvaamani tapa hahmottaa todellisuutta ja ymmärtää itseä jäsentää: valintaa pohiessaan haastateltavat orientoivat itsensä tulevaan; arvioivat erilaisten mahdollisuuksien ja epävarmuustekijöiden vaikutusta tulevaisuuden työllistymiseensä; sekä harjoittavat valinnan vapauttaan henkilökohtaista vastuuta itsestään ja työllistymisestään kantavina yksilö-subjekteina.

Pohiessaan valintaa toimeksiannon vastaanottamisen ja siitä kieltäytymisen välillä haastateltavat eivät kiinnitä huomiota niinkään sen hetkiseen työllisyystilanteeseensa. Työllisyystilannehan saattaa toimeksiannon tarjonnan hetkellä olla jopa niin hyvä, että uusia toimeksiantoja ei yksinkertaisesti ehditä tekemään. Hyvästä työllisyystilanteesta huolimatta toimeksiannosta kieltäytyminen saatetaan kuitenkin kokea ongelmalliseksi. Kieltäytymisen ongelmallisuus liittyykin ennen kaikkea juuri toimeksiantojen jatkuvuutta koskevaan epävarmuuteen ja huoleen tulevaisuuden työllistymisestä. Niinpä pohiessaan valintaa toimeksiannosta kieltäytymisen ja sen vastaanottamisen välillä haastateltavat orientoivat itsensä tulevaan ja pyrkivät arvioimaan sitä, kuinka he valinnallaan mahdollisesti vaikuttavat toimeksiantojen tarjontaan jatkossa.

Keskeinen epävarmuustekijä, jonka vaikutusta tulevaisuuden työllistymiseensä haastateltavat joutuvat arvioimaan, on freelance-journalistien välinen kilpailu. Haastateltavat totesivat useaan otteeseen freelance-journalistien lukumäärään vuosien varrella kasvaneen kirjoitetun median piirissä ja kilpailun toimeksiannoista sen myötä koventuneen. Laajoilta freelance-markkinoilta löytyy haastateltavien mukaan todennäköisesti aina tekijä, joka toimeksiannon suostuu tekemään toisen siitä kieltäytyessä. Freelance-journalistien välisestä kilpailusta johtuen toimeksiannosta kieltäytyminen koetaan ongelmalliseksi. Kieltäytymiseen liittyy riski siitä, että toimeksiantaja huomaakin jonkun toisen freelancerin suoriutuvan toimeksiannosta niin hyvin, että toimeksiantoja päätetään myös jatkossa tarjota hänelle. Haastateltavat pohtivat valintaa toimeksiannon

vastaan ottamisen ja siitä kieltäytymisen välillä asetelmassa, jossa he joutuvat kilpailemaan muiden freelancereiden kanssa toimeksiantajien huomiosta.

Toimeksiantajien tarjoamat toimeksiannot ovat mahdollisuuksia, jotka hyödyntämällä tai hyödyntämättä jättämällä haastateltavat ymmärtävät voivansa itse vaikuttaa toimeksiantojen jatkuvuuteen ja sitä kautta mahdollisuuksiinsa työllistyä. Jos toimeksianto otetaan vastaan, on mahdollista, että toimeksiantoja saadaan kyseiseltä toimeksiantajalta myös jatkossa. Vastaavasti toimeksiannosta kieltäytymisen ymmärretään kaventavan tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksia, koska kieltäytymisen seurauksena toimeksiannot kyseessä olevalta toimeksiantajalta saattavat loppua. Haastateltavia eivät sido velvollisuudet toimeksiantajia kohtaa ja tässä mielessä he ovat vapaita valitsemaan toimeksiannon ja siitä kieltäytymisen välillä. Vapaus valita on kuitenkin sikäli ongelmallista, että harjoittaessaan valinnan vapauttaan haastateltavat ovat myös pakotettuja huolehtimaan omasta työllistymisestään. Haastateltavia velvoittaakin ennen kaikkea velvollisuus itseä kohtaan, velvollisuus huolehtia toimeksiantojen jatkuvuudesta ja omasta työllistymisestä. Haastateltavat harjoittavat valinnan vapautta henkilökohtaista vastuuta itsestään ja työllistymisestään kantavina yksilö-subjekteina.

Valintojen ongelmoinnin tapa vaikuttaa siihen, missä mielessä valinnat koetaan ongelmalliseksi, minkä lisäksi se rajaa myös mahdollisten ongelman ratkaisujen kenttää. Haastateltavan F6 mukaan toimeksiannosta kieltäytyminen on ongelmallista erityisesti siitä syystä, että freelancerin ja toimeksiantajan välillä ei ”ole mitään sitoumusta”. Toisaalta kahden muun haastateltavan mukaan toimeksiannosta voidaan kieltäytyä, mikäli toimeksiantaja ja freelancer ”tuntevat toisensa” (F2) riittävän hyvin tai mikäli toimeksiantaja on ”pitempi tuttavuus” (F1). Tulkitseen niin sitoumuksen kuin tuttavuudenkin käsitteiden osoittavan samaa ongelma-aluetta: toimeksiantajasuhteiden jatkuvuutta. Kun toimeksiantajan ja freelancerin välillä ei ole sitoumusta, ei toimeksiantajasuhteessa ole myöskään jatkuvuutta, mikä taas tekee toimeksiantojen jatkuvuuden epävarmaksi. Toimeksiantajan ja freelancerin tuttavuus puolestaan tuo toimeksiantajasuhteeseen jatkuvuutta, jolloin freelance kokee voivansa luottaa siihen, että toimeksiantaja tarjoaa toimeksiantoja myös tulevaisuudessa. Kuvaamani ongelmoinnin tavan puiteissa tuttavallisten toimeksiantajasuhteiden rakentaminen voidaan ymmärtää keinoksi vaikuttaa toimeksiantojen jatkuvuuteen ja hallita omaa työllistymistä.

5.2 Toimeksiantajasuhteiden hallinnan käytäntö

Kuten edellä osoitettiin freelancer-journalistien epävarmuuden kokemukset liittyvät toimeksiantajasuhteiden jatkuvuuteen ja huoleen omasta työllistymisestä. Huoli omasta työllistymisestä avaa erityisen ongelmoinnin alueen, jota jäsentää erityinen ongelmoinnin tapa. Ongelmoinnin tapa vaikuttaa haastateltavien havainnoin ja itsen ymmärryksen tapoihin sekä tapaan, jolla toimeksiantajasuhteiden jatkuvuutta pyritään hallitsemaan. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan freelance-journalistien harjoittamaa toimeksiantajasuhteiden hallintaa. Toimeksiantajasuhteiden hallinnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla freelancerit pyrkivät rakentamaan toimeksiantajasuhteita ja vaikuttamaan niiden jatkuvuuteen. Toimeksiantajasuhteiden hallintaa ohjaa erityinen hallintakäytäntö, jonka tarkastelu on tämän luvun päätarkoitus.

Sovellan toimeksiantajasuhteiden hallintakäytännön tarkasteluun Foucault'n käyttämää analyyttistä apparaattia, jonka avulla hän jakaa itsen hallintaa ohjaavat eettiset itsekäytännöt neljään ulottuvuuteen (ks. 3.2). Toimeksiantajasuhteiden hallinnan käytännön neljä ulottuvuutta ovat: hallinnan substanssi, jolla tarkoitan niitä voimia tai mekanismeja, jotka muodostavat hallinnan keskeisimmän aineksen ja joihin vaikuttamalla toimeksiantajasuhteita pyritään hallitsemaan; hallinnan tekniikat eli ne erilaiset keinot ja välineet, joiden avulla toimeksiantajasuhteisiin pyritään vaikuttamaan; subjektivaation muoto eli se erityinen itse suhteen muoto, jonka hallinnan subjekti sisäistää harjoittaessaan toimeksiantajasuhteiden hallintaa; sekä hallinnan eetos, jolla tarkoitan toimeksiantajasuhteiden hallintaa ohjaavia käsityksiä tavoiteltavasta hallinnan subjektin olemisen ja toiminnan tavasta sekä tavoiteltavasta toimeksiantajasuhteiden tilasta. (ks. Foucault 1998, 133-135; Dean 1995, 564-565; Helén 1998, 504.)

5.2.1 Hallinnan substanssi: tuttuus ja tunnettavuus

Kuten luvussa 5.1 osoitettiin, haastateltavat kokevat ”tuttavuuden” ja ”tuttuuden” kaltaisten tekijöiden vaikuttavan toimeksiantajasuhteiden jatkuvuuteen ja työllistymismahdollisuuksiinsa. Aineistosta poimimani katkelmat kuvasivat erityisesti tilanteita, joissa freelancereille tarjotaan toimeksiantoja. Toimeksiantoja ei saada kuitenkaan ainoastaan toimeksiantajien tilausten kautta, vaan usein haastattelemani

freelance-journalistit myös itse myyvät kirjoituksiaan ja ideoitaan toimeksiantajille. Seuraavien esimerkkien kautta voidaan havaita, että haastateltavat ymmärtävät hyvin samankaltaisten tekijöiden vaikuttavan mahdollisuuksiinsa saada toimeksiantoja myös siinä tapauksessa, että toimeksiantoja hankitaan kirjoituksia tai omia ideoita myymällä.

F3: Se on siis varmaan ollut iso tekijä, että on ollut [sanomalehti A:ssa] töissä ja sit se, että mä oon aikasemmin myös freenä niin kirjottanut sinne, niin siis valitettavasti sen lehden arvostus Suomessa on käsittämätön. Et nimi tulee tutuksi [...] Et se on ikään kuin mainosbudjetista kirjottamista kun sinne kirjottaa.[...] Se, että mä onnistuin silloin jo kirjottamaan noihin isoihin valtakunnallisiin lehtiin, niin se nyt varmaan on auttanut aika paljon. Et en mä nyt niinkun koe, että tässä mitään semmosta juttujen myymisen ja läpisaamisen hankaluutta ois ollut mitenkään erityisen paljon.

F4: Mut tunnetaan monissa lehdissä. Ei tarvi, tiedäksä, ihan A:sta kertoa itestään. Että se on sitten helpottanut tätä [työtä].

F1: [P]uskaradio on aika tehokas. Et kun on ollut alalla jonkin aikaa, niin se nimi alkaa näkymään jossakin ja tiedetään, et sä teet sinne sen tyyppisiä juttuja, niin se pikkuhiljaa tuo sitä työtä. Et sanotaan, et semmonen viis vuotta kestää vakiintuminen tällä alalla ja aika hyvin se piti mullakin paikkansa.

Toimeksiantojen saamiseen vaikuttaa kaksi tekijää, joita nimitän tässä *tuttuudeksi* ja *tunnettavuudeksi*. Ne vaikuttavat toimeksiantojen saantiin riippumatta siitä, saako freelance-journalisti toimeksiannon toimeksiantajien tarjousten kautta vai myymällä itse omia ideoitaan. Molemmissa tapauksissa se, että freelance-journalistin ”nimi on tuttu” toimeksiantajille (F3) tai että hänet ”tunnetaan lehdissä” (F4) edesauttaa toimeksiantojen saamista. Tulkintani mukaan tuttuus ja tunnettavuus muodostavat toimeksiantajasuhteiden hallinnan substanssin eli sen aineksen, jota työstämällä haastattelemani freelance-journalistit vaikuttavat toimeksiantojen jatkuvuuteen ja omiin työllistymismahdollisuuksiinsa. Haastattelemani freelance-journalistit tekevät itseään tutuksi ja työstävät omaa tunnettavuuttaan monin eri keinoin.

Tuttuuden ja tunnettavuuden kautta suhteet toimeksiantajiin objektivoidaan erityisellä tavalla. Objektivoinnilla tarkoitetaan erilaisia tapoja tehdä jostain asiasta tai ilmiöstä ajattelun, toiminnan ja vaikuttamisen kohde (Alhanen 2007, 21). Objektivoinnit avaavat toimeksiantajasuhteeseen eräänlaisen näkyvyyden alueen tai pinnan, jonka läpi katsottaessa on mahdollista havaita, minkälaiset voimat tai mekanismit vaikuttavat

freelancereiden ja toimeksiantajien välisissä suhteissa. Samalla objektivoinnit piirtävät erityisen interventioalueen, johon haastateltavien on kiinnitettävä huomionsa ja kyettävä tavalla tai toisella vaikuttamaan hallitakseen suhdetta toimeksiantajaan. Tuttuuden ja tunnettavuuden kautta suhteet toimeksiantajiin tehdään ajateltavissa ja käsiteltävissä olevaksi tavalla, joka vaikuttaa myös siihen, kuinka haastateltavien on mahdollista hallita suhteitaan toimeksiantajiin.

Tuttuus kiinnittää freelancereiden huomion erityisesti itsen ja antaa toimeksiantajasuhteiden hallinnalle itsen ilmaisun muodon. Tehdessään itseään tutuksi toimeksiantajille haastateltavat tunnistavat itsensä erityisinä persoonallisina yksilöinä, jotka voivat sellaisenaan olla tuttuja toimeksiantajille ja tämän tuttuuden kautta myös erottautua muista freelance-journalisteista. Edellä haastateltavat korostivat erityisesti henkilökohtaisen työhistoriansa vaikutusta nykyisiin työllistymismahdollisuuksiin ja toimeksiantojen jatkuvuuteen. Työuran aikana tehtyjen toimeksiantojen kautta freelancerit ovat tulleet tutuiksi toimeksiantajille erityisen ”tyylin” omaavina yksilöinä, mikä on haastateltavan F1 sanoin myös ”pikku hiljaa tuonut sitä työtä”. Toimeksiantojen kirjoittaminen onkin tulkittavissa yhdeksi keinoksi ilmaista itseä persoonallisena yksilönä ja erottautua muista, ja tätä kautta vaikuttaa tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiin ja toimeksiantojen jatkuvuuteen.

Hallitakseen toimeksiantajasuhteita freelancereiden on työtä tehdessään laitettava itsensä ja oma persoonallisuutensa peliin, koska työsuoritusten kautta vaikutetaan niihin käsityksiin, joita toimeksiantajat freelancereista muodostavat. Tästä syystä työtä ei myöskään voida vain mekaanisesti suorittaa, vaan työ on tehtävä ”tyylillä”. Työ on itsen ilmaisua, jossa työntekijää erityisenä yksilönä ei voida erottaa varsinaisesta työsuorituksesta (Vähämäki 2003, 58). Työsuoritusten kautta ei kuitenkaan tehdä itseä tutuksi ainoastaan sille toimeksiantajalle, jolle kyseistä toimeksiantoa tehdään. Työsuoritusten kautta freelancerit työstävät myös omaa ”tunnettavuuttaan”. Tunnettavuudella viitataan ”alalla” (F1) vallitseviin ja freelanceria koskeviin *yleisiin käsityksiin*, joita alan toimijat freelancerin persoonallisten toiminnan tapojen ja tyylin perusteella freelancerista muodostavat. Tunnettavuuttaan työstääkseen freelancereiden on kiinnitettävä huomio itseensä ja ilmaistava itseään yksilöllisellä tavalla, koska vain siten on mahdollista vaikuttaa itseä koskeviin yleisiin käsityksiin, kuvaan, joka freelancerin persoonallisesta tyylistä välittyy.

Freelance-journalistia koskevat käsitykset leviävät alan toimijoiden kommunikatiivisessa vuorovaikutusverkostossa. Verkosto on tiettyssä mielessä kielellinen: se välittää freelancereiden persoonalliseen tyyliin viittaavia merkityksiä ja tätä kautta muovaa ja levittää freelanceria koskevia yleisiä käsityksiä. Työstääkseen itseään koskevia yleisiä käsityksiä, niiden sisältöä ja levinneisyyttä, freelance-journalistien on verkostoiduttava. Toisin sanoen freelance-journalistien on panostettava vuorovaikutussuhteiden rakentamiseen ja osallistuttava itseä koskevien käsitysten muovaamiseen ja levittämiseen vuorovaikuttamalla. Freelancejournalistien tekemät toimeksiannot voidaan tulkita panostukseksi vuorovaikutussuhteiden rakentamiseen ja yhdeksi mahdolliseksi keinoksi osallistua itseä koskevien käsitysten muovaamiseen ja levittämiseen. Toimeksiantojen kautta luodaan kysyntää itselle ja omalle persoonalliselle työpanokselle. Toimeksiannot eivät siis tuo vain välitöntä toimeentuloa, vaan niiden kautta myös luodaan kysyntää freelancerin persoonalliselle työpanokselle tulevaisuudessa. Kommunikatiivisen ja persoonallisen työn olosuhteissa työ muuttuu kommunikatiiviseksi toiminnaksi, itseä koskevien käsitysten luomiseksi ja välittämiseksi toisille (ks. Vähämäki 2003, 56).

Edellä olen pyrkinyt kuvaamaan freelance-journalistien toimeksiantojen jatkuvuuteen ja työllistymiseen vaikuttavia voimia ja mekanismeja. Haluan vielä korostaa sitä, että kuvaamani voimat ja mekanismit ovat erityisten objektivointien, - tuttuuden ja tunnettavuuden - tuottamia. Objektivointien tuottavuudella tarkoitan niiden kykyä tuoda toimeksiantojen jatkuvuus ja työllistyminen esiin *tietynlaisina* ilmiöinä, jotka seuraavat erityisiä itse ilmiöille sisäisiä lakeja: ne osoittavat minkälaiset tekijät vaikuttavat ilmiöihin, millaisin keinoin näitä tekijöitä voidaan operoida sekä minkälaisia toimijoita nämä ilmiöt koskevat. Objektivoinneilla on itsellään myös tietty säännönmukaisuus, mikä ilmenee haastattelemieni freelance-journalistien jakamana ja tutkielman aineistossa toistuvana tapana ajatella toimeksiantojen jatkuvuutta ja työllistymistä. Kyse ei kuitenkaan ole kenenkään yksittäisen haastateltavan ajattelun tavasta, vaan erityisestä ajattelun tavasta, jonka haastateltavat sisäistävät ajatellessaan ja käsitellessään toimeksiantojen jatkuvuutta ja työllistymistään. Objektivoinnit ovat työllistymisestäään huolehtivien subjektien aistimisen tapoja muovaavia säännönmukaisuuksia. (ks. Alhanen 2007, 64–66.)

Luvun lopuksi voidaan siis todeta, että tuttuuden ja tunnettavuuden kautta toimeksiantojen jatkuvuus ja työllistyminen objektivoidaan erityisinä ilmiöinä, joilla on tietyt lainalaisuutensa: toimeksiantojen jatkuvuuden ja työllistymisen ymmärretään riippuvan

ennen kaikkea freelancereiden kyvystä herättää huomiota ja luoda kysyntää persoonalliselle työpanokselleen; toimeksiantojen jatkuvuuteen ja itsen työllistämisen ymmärretään edellyttävän erilaisten toimijoiden kanssa tapahtuvaa sosiaalista vuorovaikutusta, jossa freelance-journalistien on ilmaistava itseään yksilöllisillä toiminnan tavoilla ja tyyllillä. Lisäksi itseä ilmaistessaan freelancerit tunnistavat itsensä erityisen persoonallisuuden omaavina ihmisinä, jotka voivat sellaisenaan erottautua muista.

5.2.2 Hallinnan kommunikatiiviset tekniikat

Freelance-journalistit vaikuttavat toimeksiantojen jatkuvuuteen ja tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiinsa monin eri keinoin. Kaikkia näitä keinoja yhdistää pyrkimys tehdä itseä tutuksi toimeksiantajille ja vaikuttaa omaan tunnettavuuteen. Itsen tutuksi tekeminen ja oman tunnettavuuden työstäminen ovat kommunikatiivista toimintaa, jossa erilaisten vuorovaikutussuhteiden välityksellä vaikutetaan vuorovaikutussuhteessa olevien toimijoiden toisiaan koskeviin käsityksiin. Freelancerien tekemät työsuoritukset, joita edellisessä luvussa kuvattiin, ovat vain yksi niistä kommunikatiivisen toiminnan muodoista, joilla freelancerit tekevät itseään tutuksi ja vaikuttavat omaan tunnettavuuteensa. Lisäksi haastattelemani freelance-journalistit korostivat erilaisten avoimien vuorovaikutustilanteiden tärkeyttä ja näissä tilanteissa tapahtuvan kommunikaation merkitystä.

H: Miten se on syntynyt se nimi sinne lehteen, että ne tuntee sut? Miten sä kuvaisit sitä?

F4: Niin kauan on kirjottanut sinne ja sitten kun ne aika monet lehdet pitää semmosia avustajatapaamisia tai jotain ystävänäpäiväpalavereja. [...] Joskus on vähän semmosta seminaarin tyyppistä. Sitten kun me niissä ekoissa käytiin, niin mä huomasin että sitten oli jotenkin ikään kuin, [...] siinä vähän tuli niinku niiden vakituiseks avustajaks tai semmoseks. Ei niinku vakituiseks, ei ne tilannu niitä juttuja, välttämättä, mutta tota semmoseks tutuks. Ja sen mä opin että niissä mä käyn vaikka se on tosi kallista käydä. [...] Ja sit siinä menee koko päivä. Mä käyn aina vaikka niitä olis useampi viikossa. Sekin voi joskus pikkujouluaikaan, on ollu parikin kertaa viikossa, niin mä aina meen niihin. Se on ehdottomasti semmonen tärkeä juttu

H: Miksi se on niin ehdottoman tärkeää?

F4: Mä en osaa sitä selittää. Siinä syntyy joku tämmönen. Mä en osaa sanoa. Se on jonkinäköstä semmosta pr:ää, vaikka enhän mä ajattele sinne meneväni jotain pr:ää tekemään, koska enhän mä itteeni semmoseks yrittäjäks tunne, mutta näin se vaan sitten näköjään toimii. Me [freelancerjournalistit] vaan huomattiin, että niissä kannatta käydä, koska niihin tulee semmonen läheisempi suhde ikään kuin siihen

lehteen, semmonen tuttavallisuus. Ja sitten ehkä ne jopa tilaa niitä juttuja joskus ja kaikki hoituu paremmin. On semmonen luottamus, semmonen joku.

Usein toimeksiantajat järjestävät erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia, joissa freelancejournalistit ja toimeksiantajat voivat kohdata toisiaan. Tällaisia tilaisuuksia ja tapahtumia ovat esimerkiksi haastateltavan F4 mainitsemat ”avustajatapaamiset”, ”ystävänäpäiväpalaverit”, ”seminaarit” ja ”pikkujoulut”. Vaikka näistä tapahtumista ei haastateltavan mukaan saadakaan välitöntä taloudellista hyötyä ja niistä päinvastoin koituu hänelle itselleen taloudellisia kustannuksia, on niissä käyminen hänen mukaansa ”ehdottoman tärkeää”. Osallistumista näihin tilaisuuksiin ei ohjaakaan välittömän taloudellisen hyödyn tavoittelu vaan pyrkimys vaikuttaa itsen ja toimeksiantajan välisen suhteen laatuun. Tilaisuuksissa tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta haastateltavan ja tilaisuuden järjestäneen toimeksiantajan suhde muuttuu ”läheisemmäksi” ja ”tuttavalliseksi” ja haastateltavan on mahdollista saavuttaa ”vakituisen avustajan” asemaa lähentelevä ”tutun” asema.

Tulkitsen läheisyyden ja tuttavallisuuden viittaavan toimeksiantajan ja haastateltavan väliseen sitoutumiseen, josta haastateltava F4 pyrkii huolehtimaan käymällä erilaisissa toimeksiantajan järjestämässä tilaisuuksissa. Sitoutumisesta huolehtiminen koetaan tärkeäksi, koska se tuo suhteeseen jatkuvuutta ja vaikuttaa toimeksiantojen saantiin tulevaisuudessa. Toimeksiantajien järjestämässä tilaisuuksissa ei solmita muodollisia sopimuksia, jotka takaisivat suhteen jatkuvuuden ja velvoittaisivat toimeksiantajia tarjoamaan toimeksiantoja. Muodollisten velvoitteiden sijaan freelancerin ja toimeksiantajan suhteessa paino onkin ennen kaikkea freelancerin aktiivisessa toiminnassa, jonka avulla hänen on itse huolehdittava toimeksiantajan ja itsensä välisestä sitoutumisesta. Läheisyys ja tuttavallisuus eivät siis viittaa niinkään pysyvään toimeksiantajasuhteiden tilaan, joka voidaan sellaisenaan saavuttaa, vaan haastateltavan sisäistämään ja hänen pyrkimyksiään suuntaavaan käsitykseen tavoiteltavasta toimeksiantajasuhteiden tilasta.

Lisäksi haastateltavan on sisäistänyt erityisen käsityksen järkevistä toiminnan tavasta, jota hänen on seurattava työstäessään toimeksiantajan ja itsensä välistä sitoutumista. Sitoutumisen ymmärrettään edellyttävän itsen aktiivista esille tuomista ja itsen tekemistä tutuksi toimeksiantajalle. Haastateltavan sisäistämä ymmärrys tavoiteltavasta toimeksiantajasuhteiden tilasta ja siitä, kuinka tällainen tila voidaan saavuttaa, suuntaa

haastateltavan toimintaa ja muovaa hänen käyttäytymistään. Ne saavat haastateltavan ”aina menemään” toimeksiantajan järjestämiin erilaisiin tilaisuuksiin ja tekemään itseään niissä tutuksi siitä huolimatta, että tilaisuuksia järjestetään varsin tiuhaan ja niistä koituu hänelle itselleen taloudellisia kustannuksia. Erityinen huoli toimeksiantajan ja freelance-journalistien välisen suhteen tilasta tekee näihin tilaisuuksiin osallistumisesta mielekästä.

Freelance-journalistin ja toimeksiantajan välinen tuttavallisuus ei takaa toimeksiantojen tarjontaa ja tässä mielessä poista toimeksiantojen jatkuvuuteen liittyvää epävarmuutta ja huolta toimeksiantajasuhteen jatkuvuudesta. Haastateltavan F4 mukaan läheiset ja tuttavalliset suhteet saattavat kuitenkin joskus myös ”tuoda niitä juttuja” ja muutenkin tällaisissa suhteissa ”kaikki hoituu paremmin”. Tuttavallisissa suhteissa voidaan ”luottaa” siihen, että kyseisen toimeksiantajasuhteen avaa työllistymismahdollisuuksia joskus tulevaisuudessa. Freelancerin ja toimeksiantajan välisen sitoutumisen ymmärretään siis ennen kaikkea vaikuttavan toimeksiantojen jatkuvuuteen. Näin ollen toimeksiantajan järjestämissä tilaisuuksissa tapahtuva vuorovaikutus, johon freelancerit aktiivisesti osallistuvat, voidaan tulkita freelancerien keinoksi hallita toimeksiantajasuhteiden katkonaisuuteen liittyvää työn epävarmuutta.

Kuten edellisessä luvussa 5.2.1 pyrittiin osoittamaan, itseä tehdään tutuksi toisille ilmaisemalla itseä yksilöllisellä tavalla, joka erottaa itsen muista erityisenä persoonallisuutena. Freelance-journalistien ja toimeksiantajien välisissä vuorovaikutussuhteissa itsen ilmaisu saa usein itsen markkinoinnin muodon. Itsen ilmaisusta tulee ”pr:ää”, suhdetoimintaa, jossa luodaan ja ylläpidetään suhteita toimeksiantajiin itseä mainostamalla. Toimeksiantajasuhteita työstettäessä kaikki se, mikä tekee itsestä persoonallisen yksilön, joudutaan tuotteistamaan ja laittamaan peliin.

F2: Mä koen hirveen vastenmieliseksi, että mä myyn itseni tai mä joudun myymään omaa työosaamista. Eli mä joudun vähän huijaamaan itseäni eli tekemään itsestäni, joku kyllä sanoo, että tuohan on markkinointia, mutta niinhän se on. Mä joudun tekemään itsestäni mielenkiintoisen persoonan jonkun silmissä, jolloin se innostuu mun ajatuksista ja mun tavasta nähdä [...]Et mä koen sen kauheen niinku vastenmieliseksi ja vieraaksi ja mä koen, että mä en hallitse ja osaa sitä, vaikka mä toimin taloustoimittajana. (Heh heh.) Silti mä joudun myymään itseni joka päivä.

Haastateltava F2 kuvaa suhteiden luomista ”itsen myymiseksi”, jossa itsestä on tehtävä ”mielenkiintoinen persoona” toisten silmissä. Toimeksiantajat on saatava kiinnostumaan

itselle ja omalle persoonallisuudelle ominaisista ”tavoista ajatella ja nähdä” Suhteiden luontia voidaankin hyvin kuvata markkinointityöksi, jossa pyritään luomaan kysyntää itselle ja omalle persoonallisuudelle. Omasta persoonallisuudesta on tehtävä erityinen tavara, jonka toimeksiantaja kokee tarpeelliseksi ja arvokkaaksi. Itsen arvoa ei kuitenkaan määritä sen erityinen käyttöarvo, esimerkiksi kyky suoriutua jostain erityisestä tehtävästä, vaan juuri sen kyky herättää huomiota ja synnyttää tarpeita.

Haastatteleman freelance-journalistit eivät työstä itsensä ja toimeksiantajien välisiä suhteita ainoastaan toimeksiantajien järjestämisissä vuorovaikutustilanteissa. Toimeksiantajasuhteita luodaan ja ylläpidetään myös esimerkiksi vieraillemalla toimituksissa sekä olemalla yhteydessä puhelimen ja sähköpostin välityksellä. Monet haastateltavat korostivatkin juuri sähköpostin ja puhelimen merkitystä toimeksiantajien kanssa käytävässä vuorovaikutuksessa. Puhelimen ja internetin välityksellä on mahdollista vaikuttaa omaa näkyvyyteen, vaikka näiden kommunikaatiovälineitä käytettäessä ei ollakaan varsinaisesti ”kasvokkaisessa” kontaktissa toimeksiantajien kanssa. Nämä erilaiset vuorovaikutusta välittävät välineet ja keinot – niin puhelinverkot, internet, kuin freelancereiden ja toimeksiantajien kohtaamiset kasvotusten – ovat toimeksiantajasuhteiden hallinnan kommunikatiivisia tekniikoita. Kommunikatiivisiksi niitä voidaan luonnehtia siksi, että niiden kautta välitetään merkityksiä sekä luodaan ja levitetään erilaisia, erityisesti freelancereiden persoonallisuuteen viittaavia käsityksiä. Hallinnallisiksi niitä voidaan puolestaan luonnehtia siitä syystä, että niiden käyttö heijastelee erityisiä vaikutuspyrkimyksiä ja sosiaalisia asetelmia, joita niiden käytön kautta pyritään tuottamaan.

5.2.3 Aktiivinen ja vastuullinen subjekti

Edellisissä luvuissa on jo saatu joitakin viitteitä siitä erityisestä itse suhteen muodosta, jonka haastatteleman freelance-journalistit sisäistävät harjoittaessaan toimeksiantajasuhteiden hallintaa. Ennen kuin siirrytään tarkastelemaan tarkemmin hallintakäytäntöjen tuottamaa, subjektin muotoa on syytä vielä täsmentää tiedonmuotojen ja hallintakäytäntöjen suhdetta ja sitä, kuinka tieto ja hallinta muovaavat subjektin suhdetta itseän. Vaikka tieto ja hallinta voidaankin analyttisesti erotella toisistaan, limittyvät ne toisiinsa hallinnan käytännöissä. Esimerkiksi freelance-journalistien harjoittama

toimeksiantajasuhteiden hallinta nojaa erityiseen tietoon toimeksiantajasuhteissa vaikuttavasta mekanismista, tuttuudesta. Tämä tieto muovaa hallintakäytännön kohdetta ja rajaa aluetta, johon hallinnalla pyritään vaikuttamaan. Samalla tieto myös muovaa hallinnan subjektin itsen tunnistamisen mahdollisuuksia niin, että subjektin on hallintaa harjoittaessa mahdollista tunnista itsessään erityisen voiman, persoonallisuuden vaikutus. Tiedon voidaankin ajatella muodostavan hallintasuhteita, koska tieto ihmisten välisissä suhteissa vaikuttavista voimista ja mekanismeista myös vaikuttaa siihen, miten ihmiset voivat vaikuttaa toistensa toimintaan sosiaalisissa suhteissa (Alhanen 2007, 135–136).

Toisaalta toimeksiantajasuhteiden hallintakäytäntöjen voidaan myös ajatella luoneen puitteet näitä suhteita koskevan tiedon muodostumiselle. Freelancerjournalistien ja toimeksiantajien toistuvat henkilökohtaiset kohtaamiset esimerkiksi toimituksissa, seminaareissa, pikkujouluissa sekä yhteydenpito puhelin- ja internetverkkojen välityksellä, mahdollistivat sen, että haastateltavat saattoivat havaita tuttuuden kaltaisen mekanismin vaikuttavan toimeksiantajasuhteiden jatkuvuuteen. Toistuvista henkilökohtaisista kohtaamisista ei kuitenkaan välttämättä seuraa, että toimeksiantajasuhteet objektivoidaan nimenomaan tuttuuteen perustuvina suhteina, ja että hallinnan subjekti tunnistaa itsensä juuri erityisenä persoonallisena yksilönä. Erilaisen käytännön puitteissa tieto sosiaalisessa suhteessa vaikuttavista mekanismeista ja voimista saattaisi muotoutua myös erilaiseksi tai olla kokonaan muotoutumatta. Yhtä kaikki tiedon voidaan todeta edellyttävän käytännöllisiä hallintasuhteita, joissa pyritään tavalla tai toisella vaikuttamaan itseen ja muihin. Tätä ei kuitenkaan tule ymmärtää transsendentaaliseksi väitteeksi, jonka mukaan käytännöt määrittäisivät, millaista tämä tieto on. Tiedolla on kuitenkin hallintaa tehostava vaikutus: tieto sosiaalisissa suhteissa vaikuttavista voimista ja mekanismeista mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ”yksityiskohtaisemman, tiiviimmän ja pitkäaikaisemman hallinnan”. (Alhanen 2007, 135–138.).

Edellä tarkasteltiin, kuinka subjektin suhde tietoon ja muihin sekä näitä suhteita organisoiva hallintakäytäntö muovaavat hallinnan subjektin itsen objektivointeja - tapoja, joilla subjekti voi tunnistaa itsensä objektiksi itselleen hallintaa harjoittaessaan. Kuvaamani toimeksiantajasuhteiden hallintakäytännön puitteissa subjekti objektivoi itsensä erityisenä yksilönä, joka voi sellaisenaan olla tuttu jollekin. Olen nimittänyt tällaista subjektin objektivointia, persoonalliseksi yksilö-subjektiksi. Hallintaa harjoittaessaan freelance-journalistit eivät kuitenkaan vain tunnista itseään tutuksi jollekin, vaan myös pyrkivät

vaikuttamaan itsessään tunnistamaansa tuttuuteen tekemällä itseään tutuksi. Hallinnan subjekti ei siis vain objektivoi itseään erityisistä voimista koostuvana yksilönä, vaan luo objektivoimaansa itseen erityisen subjektiivisen suhteen, jonka kautta pyrkii itseensä vaikuttamaan. Subjektin itsesuhteen muodoissa voi olla eroja riippuen niistä käytännöistä, joiden puitteissa subjekti itseensä pyrkii vaikuttamaan. Seuraavaksi tarkastellaan toimeksiantajasuhteiden hallintaa harjoittavien subjektien itsesuhteen erityistä muotoa - tapaa, jolla freelance-journalistit asettuvat itsensä subjekteiksi ja pyrkivät toimeksiantajasuhteisiin vaikuttamaan.

F3:[M]ulla oli neljä ja puoli vuotta sitten, sellanen tilanne, että yhtäkkiä useamman mun asiakaslehden pomo vaihtu. Sitten oli vähän sellanen tulisilla hiilillä olo ja sillon mä ajattelin, että nyt mä haen töitä, mutta se on aina jääny.

H: Mikä siinä tilantessa kuitenkin saa jäämään freeks?

F3: No se että sitten kuitenkin onnistu saamaan uusia asiakkaita ja se että mä koen kuitenkin tän itselleni paremmin sopivaksi.

[...]

F3: Siinä tilanteessa mä vaan sitten etsin niitä uusia asiakkaita ja tein työtä sen hyväks, että niitä löyty.

H: että lähti ideoimaan juttuja vai?

F3: Joo ja lukemaan lehtiä kirjastoon, verkossa ja sit se, että kyllä sen freeluettelon perusteella aina sillon tällön tulee niitä uusia asiakkaita. Tosin freeluettelon pohjalta aika paljon ne on tällasia lentoemäntiä, jotka tulee ja menee, mutta aina niistä nyt joku jää elämäänkin.

H: Lentoemäntiä?

F3: Siis ostaa jutun ja sit ei kuulu pariin vuoteen mitään

H: Siis sillai satunnaisesti?

F3: Joo.

H: Mites sillon, palaan taas tähän tilanteeseen, riittikö se kataloogi?

F3: Ei, siis ei se katalogi. Ei siihen mun mielestä luottaa voi tai siis mitenkään sen varaan jättäytyä. Et kyllä se on se oma aktiivisuus, joka tässä [suhteiden rakentamisessa] on kaiken a ja o. [...] Ei tässä nyt kovin paljon voi tukeutua kehenkään muuhun. No tietysti yhteistyö valokuvaajien kanssa voi tollasessa tilanteessa auttaa, mutta ei tässä sillä tavalla oo mitään yhteistyökumppaneita. Ja mä tiedän että jotkut fret kaipaa sellasta, jotkut suunnitteleekin sellasta, mutta mulla tosiaan nää tämmöset taloustaidot ja tämmöset isomman yrityksen pyörittämisen taidot puuttuu kokonaan, niin mä en haikaile minkään isomman firman perustamista. Enkä oikeestaan, mulla ei oo rohkeutta, ei oo uskallusta siihen, että lyöttäytyis oikeesti yhteen jonkun porukan kanssa, että olis yhteiset raha-asiat ja vastuut ja muut. Must tää toistaseks ainakin sopii mulle paremmin.

Kaikki haastattelemanani freelance-journalistit ovat freelance-uransa aikana kohdanneet tilanteita, joissa suhteet varsin säännöllisesti toimeksiantoja tarjonneisiin toimeksiantajiin

yllättäen katkeavat. Suhteiden katkeaminen saattaa johtua monista eri syistä. On esimerkiksi mahdollista, että lehden toimituspäällikkö vaihtuu ja uusi toimituspäällikkö tilaakin toimeksiannot muilta freelancereilta. Joskus toimeksiantojen loppuminen voi johtua myös siitä, että toimeksiantoja säännöllisesti tarjonnut julkaisu lopettaa kokonaan toimintansa. Tällaisissa tilanteissa freelance-journalistien on toimeksiantojen jatkuvuuden turvatakseen kyettävä rakentamaa tavalla tai toisella uusia toimeksiantajasuhteita, jotka tarjoavat toimeksiantoja säännöllisesti. Ilman jatkuvia suhteita freelance-journalistit jäävät satunnaisesti toimeksiantoja tarjoavien toimeksiantajien varaan, mikä tekee tulevaisuuden työllistymisen epävarmaksi.

Kuten edellisissä luvuissa osoitettiin toimeksiantojen tarjontaan vaikuttaa freelance-journalistin näkyvyys media-alalla. Haastateltavan F3 mainitsema free-luettelo voidaan tulkita yhdeksi keinoksi vaikuttaa omaan näkyvyyteen. Myös sen kautta vaikutetaan itsestä välittyvään kuvaan ja sen levinneisyyteen. Free-luettelo on Suomen Freelance-journalistit ry:n ylläpitämä internetsivu, johon on listattu eri media-aloilla toimivien freelance-journalistien yhteystietoja. Tavallisesti freelancerit kertovat sivustolla yhteystietojensa lisäksi myös erityistaidoistaan, työkokemuksestaan ja toimintatavoistaan. Osa on liittännyt ohkeen myös linkin omille kotisivuilleen, jossa itsestä kerrotaan tarkemmin. (ks. www.freet.fi/luettelo.) Jatkuvien toimeksiantajasuhteiden katkettua haastateltava F3 sai free-luettelon välityksellä joitakin tilauksia toimeksiantajilta, jotka kuitenkin jäivät ”lentoemänniksi” eli toimeksiantajiksi, jotka tarjoavat toimeksiantoja vain satunnaisesti.

Haastateltavan F3 mukaan jatkuvien suhteiden rakentamisessa ”oma aktiivisuus on kaiken a ja o” eikä toimeksiantajiin voi siinä mielessä ”luottaa”, että he ilman freelancerin omaa aktiivisuutta tarjoaisivat toimeksiantoja tulevaisuudessa. Suhteita rakennettaessa ei toisin sanoen voi vain jäädä sen kuvan varaan, mikä esimerkiksi free-luettelon kautta välittyy, vaan tuotava itseä aktiivisesti esille ja pyrittävä itse vaikuttamaan omaan näkyvyyteen ja siihen kuvaan, mikä itsestä välittyy. Muussa tapauksessa suhteet toimeksiantajiin jäävät katkonaisiksi. Haastateltava F3 pohtii myös freelance-journalistien välisen yhteistyön mahdollisuuksia ja toteaa, että muista freelancereista saattaa kyllä olla apua toimeksiantajasuhteita rakennettaessa. Useimmat haastattelemistani freelance-journalisteista kertoivatkin auttavansa toisiaan uusien toimeksiantajakontaktien etsinnässä esimerkiksi välittämällä tietoa potentiaalisista julkaisuista, jotka toimeksiantoja voisivat tarjota. Toimeksiantajasuhteita rakennettaessa ei haastateltavan F3 mukaan voi kuitenkaan

”kovin paljon tukeutua kehenkään muuhun”, vaan on itse kannettava vastuu itsestä, toimeksiantojen jatkuvuudesta ja omasta taloudellisesta tilanteesta.

Toimeksiantajasuhteiden hallintaa harjoittaessaan freelance-journalistit asettuvat itsensä aktiivisiksi ja itsestään henkilökohtaista vastuuta kantaviksi subjekteiksi. Aktiivinen ja vastuullinen subjekti huolehtii itse toimeksiantajasuhteista, niiden jatkuvuudesta ja tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksistaan. Subjektin aktiivisuus ja vastuullisuus ilmenee siinä konkreettisesti ja käytännöllisessä tavassa, jolla subjekti laittaa itsensä toimimaan hallitessaan toimeksiantajasuhteita.

H: Mitä se aktiivisuus käytännössä?

F6: No, se tarkoittaa sitä, että soittelee eri lehtiin ja tarjoaa aiheita ja ilmottaa, että tällainen ihminen on täällä olemassa ja osaan sitä ja tätä ja tuota tätä. Eikä tietysti lannistu heti. Eihän useinkaan pääse heti, että sitten vaan uudelleen ja uudelleen. [...] [M]ulla on kyllä sellainen hyvä tilanne, että mulle vaan tarjotaan, että mun ei tarte itteeni kauheesti markkinoida. Että sellain onneks, niinku, täytyy koputtaa puuta, mutta se on just semmonen sinnikkyys. Et siihen just tarvitaan itsevarmuutta siihen itsensä markkinointiin, mikä ei ole helppoo. [...] Että sä meet soittaa jonnekin tuntemattomalle ihmiselle ja sun pitää olla varma siitä, että sä pystyt tekeen tätä ja tätä, ja että se toinen uskoo, että sä oot hyvä ja jos juttunäytteen lähettää niin siitähän sen heti näkee. Niinku just se, että saat sen toisen edes kuunteleen sen toimituspäällikön siellä kaks minuuttia, että mikä on asia. Suurin osa freelancereista kokee sen just vaikeimmaks. Että ei se epävarmuus ja eikä mikään näistä tekijöistä, mitkä tätä työtä leimaa niin oo niin kauheeta, kun se itensä markkinointi ja se, että pitää taas soittaa jonnekin. Että kyllähän jutun tekis, mutta kun ei tarttis sitä markkinointityötä tehdä.

Haastateltava F6 hallitsee toimeksiantajasuhteita ”soittelemalla” toimeksiantajille ja ”tarjoamalla heille aiheita”. Yhdessä nämä toimenpiteet muodostavat kokonaisuuden, jota haastateltava kutsuu ”itsen markkinoinniksi”. Itseä markkinoidessa toimeksiantaja pyritään vakuuttamaan freelancerin kyvykkyydestä ja osaamisesta. Itsen markkinoinnin tärkeys korostuu erityisesti siinä tapauksessa, että toimeksiantaja on ”tuntematon”, eikä hänelle siksi ole vielä muodostunut erityistä käsitystä siitä, minkälainen ”ihminen” freelancer on. Itsen markkinoinnin kautta toimeksiantaja pyritään saamaan ”uskomaan” freelanceriin. Usein soittelu ja aiheiden tarjoaminen ei tuo heti toimeksiantoja, ja toisinaan toimeksiantajan huomion saaminen on jo itsessään hankalaa. Toimeksiantajasuhteita työstettäessä onkin haastateltavan F6 mukaan oltava ”sinnikäs” eikä ”saa lannistua heti”, vaan yritettävä ”uudelleen ja uudelleen”. Tulkitsen sinnikkyuden, lannistumattomuuden ja

yritteliäisyyden ilmaisevan sitä erityistä itsesuhteen muotoa, joka freelancejournalistien on sisäistettävä toimeksiantajasuhteita hallitessaan. Turvatakseen toimeksiantojen jatkuvuuden freelancerin on asetettava itse itsensä aktiiviseksi subjektiksi. Freelancerin on toisin sanoen oltava itsensä suhteen aktiivinen ja laitettava itsensä toimimaan, joko soittamaan tai jollakin muulla tavalla ottamaan yhteyttä toimeksiantajaan siitä huolimatta, että yhteydenottaminen koetaan epämieluisaksi tai että se ei välttämättä tuokaan toimeksiantoja.

Vaikka freelancerin on pidettävä yhteyttä toimeksiantajiin, ei yhteyttä pidetä velvollisuudesta toimeksiantajaa kohtaan. Toimeksiantajat eivät myöskään suoranaisesti harjoita hallintaa suhteessa freelancereihin tai omalla toiminnallaan laita freelancereita toimimaan aktiivisesti toimeksiantajasuhteessa. Toimeksiantajasuhteissa hallintaa harjoittaakin ennen kaikkea freelancerit itse, jotka laittavat itse itsensä toimimaan *velvollisuudesta itseään kohtaan*. Toimeksiantajasuhteita hallitessaan freelancerit ymmärtävät olevansa itse vastuussa toimeksiantojen jatkuvuudesta ja työllistymisestään ja siksi velvollisuudekseen omalla toiminnallaan edesauttaa toimeksiantajasuhteiden jatkuvuutta. Lisäksi vaikka hallinnalla pyritäänkin vaikuttamaan itsen ja toimeksiantajien väliseen suhteeseen, on hallinnan pääasiallisena kohteena hallintaa harjoittava subjekti itse. Hallinta ei kuitenkaan ole repressiivistä, toimintaa hillitsevää, vaan aktivoivaa ja positiivista: sen avulla subjekti aktivoi itse itsensä ja vaikuttaa omaan toimintaansa toimeksiantajasuhteiden jatkuvuutta edesauttavalla tavalla. Freelancerit hallitsevat toimeksiantajasuhteita toimeksiantojen jatkuvuudesta ja tulevaisuuden työllistymisestään vastuuta kantavina yksilö-subjekteina.

5.2.4 Itsen muovaamisen käytännöt ja itsen aktiiviseksi ja vastuulliseksi subjektiksi tuleminen

Subjektia ja itseä ei voida tämän tutkielman viitekehyksessä käsittää pysyväksi sisällöksi tai perustaksi, jotka subjektissa voitaisiin tunnistaa ikään kuin ”luonnollisena olemuksena”, eikä subjektin toimintaa myöskään voida tulkita tämän olemuksen ilmauksiksi. Olenkin pyrkinyt osoittamaan subjektin itsen tunnistamisen tapojen ja itsesuhteen muotojen olevan tiedonmuotojen ja käytäntöjen muovaamia. Aktiivisuus ja yksilön vastuullisuus ilmaisevat mielestäni siis erityistä itsesuhteen muotoa, jonka haastatteleman freelance-journalistit

sisäistävä hallitessaan toimeksiantajasuhteita *erityisellä tavalla*. Erilaisten tiedonmuotojen ja hallinnan tapojen puitteissa subjektien olisi mahdollista tunnistaa itsensä myös eri tavalla ja muodostaa erilainen suhde itseen. Tästä syystä subjektin aktiivisuutta ja vastuullisuutta ilmaisevia itsesuhteen muotoja tarkastellessani olen kiinnittänyt huomiota erityisesti niihin konkreettisiin itsen muovaamisen prosesseihin, käytäntöihin ja suhteisiin, joiden kautta subjektit asettuvat itsensä aktiivisiksi ja vastuullisiksi subjekteiksi.

Keskeinen freelance-journalistien itse suhteen muovaamista jäsentävä suhde on suhde toimeksiantajaan ja keskeinen käytäntö toimeksiantajasuhteiden hallintakäytäntö, jonka analyyttinen tarkastelu on tämän luvun (luvun 5.2) keskeisin tavoite. Aineistosta voitiin kuitenkin erottaa myös joitakin muita itsesuhteen työstämisen kannalta keskeisiä käytäntöjä ja suhteita, joiden asettamissa puitteissa freelance-journalistit työstivät itseään itsensä aktiivisiksi ja vastuullisiksi subjekteiksi. Nimitän näitä käytäntöjä ”itsen muovaamisen käytännöiksi” (Dean 1995). Ne koostuvat ”itsen eettisistä teknologioista”, joiden kautta yksilöt pyrkivät itse ja muiden avustuksella muovaamaan, ajatuksiaan ja käyttäytymistään saavuttaakseen erityisen itsesuhteen muodon (Foucault 1988, 18). Itsen eettiset teknologiat ovat erityisten tiedonmuotojen ja itsen työstämisen tekniikoiden yhdistelmiä ja niitä ohjaavat käsitykset tavoiteltavista itse suhteiden muodoista. Seuraavassa esimerkissä eräs haastateltava kertoo siitä, kuinka hän noin 15 vuotta kestäneen työsuhteen päätyttyä ryhtyi freelancerjournalistiksi. Irtisanomisen kynnyksellä työnantaja kustansi kurssin, jossa irtisanottuja työntekijöitä autettiin sopeutumaan työelämään.

F6: [T]alo makso semmosen out-placement –kurssin, jossa siis niinku tätä itsevarmuutta ja omia kykyjä ja kaikkee tätä itsensä markkinointia ja niinku viikko väylättiin tuolla. Semmonen joku psykologi yritys siellä teki sitä. Niin se kyllä autto ihme ja kumma. Sen avulla mä todella niinku menin ja soittelin joka paikkaan ja kiersin ympäriinsä. Että mä itekkin ihmettelin, että jos mä olisin seurannut siitä sivusta, niin hetkinen, että mitähän mä nyt oikein, kuinka mä nyt tällain oon näin kauheen tehokas ja aktiivinen.

H: Mikä se siis out-?

F6: Out-placement, eli siis se on semmosille lähinnä toimihenkilötason ihmisille, jotka potkastaan jostakin ulos. Niin se on semmonen sopeutumiskurssi tavallaan siihen, että nyt kun on potkastu ulos, niin nyt pitäis jotain uutta keksii, eikä tiedä mihin ryhtyis, mitkä on omat vahvuudet ja mihin pystyy ja miten markkinoi itseään ja hankkii näitä kontakteja justinsa, mihin nyt vois ryhtyä, mihin suuntaan tässä nyt lähtis. Semmonen kurssi.

H: Olikse niinku minkä kestonen?

F6: Viikon, joka päivä.

H: Oliko siinä niinku harjoituksia ihan vai?
F6: Siellä oli harjoituksia, psykologisia testejä kauheesti, siis luonnetestejä ja just että mille alalle osottas taipumukset ja kaikkee tämmöstä. Ja just oppi itteensä, esiintymistä ja opin esittelemään itsensä ja kykyjä. Ja mitä vaaditaan, hakemukset sinne ja tänne, tämmösiä. Mä en uskonut siitä olevan mitään hyötyä, mutta sitten se vaan alitajusesti meni perille. Se oli aika jännä.
H: Että kuitenkin sä koet että se oli hyödyllinen?
F6: Oli, joo. Se oli hyödyllinen, koska tuskin olis irtisanomisen jälkeen heti pystynyt meneen johonkin itsevarmuutta huokuvana että tässä nyt on maailmaan paras toimittaja, ottakaa.
M: Mitkä oli jos ajatellaan niin ne hyödyllisimmät asiat?
F6: No oli varmaan se, että ei niinku ei pudonnut semmoseen kuiluun, että mä en oo mittään vaan säily sinä ihmisenä, mikä oli ollutkin ja niine kykyineen ja valmiuksineen mitä oli ollut siellä työelämässä. Niin se jotenkin sen yli autto, että ei niinku pudonnut semmoseen masennukseen, että josta ois taas ollut vaikee nousta itseään markkinoimaan, koska siinähan nyt tietenkin pitää olla siinä kunnossa, että pystyy selittämään uskottavasti tän, että mä oon hyvä. Että sillain sen niinku pysty tekeen. Se oli niinku siirto tavallaan uuteen.

Haastateltavan kuvaa ”out placementia” sopeuttamiskurssiksi, jonka aikana irtisanotut toimihenkilöt harjoittelevat itsen markkinoinnin ja kontaktien hankkimisen taitoja sekä työstävät omia kykyjään ja itsevarmuutta. Hän korostaa kuinka viikonpituinen ”out placement” myös sai aikaan merkittäviä muutoksia hänen toiminnantavoissaan ja itseä koskeneissa tuntemuksissaan. Kurssin avulla hän muuttui ”aktiiviseksi ja ”itsevarmaksi” ja alkoi hankkia kontakteja ”kiertelemällä ympäriinsä” ja soittelemalla joka paikkaan”. ”Out placement” on itsen muovaamisen käytäntö, jonka puitteissa haastateltava kiinnitti huomion itseensä ja käyttäytymiseensä sekä työstä tuntemuksiaan ja toiminnan tapojaan psykologin ohjauksessa. Tuntemusten ja toiminnan tapojen työstämisen kautta haastateltava rakensi aktiivisen suhteen itseensä sekä laittoi itsensä toimimaan tavalla, joka yllätti jopa hänet itsensä. Haastateltava korostaa tunteiden ja toiminnan tapojen työstämisen olleen hyödyllistä ja tärkeää ennen kaikkea siinä mielessä, että sen kautta saavutettiin kyky itsen markkinointiin. Itsen markkinoinnin kyvyn harjaannuttaminen muodosti keskeisen ”out placementia” orientoineen päämäärän.

Kykyä itsen markkinointiin työstettiin erilaisin harjoituksin ja testein. Harjoitusten ja testien avulla harjaannutettiin itsen markkinoinnissa tarvittavia esiintymis- ja vuorovaikutustaitoja sekä voimistettiin itsen markkinoinnin edellyttämää luottamusta itseensä ja omiin kykyihin. Näitä harjoituksia ja testejä voidaan nimittää ”toimijuuden teknologioiksi” (Dean 1999, 167–168; ks. myös Cruikshank 1993). Niiden avulla pyrittiin edesauttamaan harjoitusten ja testien kohteena olevien yksilöiden mahdollisuuksia tulla

itsensä aktiiviseksi ja vastuulliseksi subjekteiksi ja varustamaan taidoilla ja kyvyillä, joita itsen aktiiviseksi ja vastuulliseksi subjektiksi tulemisen katsottiin edellyttävän. Haastateltavan kuvaamat toimijuuden teknologiat ovat ennen kaikkea mahdollistavia teknologioita. Ne eivät niinkään pyri taivuttamaan kohteitaan tarkkaan määriteltyihin käyttämisen tai olemassa olon tapoihin, vaan tuottamaan tiedolliset ja käytännölliset puitteet, joissa itse ja käyttäytyminen voidaan ongelmoita tietyllä tapaa. Tämä ongelmoinnin tapa saa erityisen ilmaisunsa haastateltavan tavassa pohtia itseään ja omaa käyttäytymistään ”out placementin” puitteissa. Pohtiessaan henkilökohtaisia ”vahvuuksiaan” ja kykyjään sekä sitä, ”mihin nyt vois ryhtyä”, kun ”on potkastu ulos”, haastateltava asettaa itse itsensä aktiiviseksi subjektiksi, jonka on itse huolehdittava tulevaisuuden työllistymisestään. Seuraavassa katkelmassa haastateltava kuvaa yksityiskohtaisemmin ”out placementin” aikana suoritettuja harjoituksia ja testejä:

F6: [Y]ritettiin saada selville ihmisen vahvuudet, joita hän ei ehkä itsekään tiedä tai jotku tällaset. Ne oli ihan psykologisia, että lomakkeita täytettiin ja piti sanoa jostain kuvista jotakin ja keksiä joku lause täydentää tai silleen. Tavallaan niinku minkälainen ihminen on. Onko sisäänpäinsuuntautuva tai ulospäin. Tai mullakin, mä en tiedä miks mulla tuli, että mä sovin tekniselle alalle, että mä en näköjään mahda sille mitään, että jotain semmosta. Ja sitten yllättäen mä oon tehnyt niitä teknisiä juttuja kauheesti. Jotain kai ne tietää, mutta kyllä siinä tuli semmosia yllättäviäkin että ajaa tommosta, että joo, mä voisinkin tota yrittää. [...]

H: Minkälaisii uusii vahvuuksia sieltä sitten löyty tän viikon jälkeen?

F6: Mä löysin tavallaan sen, että kun mulla oli tavallaan, kun sehän se irtisanomisprosessi kaikkineen kesti monta vuotta. Pelottelu ja tuleeko vai eikö tule, niin sehän on siis kauheen raskasta. Niin siinä tavallaan menetti. Sit siinä yritettiin sanoa, että te ette oo mitään, että te ette saa mistään työpaikkaa. Se oli ihan tällasta, vähän niinku terrorismia suorastaan. Niin sitä vaan, että enhän mä tommonen oo. En mä tommonen pelokas oo, että mä olen itse asiassa kyvykäs. Kyllä mä pystyn tämmöseen. Sit mulla tuli se että mä pystyn hirveen hyvin itsenäiseen työskentelyyn. Mulle oli kauheen tärkeä, että mulle sano oikein ammatti-ihmiset, että sä pystyt siihen, että sun luonnekuvas ja kaikki nää niin kuin pystyinkin. Totta kai itsenäistä työskentelyä teki siellä vakityöpaikassakin, mutta se itsevarmuus oli jotenkin murrettu.

Tässä katkelmassa haastateltava tuo esille, kuinka harjoitukset ja testit vaikuttivat ennen kaikkea itseä koskeneeseen ymmärrykseen. Niiden kautta hän muodosti erityisen käsityksen itsestään, siitä, ”minkälainen ihminen hän on”. Hän myös korostaa itseä koskeneen käsityksen muuttuneen huomattavasti ”out placementin” aikana. Ennen ”out placementia” hän oli tuntenut itsensä pelokkaaksi ja epävarmaksi, mutta kurssin läpikäytyään hän havaitsi olevansa kyvykäs itsenäiseen työskentelyyn. Keskeinen itseä

koskeneen käsityksen muutokseen vaikuttanut tekijä oli psykologinen tieto. Ensinnäkin psykologisen tiedon välityksellä haastateltava saattoi tunnistaa itsensä erityisellä tavalla ja havaita muutoksen itsessään. Toiseksi haastateltava perusteli itseä koskeneen käsityksen olevan todenmukainen vetoamalla psykologiseen tietoon. Psykologisella tiedolla tarkoitan erityistä tiedonmuotoa, jonka sisällä vaikuttavat erityiset käsitykset siitä, minkälaisin havainnointivälinein itsestä voidaan tuottaa luotettavaa tietoa ja toisaalta kenet katsotaan päteväksi vahvistamaan tämä tieto itseä koskeväksi totuudeksi. Niinpä ”lomakkeiden täyttämisen”, ”kuvien tulkinta-” ja ”lauseen täydennystehtävien” tuottama tieto itsestä saatettiin ymmärtää itseä koskeväksi totuudeksi, vain sikäli kun tehtävät ymmärrettiin osaksi psykologisen tieteen alan vakiintunutta havainnointivälineistöä ja niiden tuottaman tiedon vahvasti totuudelliseksi erityinen psykologinen auktoriteetti.

Havainnointivälineet ja niiden avulla tuotettu tieto vaikuttavat haastateltavan itsen tunnistamisen tapaan. Niiden avulla haastateltavasta piirrettiin henkilökohtainen luonnekuva, jonka kautta haastateltava saattoi tunnistaa itsensä erityisiä taipumuksia, kykyjä ja luonteenpiirteitä omaavana persoonana. Tämä ei tarkoita sitä, että haastateltavan käsitys itsestä olisi kokonaan psykologisen tiedon määrittämä, että hän ymmärtäisi itsensä vain ”psykologisesti”. Psykologiset harjoitukset ja testit ja niiden tuottama psykologinen tieto onkin tässä yhteydessä käsitettävä käytännöllisiksi välineiksi, joilla haastateltavan ymmärrystä itsestä pyrittiin ohjaamaan. Niiden avulla itse tehtiin ymmärrettäväksi yhtenäisenä persoonallisena kokonaisuutena ja pyrittiin kiinnittämään haastateltavan huomio henkilökohtaisiin taipumuksiinsa, kykyihinsä ja luonteenpiirteisiinsä. Harjoitusten ja testien avulla haastateltava alkoi myös pohtia henkilökohtaisia luonteenpiirteitään ja havaitsi itsessään erityisen kyvyn itsenäiseen työskentelyyn.

Haastateltava korostaa kuitenkin hänelle itselleen olleen tärkeää, että ”oikein ammatti-ihmiset” vahvistivat itseä koskeneet empiiriset havainnot todeksi. ”Ammatti-ihmisillä” haastateltava viittaa psykologeihin. Psykologit ovat osa psykologista tiedon muotoa, jonka sisällä heidät erityisenä ammattiryhmänä ymmärretään päteviksi vahvistamaan itseä koskevat empiiriset havainnot todeksi tiedoksi. Haastateltava kertoo kyllä työskennelleensä itsenäisesti ”vakityöpaikassakin”, mutta vasta psykologisen tiedon auktoriteetin välityksellä haastateltava saattoi ymmärtää tämän havainnon ilmaisevan hänen henkilökohtaisia luonteenpiirteitään ja kykyjään totuudellisesti. Harjoitusten ja testien kautta haastateltavan itsenäiselle toiminnalle annettiin myös erityinen muoto, itsen

markkinointi. Harjoitusten ja testien ohjaamana haastateltava saattoi alkaa harjoittamaan itsenäistä toimintaa itseään markkinoimalla ja ymmärtää omaamansa itsenäisen työskentelyn kyvyn erityiseksi itsen markkinoinnin kyvyksi.

Edellä kuvatut harjoitukset ja testit ovat eettisiä teknologioita, joiden avulla haastateltava F6 työsti tuntemuksiaan ja toiminnan tapojaan. Näissä teknologioissa psykologinen tiedonmuoto ja erilaiset itsen työstämisen tekniikat yhdistyvät itsen muovaamisen käytännön kokonaisuudeksi, - ”out placementiksi” - jota ohjaavat erityiset käsitykset tavoiteltavasta itsesuhteen muodosta ja tavoiteltavasta toiminnan tavasta. ”Out placementin” kautta haastateltavan itse suhteen muovaamista pyrittiin ohjaamaan niin, että hän saattoi asettua itsensä aktiiviseksi sekä itsestään ja tulevaisuuden työllistymisestään henkilökohtaista vastuuta kantavaksi subjektiksi. Lisäksi out placementin kautta pyrittiin työstämään haastateltavan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja antamaan haastateltavan itsenäiselle ja aktiiviselle toiminnalle itsen markkinoinnin muoto. Yhdessä aktiivinen ja vastuullinen subjektius ja vuorovaikutustaidot muodostavat erityisen kyvyn, jota voidaan nimittää *itsen markkinoinnin kyvyksi*. Out placementin kautta subjekti itse tunnistamisen mahdollisuuksia pyrittiin ohjaamaan niin, että hän saattoi tunnistaa itsessään tämän kyvyn ja tämän kyvyn omaavana subjektina alkaa huolehtia omasta työllistymisestään.

Keskeinen haastateltavan itsen muovaamista jäsentänyt suhde oli haastateltavan suhde harjoituksia ohjanneeseen psykologiin. Psykologin ja haastateltavan välinen suhde on auktoriteettisuhde, jossa psykologin ymmärretään olevan pätevä kertomaan, minkälainen ”ihminen” haastateltava ja kuinka hänen tulisi irtisanomisen jälkeen toimia omaksi parhaakseen. Vaikka haastateltavalla ei psykologisuhteessa ole pääsyä itseään ja omaa parastaan koskevan tiedon määrittelyyn, asetetaan haastateltava tämän auktoriteettisuhteen kautta vastuuseen itsestään ja omasta parhaastaan.

5.2.5 Eetospolitiikka ja luottamuksen eetos

Toimeksiantajasuhteiden hallintaa jäsentää erityinen työn epävarmuuteen liittyvä kokemus, jossa freelance-journalistit ymmärtävät itse olevansa vastuussa omasta toimeentulostaan ja työllistymisestään eli toimeksiantojen jatkuvuudesta (ks. luku 5.1). Kantaakseen vastuuta omasta työllistymisestään, freelance-journalistien on asetuttava itsensä aktiivisiksi

subjekteiksi ja laitettava itsensä toimimaan toimeksiantojen saantia edellyttävällä tavalla. Vastuullisuus edellyttää paitsi aktiivista asennetta omassa elämässä myös erityistä tietoa siitä, kuinka omalla aktiivisuudella voidaan hallita toimeksiantojen jatkuvuutta. Työn epävarmuuden kokemus ja tieto ”oikeasta” hallinnan tavasta liittävät yhteen freelancerien harjoittaman itsen ja oman elämän hallinnan sekä velvoitteen huolehtia toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta. Itsen ja toimeksiantajan välisen suhteen hallinnasta tulee näin freelance-journalistien harjoittamaa ”eetospolitiikkaa” (Rose 1999, 188; Rose 2001, 95), jossa panoksena on freelancerien toimeentulon jatkuvuus.

Nikolas Rose (2001, 95) kuvaa eetospolitiikalla tapoja, joilla yksilöiden erilaisista tuntemuksista ja uskomuksista on tullut politiikan ”välittäjiä” ja yksilöistä oman elämänsä asiantuntijoita ja elämänsä hallinnan aktiivisia subjekteja. Vaikka freelance-journalistien harjoittama toimeksiantajasuhteiden hallintaa onkin siis erityisen tiedon ohjaamaa, ei tämä tieto ilmene tarkasti määriteltävinä toimintasäännösteinä, joita seuraamalla heidän olisi mahdollista turvata toimeksiantajasuhteiden jatkuvuus. Tieto on pikemminkin käytännöllistä tietämystä, jonka he ovat sisäistäneet toimeksiantajasuhteiden hallinnan kautta. Tieto on kokemukseen perustuvaa, ”hyväksi havaittujen” toimintamallien tuntemusta, jonka freelance-journalistit ovat omaksuneet työstäessään aktiivisesti itsensä ja toimeksiantajan välisiä suhteita.

Eetospolitiikassa paino on formaalien toiminnan ja käyttäytymisen säännösten sijaan eettisissä itsetekniikoissa, joiden avulla subjektien on arvioitava ja työstettävä itseään ja toimintaansa suhteessa tavoittelemisen arvoisiksi koettuihin ja itseä ja omaa elämää koskeviin päämääriin (vrt. Rose 2001, 95). Myös toimeksiantajan ja freelance-journalistien välisen suhteen hallinta nojaa freelancereiden itsen hallintaan, jonka kautta he työstävät itseään saavuttaakseen erityisen päämäärän – toimeksiantajasuhteen jatkuvuuden. Seuraavassa katkelmissa haastateltavat F2 ja F4 kuvaavat jatkuvan toimeksiantajasuhteen rakentamisen prosessia ja tapaa, jolla he itse edesauttavat suhteen jatkuvuutta. Tapa, jolla haastateltavat vaikuttavat suhteen jatkuvuuteen, on tulkittavissa heidän harjoittamukseen eetospolitiikaksi.

F4: Mä olen aina ollut semmonen että mitä voit huomenna tehdä niin älä vaan tee tänään. [...] Aina viime tingassa. Mä en käsitä, mä en osaa sanoo miks mä nyt teen aina sillain, että mä oon aina etuajassa. Oisko se sitten ollu semmonen että sen tajus että tässä on, semmonen freelanceri, joka on loistava, mutta epäluotettava sillain

tieksä, että se ei tee ajallaan ja voi olla, että siltä joskus jää tekemättä tai se unohtee, niin semmoset, lehdet ei voi semmosia kauaa kattella vaikka se olis loistava.

F2: Se [jatkuvan toimeksiantajasuhteen syntyminen] on ollut onnenkantamoinen siinä mielessä, et mut on sinne napattu. Se tapahtu oikeestaan sitä kautta, että siellä oli yks mun tuttava toimittaja, jonka mä tunnen [aikaisemman työsuhteen kautta], töissä. Ja menin sitä joskus niinkun moikkaamaan oikeestaan [...] Sami [nimi muutettu] sano, et: ”Sun kaltasta ihmistä me tarvitaan tänne” ja mä olin niinku et: ”Mitä? Älä hölmöjä puhu. Enhän mä tiedä [julkaisun aihealueesta] mitään.” ”Kyl sä tiedät, sä tiedät just sen minkä pitää” Ja sit se tilas samalta istumalta multa ensimmäisen jutun ja siit sit lähetettiin pikkuhiljaa tunnustelemaan sitä, että miten se sujuu [...] Se niinku tapahtu tätä kautta ja sit niinku pikku hiljaa ihmiset huomaa ne mun jutut ja mä aloin tuntee siellä [toimituksessa] ihmisiä. Mä oon sitä mieltä, et tommosissa tilanteissa semmonen määrätietoinen itsensä taloon istuttaminen, et käy siellä, juttelee ihmisten kanssa ja soittelee ja tarjoo ja tätä kautta itsensä tekeminen tärkeäksi et se on ollu se. Tällä hetkellä mä tunnen sieltä kaikki aika hyvin. Joka kerta kun mä käyn [paikkakunta X:ssä], mä käyn myös toimituksessa ja mä nauran et, mä tuln näyttään naamani ettei totuus unohtuisi. Ja yleensä mä lähden sieltä kahden-kolmen juttutilauksen kanssa vähintään ulos. Et tää on niinku se mun tapa tavallaan tehdä. Että mä teen niistä ihmisistä itselleni niin tuttuja ja itseni heille niin tutuksi ja jotenkin semmoseksi helposti lähestyttäväks. Ja ennen kaikkee se, että ne on oppineet, et kun mulle soittaa niin mä teen nopeesti. Et se on se nopeus ja luotettavuus, et ne tietää, että ne saa multa, et mulla on aina ideoita. [...] Sitku tulee tällanen suhde sit on hirveen helppo ja, hirveen helppo toimia. Et silloin siinä on sellanen tietty jatkuvuus ja sit semmonen avoin vuorovaikutus siinä mielessä, että voi myös ideoida yhdessä ja heitellä.

Kuten luvussa 5.2.1 osoitettiin toimeksiantajasuhteiden hallintaa muovaa ymmärrys hallinnan substanssista, tuttuudesta. Tuttuus on toimeksiantajan ja freelancerin välisessä suhteessa vaikuttava mekanismi, jonka ymmärretään vaikuttavan niin suhteen jatkuvuuteen kuin sen syntymiseenkin. Haastateltava F2 kertoo, kuinka se, että hän ja toimituksessa töitä tekevä toimittaja tunsivat toisensa entuudestaan, edesauttoi jatkuvan suhteen syntymistä. Tutulle toimittajalle oli aiemman työsuhteen kautta muodostunut käsitys siitä, minkälainen ”ihminen” haastateltava on, minkä perusteella hän saattoi todeta haastateltavan toimeksiantajan tarpeisiin sopivaksi ja tilata tältä ensimmäisen toimeksiannon. Toimeksiantajasuhteen jatkuvuus edellyttää haastateltavan mukaan kuitenkin häneltä itseltään erityistä aktiivisuutta ja määrätietoista ”itsen tutuksi tekemistä”. Huolehtiakseen toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta haastateltavan on toisin sanoen asetettava itsensä aktiiviseksi subjektiksi ja laitettava itsensä toimimaan toimeksiantajasuhteen jatkuvuutta edesauttavalla tavalla.

Itsen tutuksi tekeminen on haastateltavan harjoittamaa eetospolitiikkaa, jolla hän itse pyrkii huolehtimaan toimeksiantajan ja itsensä välisen suhteen jatkuvuudesta. Haastateltava tekee itseään tutuksi toimeksiantajalle käymällä toimituksessa, ”soittelemalla” toimeksiantajalle, ”juttelemalla” toimituksessa työskentelevien toimittajien kanssa sekä ”tarjoamalla” kirjoituksia ja kirjoitusideoita. Nämä toimet ovat tulkittavissa eettisiksi itsetekniikoiksi, joiden avulla haastateltava työstää itseään, mutta jotka myös muodostavat toimeksiantajan ja itsen välisen suhteen hallinnan välineen. Itsen tutuksi tekemistä ohjaa erityinen luottamuksen eetos. Eetos voidaan käsittää hallinnan subjektin toimintaa ohjaavaksi käsitykseksi tavoiteltavasta toiminnan tavasta ja toiminnan päämäärästä (Helén 2005, 100). Luottamuksen eetos yhdistää erilaiset itsen sekä toimeksiantaja ja itsen välisen suhteen hallintatekniikat, johdonmukaiseksi hallintakäytännöksi. Samalla se myös yhdistää erilliset itsen tutuksi tekemisen aktit osaksi toiminnan kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on huolehtia toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta.

Luottamuksen eetosta jäsentävät käsitykset tavoiteltavasta toimeksiantajasuhteen tilasta ja hallinnan subjektin olemisen ja toiminnan tavasta. Tehdessään itseään tutuksi haastateltava pyrkii yhtäältä saattamaan itsensä ja toimeksiantajan välisen suhteen luottamuksen tilaan, jossa suhteella on ”tietty jatkuvuus”. Toisaalta saattaakseen suhteen luottamuksen tilaan haastateltavan on tehtävä itsensä tutuksi erityisellä luotettavuutta ilmaisevalla tavalla. Hänen on olemisellaan ja toiminnallaan ilmaistava itseään niin, että toimeksiantaja ”oppii tuntemaan” hänet luotettavana henkilönä, jota toimeksiantajan on ”helppo lähestyä”, jolla ”on aina ideoita” ja joka kykenee vastaamaan toimeksiantajan tarpeisiin ”nopeasti”. Nämä piirteet viittaavat *luotettavan freelancerin olemisen tapaan*, jonka toimeksiantajasuhteiden hallinnan subjekti pyrkii saavuttamaan itseään työstämällä.

Vierailut toimituksessa, seurustelu toimittajien kanssa kasvokkain ja puhelimesta sekä kaikki muut keinot, joilla haastateltava pyrkii tuomaan itseään esiin luotettavan henkilönä, ovat haastateltavan harjoittamaa luottamustyötä (ks. luku 3.1). Luottamustyötä tekemällä haastateltava pyrkii työstämään itsestään toimeksiantajan luottamuksen arvoisen sekä huolehtimaan toimeksiantajan häntä kohtaan tunteman luottamuksen säilymisestä ja voimistamaan sitä. Luottamustyö on moraalitoimintaa. Sitä ohjaa yleinen luotettavuuden periaate, jota luottamustyötä harjoittavan subjektin on toiminnallaan ilmaistava. Luottamustyötä harjoittaakseen haastateltavan on paitsi sisäistettävä luotettavuuden periaate toimintansa ohjenuoraksi myös rakennetta erityinen suhde itseensä, jonka avulla

hän laittaa itsensä toimimaan luotettavuutta ilmaisevalla tavalla. Hänen on toisin sanoen rakennettava itsestään itsensä moraalisubjekti niin, että hän määrittää erityisen suhteen annettuun toiminnan periaatteeseen, jota hän toiminnallaan seuraa, sekä asettaa itselleen erityisen olemisen tavan mallin, joka kuvastaa hänen moraalista saavutustaan. (Foucault 1998, 134.)

Haastateltava ymmärtää ansaitsemansa luottamuksen olevan tärkeää ennen kaikkea toimeksiantajasuhteen jatkuvuuden kannalta. Luottamus tuo suhteeseen jatkuvuutta ja lievittää toimeksiantojen katkonaisuuteen liittyvää työn ja toimeentulon epävarmuutta. Luottamustyö on mielestäni siksi tulkittava haastateltavan harjoittamaksi eetospolitiikaksi. Sen avulla haastateltava pyrkii tulemaan itsensä ja oman elämänsä vastuulliseksi moraalisubjektiksi, joka aktiivisen luottamustyön kautta huolehtii omasta työllistymisestään. Haastateltava siis laittaa itsensä toimimaan toimeksiantajan luottamuksen arvoisesti erityisesti velvollisuudesta itseään kohtaan. Luottamustyön pyrkimyksenä on järjestää oma työelämä niin, että toimeksiantojen saanti on jatkuvaa ja oma toimeentulo varmaa. Tämä on yleinen olemisen malli tai tapa, joka kuvastaa toimeksiantajan moraalista saavutusta eli kykyä kantaa vastuu itsestään ja omasta työllistymisestään.

Rose (1998 24; 1999, 188) on todennut eetospolitiikalla huolehdittavan velvollisuuden itseä ja velvollisuuden toisia kohtaan välisistä suhteista. Haastateltavan harjoittamassa toimeksiantajasuhteiden hallinnassa velvollisuudet itseä ja toimeksiantajaa kohtaan sekoittuvat erityisellä tavalla. Vaikka haastateltava tekeekin luottamustyötä ennen kaikkea itsestään vastuuta kantavana moraalisubjektina, on hänen itsestä huolehtiakseen täytettävä myös velvollisuuksia toimeksiantajaa kohtaan. Ollakseen toimeksiantajan luottamuksen arvoinen hänellä on oltava ”aina ideoita” ja hänen on kyettävä vastaamaan toimeksiantajan tarpeisiin ”nopeasti”. Ilmaistakseen omaa luotettavuuttaan hän on siis tietystä mielessä velvollinen olemaan aina valmiustilassa, valmiina vastaamaan toimeksiantajan tarpeisiin nopeasti. Luotettavuus on sitoutumista toimeksiantajaan ja itsen työstäminen toimeksiantajan luottamuksen arvoiseksi itsen sitouttamista.

Tapa, jolla haastateltava työstävää itseään luotettavaksi toimeksiantajille ja huolehtii omasta luottamuksen arvoisuudestaan kuvastaa erityistä itsen hallinnan tapaa. Siinä paino ei ole niinkään itsen hillinnässä ja oman toiminnan rajoittamisessa, kuin itsen aktiivisessa

ilmaisussa ja oikean ilmaisun tavan tuntemuksessa (vrt. Foucault 1998, 152-157.) Tieto oikeasta ilmaisun tavasta ei kuitenkaan muodosta yhtenäistä sääntörakennetta, jossa yksiselitteiset säännöt ja niiden välisen suhteet yksilöisivät subjektin toiminnan ja määrittäisivät, kuinka itseä tulee missäkin tilanteessa ja kussakin suhteessa ilmaista. Tämä ei kuitenkaan tee itsen ilmaisusta vähemmän hallittua. Useimmiten itsen hallinta onkin intensiivisintä juuri sellaisissa olosuhteissa, joissa toimintaa ja olemassaoloa ohjaavat periaatteet hämärtyvät ja toiminnan vaihtoehdot korostuvat. (mt., 122.) Tieto oikeasta ilmaisun tavasta ilmenee yleisenä *luotettavuuden normina*, joka hallinnan subjektin on sisäistettävä ja jota hänen on olemisellaan ja toiminnallaan ilmaistava edesauttaakseen toimeksiantajasuhteiden jatkuvuutta. Luotettavuuden normi voimistaa ja ohjaa subjektin itsen ja oman yksilöllisyyden ilmaisua.

Luvussa 1.1 kuvasin normeja tiedonmuotojen tuottamiksi arvottaviksi periaatteiksi, jotka yksilöivät kohteensa ja suhteuttavat yksilöt toisiinsa kokonaisuuden osina. Lisäksi esitin normin olevan hallinnan kannalta välttämätön, koska juuri normin tuottama yksilöllisyys tekee hallinnan kohteesta hallittavan. Myös luotettavuuden normi yksilöi kohteensa, ja sitä kautta mahdollistaa sen hallinnan. Luotettavuuden normi objektivoi subjektin erityisenä luotettavuutta toiminnallaan ja olemisellaan ilmaisevana yksilö-subjektina. Luotettavuuden normi tuo subjektin toiminnan ja olemassaolon tavan näkyviin luotettavuutena ja asettaa subjektin arvioimaan toimintaansa ja olemistaan suhteessa niiden ilmaisemaan luotettavuuteen. Lisäksi luotettavuuden normi toimii myös arvottavana periaatteena asettaessaan toimeksiantajan luottamuksen arvoisuuden toimeksiantajasuhteiden jatkuvuuden edellytykseksi.

Toisin kuin luvussa 1.1 kuvaamani normit, luotettavuuden normi ei kuitenkaan suhteuta yksilöitä toisiinsa minkään kokonaisuuden osina. Sen sijaan se suhteuttaa hallinnan subjektin itseensä ja laittaa hänet arvioimaan itse omaa luottamuksen arvoisuuttaan ja huolehtimaan itse omasta luotettavuudestaan. Subjektin luotettavuudelle ei kuitenkaan olemassa yleistä luotettavuuden mittapuuta, jonka mukaan omaa luottamuksen arvoisuutta voitaisiin arvioida. Ainoa ja varsin ehdoton oman luotettavuuden arvioinnin kriteeri on toimeksiantajasuhteiden jatkuvuus. Itsen voidaan todeta olevan niin kauan toimeksiantajan luottamuksen arvoinen kuin toimeksiantajasuhde jatkuu. Huolehtiakseen omasta luottamuksen arvoisuudestaan toimeksiantajasuhteiden hallinnan subjektin on asetettava

itsensä aktiiviseksi moraalisubjektiksi ja laitettava itsen toimimaan toimeksiantajasuhteiden jatkuvuutta edesauttavalla tavalla.

6. YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, minkälaisiksi subjekteiksi freelance-journalistit itseään muovaavat työn hallinta- ja eettisten käytäntöjen avulla. Tutkimusongelmaa tarkasteltiin kuudessa teemahaastattelussa kerätyn aineiston kautta. Tulosten pohjalta voidaan sanoa, että toimeksiantajasuhteiden hallintaa ohjaavan käytännön puitteissa freelance-journalistit muovaavat itseään itsensä aktiivisina ja vastuullisina subjekteina saavuttaakseen erityisen luotettavan freelance-journalistin olemassaolon tavan. Freelance-journalistien harjoittaman itsen muovaamisen kannalta keskeisimpiä hallintasuhteita ovat suhteet toimeksiantajiin, joiden maksamista suorituskohtaisista palkkioista freelance-journalistien toimeentulo koostuu. Toimeksiantajasuhteiden hallintaa jäsentää erityinen työn ja toimeentulon epävarmuuteen liittyvä kokemus. Tämän kokemuksen puitteissa freelance-journalistit ymmärtävät olevansa henkilökohtaisesti vastuussa omasta toimeentulostaan ja työllistymisestään ja työn epävarmuuden johtuvan toimeksiantajasuhteiden katkonaisuudesta.

Rakentaessaan toimeksiantajasuhteita ja huolehtiessaan niiden jatkuvuudesta freelance-journalistit pyrkivät asettumaan itsensä ja oman elämänsä vastuullisiksi subjekteiksi, jotka omalla toiminnallaan huolehtivat työllistymisestään ja toimeentulostaan. Siksi freelance-journalistien harjoittamaa toimeksiantajasuhteiden hallintaa ei voida käsittää ainoastaan freelance-journalistin ja toimeksiantajan välisen suhteen hallinnaksi. Vaikka toimeksiantajasuhteiden hallinnan tarkoituksena siis onkin toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta huolehtiminen, on toimeksiantajasuhteiden hallinta ymmärrettävä ennen kaikkea tavaksi, jolla freelance-journalistit kantavat henkilökohtaista vastuuta itsestään ja omasta elämästään. Huolehtimalla toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta he pyrkivät hallitsemaan toimeksiantajasuhteiden katkonaisuudesta johtuvaa työn epävarmuutta ja sitä kautta kantamaan henkilökohtaista vastuuta toimeentulonsa jatkuvuudesta. Toimeksiantajasuhteiden hallinta on freelance-journalistien harjoittamaa eetospolitiikkaa (Rose 1999, 188; 2001), jossa velvollisuus huolehtia omasta elämästä limittyy velvollisuuteen huolehtia toimeksiantajasuhteiden jatkuvuudesta.

Freelance-journalistien harjoittamaa toimeksiantajasuhteiden hallintaa ohjaa erityinen luottamuksen eetos, joka määrittää toimeksiantaja suhteen jatkuvuuden ehdoksi

toimeksiantajan luottamuksen lunastamisen. Toisin sanoen huolehtiakseen toimeksiantajasuhteen jatkuvuudesta – sitä kautta myös omasta työllistymisestään ja toimeentulostaan – freelance-journalistin laitettava itsensä toimimaan toimeksiantajan luottamuksen arvoisesti. Freelance-journalistin luotettavuus muodostaa normin, jonka kautta freelancerin on arvioita itseään ja toimintaansa suhteessa toimeksiantajaan turvatakseen oman toimeentulonsa jatkuvuuden. Kuinka meidän tulisi suhtautua tämänkaltaisiin normeihin? Vapauttaako luottamuksen edellyttämä ”itsekontrolli ja itsekieltämys” todella ”meidät kohdistamaan toimintamme niin omiin pyrintöihimme kuin yhteisiin päämääriinkin” (Ilmonen & Jokinen 2002, 95)?

Mielestäni luottamuksen positiivisista kaiuista huolimatta luottamukseen tulee suhtautua kriittisesti. On tarkasteltava, minkälaisen hallintasuhteen varaan luottamus rakentuu ja minkälaisia mahdollisuuksia nämä suhteet avaavat hyvän ja vastuullisen elämän määrittelyille. Freelance-journalistien harjoittamassa eetospolitiikassa – johon toimeksiantajasuhteen hallinta liittyy – on nimittäin lopulta kyse hyvän elämän kriteerien määrittelystä, siitä, mikä arvo annetaan erilaisille tavoille elää (vrt. Rose 1998 28-29). Freelance-journalistin ja toimeksiantajan välistä hallintasuhdetta ohjaava luotettavuuden normi on varsin ehdoton määritellään toimeksiantajan luottamuksen arvoisuuden toimeksiantajasuhteen ja freelancerin toimeentulon jatkuvuuden edellytykseksi. Luotettavuuden normi rajaa näin freelancerin mahdollisuuksia harjoittaa hyveellistä ja vastuullista elämän politiikkaa ja itse määrittää oman elämänsä hyveellisyyden kriteereitä. Tullakseen itsensä ja elämänsä vastuulliseksi subjektiksi eli kantaakseen itse vastuun työllistymisestään ja toimeentulostaan, freelance-journalistin on työstettävä itseään luotettavan freelance-journalistin olemisen tavan suuntaisesti. Freelance-journalistien ja toimeksiantajien välisessä suhteessa vaikuttava luottamuksen normi on konservatiivinen, freelancerin riippuvuutta toimeksiantajaan ylläpitävä normi.

Tarkoitukseni ei ole väittää, että luottamus toisiin rajaa aina ihmisten mahdollisuuksia harjoittaa oman elämänsä politiikkaa. Toisaalta en myöskään usko, että luottamus välttämättä edellyttää ”itsekontrollia ja itsekieltäymystä”. Tällaisia viitteitä ainakin keräämäni aineisto antaa. Osa haastateltavista puhui kuinka tärkeää on luottaa siihen, että muut freelancerit eivät tee toimeksiantajia halvemmalla kuin he itse tekevät. Jos osaa freelancereista ”polkee hintoja”, vaikuttaa se myös muiden freelancereiden ansiotasoon ja mahdollisuuksiin huolehtia omasta toimeentulostaan. Edesauttaakseen omia

työllistymismahdollisuuksiaan freelance-journalistit ovatkin rakentaneet keskinäistä luottamustaan tukevia käytäntöjä. Tällainen käytäntö on esimerkiksi toimeksiannoista saatujen palkkiotietojen jakaminen. Tieto muiden saamista palkkioista voimistaa luottamusta siihen, että muut freelancerit eivät tee toimeksiantoja halvalla, mikä mahdollistaa taas omien toimeksiantojen hinnoittelun ylöspäin.

Haastateltavat korostivat muutenkin keskinäisen tiedon jakamisen tärkeyttä keinona horjuttaa freelance-journalistien ja toimeksiantajien välistä valta-asetelmaa. Tiedon jakamista voitaisiinkin ehkä ajatella uudenlaisena vastarinnan muotona, jossa työntekijät eivät aja etujaan muodollisten työntekijäjärjestöjen kautta, vaan suoraan omalla toiminnallaan, luomalla tiedon kulkua helpottavia verkostoja. Tällaista vastarintaa ei kuitenkaan ollut mahdollista tarkastella asettamastani teoreettisesta viitekehyksestä käsin. Tämän tyyppistä vastarintaa olisikin mielenkiintoista tarkastella jatkossa. Se vaatii kuitenkin teoreettisen viitekehyksen muokkaamista sellaiseksi, että sillä päästäisiin paremmin käsiksi yhteistoiminnan muotoihin.

Mielestäni tämä tutkimus on merkittävä, koska se tuo esiin, kuinka työnjohdon suorasta kontrollista “vapautuneet” työn muodot ovat myös sidottuja erilaisiin hallintasuhteisiin, joissa työntekijöitä hallitaan tai he itse hallitsevat itseään erilaisten käytäntöjen kautta. En väitä, että olisi olemassa tai mahdollisesti luotavissa sellaisia työn muotoja, joita hallintasuhteet eivät ohjaisi, sillä hallinta – toiminta, jolla ihmiset vaikuttavat omaan ja toistensa toimintaan – on osa kaikkea sosiaalista toimintaa, myös työtä (Foucault 1983). Hallintaa ohjaavia käytäntöjä tarkastelemalla on kuitenkin mahdollista tarkastella, minkälaisiin pyrkimyksiin hallinta on sidottu ja arvioida niiden avaamia mahdollisuuksia subjektiuden muovaamiselle.

Lähteet

Alhanen, Kai (2007) Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus.

Blom, R., Melin, H. ja Pyöriä, P. (2001) Tietotyö ja työelämän muutos Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.

Cruikshank, Barbara (1993): Revolutions within: self government and self-esteem. *Economy and Society* 22 (3), 327-344.

Dean, Mitchell (1999) *Governmentality Power and Rule in Modern Society*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

– (1995): Governing the unemployed self in an active society. *Economy and Society* 24 (4), 559-583.

Deleuze, Gilles (2005) Jälkikirjoitus kontrolliyhteiskuntaan. Teoksessa Deleuze, Gilles: Haastatteluja. Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin haastatteluja ja kirjoituksia. Helsinki: Tutkijaliitto, 118-125.

Eriksson, Kai (2006) Verkosto. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.): Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto, 84-94.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1999) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Foucault, Michel (1980) *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

– (1983) Afterword. *The Subject and Power*. Teoksessa Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul: Michel Foucault. *Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Second edition.

Chicago: The University of Chicago Press.

– (1988) *Technologies of the Self*. Teoksessa L. H., Martin, H. Gutman, P. H. Hutton (toim.): *Tehnologies of the Self: a seminar with Michel Foucault*. London: Tavistock, 16-49.

– (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Tampere: Gaudeamus

– (2003): Foucault. *Tiede ja Edistys* 28 (4), 275- 278.

Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Helen, Ilpo (1998) *Elämä seksuaalisuudessa. Jälkisanat teoksessa Foucault, Michel: Seksuaalisuuden historia*. Tampere: Gaudeamus, 493-512.

– (2000) Michel Foucault'n valta-analytiikka. Teoksessa Risto Heiskala (toim.): *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Tampere: Gaudeamus, 270-315.

– (2001) *Elämä, riski ja ahdistus: Tekniikka ja valinnan etiikka sikiödiagnoseissa*. *Tiede ja Edistys* 26 (2), 102-117.

– (2005) *Genealogia kritiikkinä* *Sosiologia* 42 (2), 93-109.

Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002) *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: Sophi.

Jauho, Mikko (2003) *Normaalin genealogiaa*. *Tiede & Edistys* 28 (1), 44-61.

Pyöriä, Pasi (2001) *Johdanto: Suomi 2000-luvulla*. Teoksessa Blom, R., Melin, H. ja Pyöriä, P.: *Tietotyö ja työelämän muutos. Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 13-23.

– (2001) *Tietotyön idea*. Teoksessa Blom, R., Melin, H. ja Pyöriä, P.: *Tietotyö ja työelämän muutos. Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 24-41.

Rabinow, Paul and Rose, Nikolas (2006) *Biopower Today*. *Biosocieties* 2006 (1),196-197.

Rose, Nikolas (1998) *Vallan ja vapauden välissä: Hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa*. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus* 6 (1), 1-33.

– (1999) *Power of Freedom Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

– (2001) *Elämän itsensä politiikka*. *Tiede ja edistys* 26 (2), 82-101.

Ruuskanen Petri (2003) *Verkostotalous ja luottamus*. Jyväskylä: Sophi.

Virtanen, Akseli (2006) Biopoliittisen talouden kritiikki. Helsinki: Tutkijaliitto.
– (2006b) Taloudellinen elämä. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.): Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto, 125-129.

Vähämäki, Jussi (2003) Kuhnurien kerho Helsinki: Tutkijaliitto.

– (2005a) Palvelustyö. Teoksessa Holvas, J. ja Vähämäki, J.: Odotustila Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos, 16-20.

– (2005b) Tehtaasta yritykseen. Teoksessa Holvas, J. ja Vähämäki, J.: Odotustila Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos, 35-54.

– (2005c) Kotityö. Teoksessa Holvas, J. ja Vähämäki, J.: Odotustila Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos, 71-80.

– (2005d) Tieto resurssina. Teoksessa Holvas, J. ja Vähämäki, J.: Odotustila Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos, 136-138.

– (2005e) Tiedon yhteiskunnallistuminen. Teoksessa Holvas, J. ja Vähämäki, J.: Odotustila Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos, 139-142.

– (2006) General intellect. Teoksessa Jakonen, M. Peltokoski, J. & Virtanen, A. (toim.): Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto, 12-27.

Free-luettelo [online]. Suomen freelance-journalistit ry. [viitattu 17.4.2008]

Käytettävissä www-muodossa: <URL: <http://www.freet.fi/luettelo>>

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko

1 Haastattelun avaus

2 Työn itsenäisyys/autonomisuus

2.1 Vapaus työssä

2.1.1 Aiheenvalinta

2.1.2 Julkaisukanavan valinta

2.1.3 Työajan ja paikan valinta

2.2 Työn epävarmuus

2.2.1 Epävarmuuden ilmeneminen työssä ja elämässä

2.2.2 Epävarmuuden vaikutukset

2.2.3 Epävarmuuden hallinta

3 Työn kannalta keskeiset sosiaaliset suhteet

3.1 Suhteet julkaisijaan

3.1.1 Julkaisukanavat

3.1.2 Työstä kieltäytyminen

3.2 Suhteet muihin journalisteihin

3.2.1 Yhteistyö freelance-journalistien kesken

3.2.2 Tiedonjakaminen/yksityistäminen

3.2.3 Kilpailu freelance-journalistien välillä

3.3 Suhde työhön yleensä

3.3.1 Taidot, kyvyt ja koulutus (tekniset/sosiaaliset/persoonalliset)

3.3.2 Työlle asetetut odotukset

3.3.3 Yrittäjyys

4 Työn ja työn ulkopuolisen ajan välinen suhde

4.1 Perhe

4.3 Työ ja työttömyys

Liite 2. Tukikysymyspaperi

1 Avaus

- Voisitko kertoa työurastasi?
- Kuinka työelämä on työurasi aikana muuttunut?
- Kuinka olet päätenyt freelancejournalistiksi?
- Oletko ollut ns. normaaleissa pysyvissä työsuhteissa tai haluaisitko joskus pysyvän työsuhteen? (normaalin työsuhteen määrittely: jatkuva työ samalla työnantajalla, työnantajan tiloissa ja työnantajan välineillä)

2 Työn itsenäisyys/autonomisuus

2.1 Vapaus työssä

- Miten freelancejournalistin vapaus käytännössä tarkoittaa?
- Vapautta valita? (→valinnan konteksti: Mitä valinta koskee; miksi pitää valita; mitä ovat vaihtoehdot; kuinka vaihtoehtojen ristiriidat ratkaistaan l. perustelut valinnoille; sosiaaliset suhteet, joihin valinnat kytkeytyvät?)

2.1.1 Aiheenvalinta

- Minkälaisista aiheista kirjoitat?
- Miten juttuideat tavallisesti syntyvät?
- Ovatko aiheet toimeksiantoja vai onko aiheet keksittävä itse?
- Voitko vaikuttaa siihen mistä kirjoitat?
- Oletko joskus kieltäytynyt jostakin aiheesta? Millä perusteella?

2.1.2 Julkaisukanavan valinta

- Teetkö valintoja eri työmahdollisuuksien/julkaisujen/lehtien välillä?
- Kuvitellaan tilanne, jossa sinun on mahdollista kirjoittaa mistä haluat ja julkaista kirjoituksesi mitä kanavaa pitkin tahansa. Mistä kirjoittaisit?

2.1.3 Työajan ja paikan valinta

- Kuinka työaikasi määrittyy?
- Voitko valita milloin ja missä teet työtä?
- Asettavatko työtilaukset työtahdin?
- Kuinka voit vaikuttaa työaikaasi?

2.2 Työn epävarmuus

2.2.1 Epävarmuuden ilmeneminen työssä ja elämässä

- Koetko työsi epävarmaksi?
- Mikä aiheuttaa epävarmuutta?
- Millaisissa tilanteissa/koska koet epävarmuutta?

2.2.2 Epävarmuuden vaikutukset

2.2.3 Epävarmuuden hallinta

- Miten luonnehtisit epävakaisissa olosuhteissa työskentelemistä? Minkälaisia kykyjä ja luonnetta epävakaita työsuhteita vaativat?
- Voiko epävarmuuteen vaikuttaa?

3 Työn kannalta keskeiset sosiaaliset suhteet

Keiden ihmisten kanssa olet työsi kautta tekemisissä?

3.1 Suhteet julkaisijaan

- Minkälaiset työvaiheet edeltävät jutun julkaisua?

3.1.1 Julkaisukanavat

- Tarjotaanko työmahdollisuuksia tavallisesti vai onko sinun tarjottava juttuideoitasi?
- Onko itseä tuotava esille erityisellä tavalla saadakseen työtä?
- Kuinka olet luonut suhteesi vakiojulkaisijoihin?

3.1.2 Työstä kieltäytyminen

- Oletko kieltäytynyt työmahdollisuuksista tai harkinnut kieltäytymistä joistakin työmahdollisuuksista?

3.2 Suhteet muihin journalisteihin

- Miten luonnehtisit suhteitasi muihin freelancejournalisteihin?

3.2.1 Yhteistyö freelancejournalistien kesken

- Mitä yhteistyö pitää sisällään?

3.2.2 Tiedonjakaminen/yksityistäminen

- Saako muilta freelancejournalisteilta vihjeitä työmahdollisuuksista tai vinkkejä hyvistä työskentelytavoista?

3.2.3 Kilpailu freelancejournalistien välillä

- Ajatteletko muita freelancejournalisteja kilpailijoinasi?

3.3 Suhde työhön yleensä

3.3.1, Taidot, kyvyt ja koulutus (tekniset/sosiaaliset/persoonalliset)

- Mitkä taidot ovat työsi kannalta tärkeimpiä?
- Miksi nämä taidot ovat tärkeitä?
- Minkälainen koulutus sinulla on?
- Kuinka hyödynnät koulutuksen kautta saamiasi taitoja?

- Minkälaisia kykyjä ja luonnetta freelancerina toimiminen vaatii journalistilta?

3.3.2 Työlle asetetut odotukset

- Minkälaisia odotuksia tai tavoitteita olet asettanut työllesi?
- Ovatko odotukset tai tavoitteet muuttuneet?

3.3.3 Yrittäjäyys

4 Työn ja työn ulkopuolisen ajan välinen suhde

- Onko sinulle määrittynyt erillinen työaika ja muu aika?
- Mikä on luettavissa työajaksi?
- Tuottaako työajan ja muun ajan sovittaminen ongelmia? Millaisia?

4.1 Perhe

- Työn vaikutukset perhe-elämään?

4.3 Työ ja työttömyys

- Onko joskus ajanjaksoja, jolloin töitä ei ole tarjolla tai on hiljaista?
- Koetko joskus olevasi työtön?